

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra občanské výchovy a filozofie

Počátky českého školství v bývalém
okrese Německé Jablonné

Diplomová práce

Autor: Bc. Jana Kříženecká

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Dvořáková

2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci *Počátky českého školství v bývalém okrese Německé Jablonné* vypracovala samostatně pod vedením Mgr. Markéty Dvořákové s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou uvedeny v seznamu literatury na konci této práce.

V Praze dne 18. června 2014

vlastnoruční podpis autora

Poděkování

Na tomto místě bych především velmi ráda poděkovala panu Jaroslavu Opltovi za samotné navržení tématu této práce, pomoc při jeho zpracování formou cenných rad a odborných připomínek.

Ráda bych poděkovala své vedoucí práce Mgr. Markétě Dvořákové za pravidelné kontroly a další povzbuzování při sepisování této práce.

Poděkovat bych chtěla také Státnímu okresnímu archivu v České Lípě, především archivářkám, za jejich úžasnou pomoc při vyhledání patřičných zdrojů a poskytnutí dalších rad, jak při hledání dál postupovat.

Poděkování patří starostům, matrikářům, kronikářům, pamětníkům, učitelům a vůbec všem lidem ze všech kontaktovaných obcí, kteří se mi snažili co nejvíce pomoci a poradit.

Na závěr bych chtěla poděkovat svým rodičům za jejich stálou podporu a povzbuzování, když už jsem nevěděla, jak dál... A svému příteli za jeho trpělivost, lásku a pomoc při konečné úpravě této práce.

ABSTRAKT V ČESKÉM JAZYCE

Diplomová práce se věnuje počátkům českého školství v bývalém okrese Německé Jablonné. V první části přináší informace o vzniku okresu, územním a správním vývoji a končí jeho zánikem v roce 1948. Druhá část se věnuje vývoji školství na území republiky. Jelikož není možné popsat vývoj do všech detailů, jsou zmíněny především důležité momenty, informace a dokumenty, které se staly od roku 1869 do roku 1945. V této části je umístěna kapitola, která zvláště pojednává o vývoji školství v pohraničí. Druhá část je zakončena krátkou kapitolou, která se věnuje školním kronikám. Závěrečná třetí část přináší ucelený přehled škol, které vznikly v době meziválečné na území politického okresu Německé Jablonné.

Cílem této práce bylo sepsat samotnou podobu politického okresu Německé Jablonné. Sepsat vývoj českého školství v době, kdy zmiňovaný politický okres existoval, se zaměřením na české školství v pohraničí. Hlavním cílem bylo zjistit, jaké české školy v okrese existovaly, popřípadě o nich zjistit další informace, např. počet žáků, jména učitelů, vybavení školy nebo pořádané společenské akce, výlety, slavnosti aj. K sepsání práce pomohly především dochované školní kroniky, různé spisy, dokumenty, třídní knihy, třídní výkazy, ale také různé rozhovory s pamětníky v daných obcích, učiteli, kteří dnes na některých stále fungujících školách učí, emailová korespondence se starosty, matrikářkami nebo kronikáři a v neposlední řadě byly cenným přínosem konzultace s p. Opltem, který se zajímá o celkovou historii v městě Jablonné v Podještědí a jeho okolí.

Přínosem této práce je především dosud neexistující tištěná odborná verze, která pojednává o vzniku, vývoji a popřípadě i zániku jednotlivých českých škol v již neexistujícím okrese Německé Jablonné. Navíc je u každé školy sepsáno, z jakých materiálů je čerpáno a kde je možné je najít. Na konci této práce je navíc ještě sepsán krátký přehled škol, které vznikly po 2. sv. válce, ale jejichž obce dříve patřily do již zmiňovaného okresu.

Klíčová slova – školství, politický okres Německé Jablonné, Německé Jablonné

ABSTRACT IN ENGLISH LANGUAGE

The diploma thesis describes the beginning of the Czech education system in a former district Německé Jablonné. The first part gives details about the district formation, territorial-administrative development and its decline in 1948. The second part focuses on the development of the Czech education system. Due to huge amount of data I have selected the most important moments, information and documents which happened between 1869 and 1945. This part also contains a chapter about the development of the education system from the border area followed by a short chapter about school chronicles. The third part lists all the schools which were opened between the First and the Second World War in Německé Jablonné district.

The aim of the thesis is to describe the district itself as well as the development of the Czech education system during the time of its existence, focusing on the border area. The main aim was to find out what kind of schools were there, the number of students, school equipment, public events, trips, festivals and celebrations. The information was found in the school chronicles and other school documents, from the interviews with the local people and the teachers who have still been teaching at one of those schools. Moreover, the e-mails sent by local registrars, mayors and consultations with Mr Oplt were especially useful.

The benefit of this thesis is a scientific description of the opening, development and decline of particular Czech schools in the non-existing district Německé Jablonné. Furthermore, a description of each of the schools contains a detailed description of the resources and where it is possible to find them. Finally, the thesis also contains a short list of schools which were opened after the Second World War, but belonging to the previously described district.

Key words: education system, administrative (electoral) district Německé Jablonné, Německé Jablonné

OBSAH

ÚVOD.....	5
1. POLITICKÝ OKRES NĚMECKÉ JABLONNÉ	8
1.1. SPRÁVNÍ VÝVOJ PŘED ROKEM 1848	8
1.2. SPRÁVNÍ VÝVOJ V ROZMEZÍ LET 1848-1855.....	9
1.3. SPRÁVNÍ VÝVOJ V ROZMEZÍ LET 1855-1868.....	11
1.4. SPRÁVNÍ VÝVOJ V ROZMEZÍ LET 1868-1918.....	13
1.5. SPRÁVNÍ VÝVOJ V ROZMEZÍ LET 1918-1938.....	16
1.6. SPRÁVNÍ VÝVOJ V ROZMEZÍ LET 1938-1945.....	19
1.7. SPRÁVNÍ VÝVOJ V ROZMEZÍ LET 1945-1948.....	21
1.8. SPRÁVNÍ VÝVOJ PO ROCE 1948	23
2. ŠKOLSTVÍ.....	26
2.1. ŠKOLSKÁ SPRÁVA V ROZMEZÍ LET 1869 - 1945	26
2.2. VÝVOJ ČESKÉHO ŠKOLSTVÍ V POHRANIČÍ	33
2.3. ŠKOLNÍ KRONIKY	36
3. ČESKÉ ŠKOLY V BÝVALÉM OKRESE NĚMECKÉ JABLONNÉ	41
3.1. SOUDNÍ OKRES NĚMECKÉ JABLONNÉ	41
3.1.1. Česká obecná škola v Brništi.....	41
3.1.2. Česká obecná škola v Křižanech.....	42
3.1.3. Česká státní obecná škola ve Lvové (na Lemberku).....	44
3.1.4. Česká státní obecná škola v Německém Jablonném.....	48
3.1.5. Česká obecná škola v Rynolticích.....	58
3.1.6. Česká obecná škola v Žibřidicích.....	60
3.2. SOUDNÍ OKRES CVIKOV.....	60
3.2.1. Česká státní obecná škola a česká měšťanská škola ve Cvikově.....	60
3.2.2. Česká obecná škola na Krompachu (na Juliovce).....	75
3.2.3. Česká obecná škola v Kunraticích u Cvikova.....	76
3.2.4. Česká státní obecná škola v Rousínově (Morgentau)	80
3.2.5. Česká státní obecná škola ve Svoru (Röhrsdorf)	85
3.3. DALŠÍ OBCE	93
ZÁVĚR	95
POUŽITÁ LITERATURA	99
PŘÍLOHY.....	105

ÚVOD

Motivací pro sepsání této diplomové práce se mi stal p. Jaroslav Oplt, který byl ve svém životě pedagogem, vychovatelem, ředitelem a odborným referentem. Nepůsobil jen v Čechách, ale přes více než 30 let pracoval pod Ministerstvem zahraničních věcí např. v Mexiku, Káhiře, Teheránu, v Londýně nebo v Bonnu. V roce 1973 získal titul Vzorný učitel. V 90. letech se vrátil do naší vlasti a opět vyučoval na ZŠ v Jablonném v Podještědí, poté na Speciální škole ve stejném městě. Dnes je již v důchodovém věku, ale svůj čas věnuje provádění po městě Jablonném v Podještědí a je předsedou Společnosti přátel historie města Jablonné v Podještědí. Tato společnost funguje od roku 2000 a je dobrovolným sdružením občanů, kteří mají zájem o historii, ale i současnost města a jeho okolí. Často toto sdružení pořádá různé výlety po obci nebo okolí, ale také za hranice republiky, jindy jsou na programu tematické přednášky a besedy. Společnost má své internetové stránky, kam jsou neustále přidávány nové a nové informace o městě, a každý měsíc některý člen sdružení píše o činnosti Společnosti přátel historie článek do Zpravodaje města.

O historii města Jablonné v Podještědí a jeho okolí zná p. Oplt tolik informací jako nikdo jiný. Jeho zájem je velmi široký a o každém tématu dokáže velmi poutavě a zajímavě hovořit. Dovoluji si říct, že každý občan, který potřebuje vyřešit nějakou „historickou záhadu“, se v první řadě obrátí na p. Oplta. Proto jsem se také rozhodla na p. Oplta obrátit a poradit se s ním o tématu mé diplomové práce. Věděla jsem totiž jen jediné, chtěla jsem, aby bylo spojené s mým rodným bydlištěm, které mám tak ráda. Téměř okamžitě mi nabídl téma školství v tomto kraji v době meziválečné. Bylo to především z toho důvodu, že před několika lety pracoval se školní kronikou obecné školy v Německém Jablonném, a jelikož zjistil, že se v ní nachází spousta cenných informací, které by se určitě měly sepsat, měl v plánu se k tématu později vrátit a věnovat se podrobněji celkové podobě českého školství v tomto kraji, protože ještě nikdo nevydal žádnou publikaci, která by se

této tématice věnovala. Okamžitě mě tato problematika zaujala a rozhodla jsem se s pomocí p. Oplta pro její sepsání.

Nakonec diplomová práce získala konečný název *Počátky českého školství v bývalém okrese Německé Jablonné*. Po sepsání bude práce uložena mimo jiné na Pedagogické fakultě UK, ale také ve Státním okresním archivu, kde bude možné s ní dále pracovat a čerpat informace. V neposlední řadě ji bude možné najít také u p. Oplta. Pokud se objeví další lidé nebo školy, které by o tuto práci měli zájem, bude jim také poskytnuta. Myslím si, že téma je to především zajímavé a přínosné pro obyvatele, kteří v oněch obcích žijí a chtěli by se o nich něco nového dozvědět. Ale přečíst si ji může opravdu každý.

Překvapením se pro mě samotnou stal již fakt, že někdy existoval politický okres Německé Jablonné, a proto jsem se rozhodla, že svoji práci v první části zaměřím na podobu tohoto okresu. Chtěla bych sepsat jeho vznik, vývoj v průběhu let a jeho konečný zánik. Dále se zaměřím na jeho správní a územní vývoj. Domnívám se totiž, že se najde hodně lidí, kteří o existenci okresu také nikdy neslyšeli nebo neznají jeho konkrétní podobu a tyto informace by velmi ocenili.

Druhou část bych chtěla věnovat problematice školství. Popsala bych nejdříve situaci v celé republice a potom bych se zaměřila na školství v pohraničí, protože se jejich podoba přece jen trochu lišila. Nebudu ale rozepisovat celé dějiny školství, protože to by vyšlo minimálně na jednu další diplomovou práci, ale zaměřím se především na období, které bude korespondovat s existencí okresu Německé Jablonné. Zmínit bych chtěla důležité zákony, vyhlášky a nařízení, které ovlivnily podobu školství, zároveň bych chtěla nastínit situaci a zmínit důležité informace, které jsou něčím zajímavé a v práci by podle mě měly být zmíněny. Tato část bude mít roli tzv. „mostu“, stane se totiž pojítkem mezi první a třetí částí této diplomové práce.

Třetí část bude stěžejní, protože hlavním cílem této práce je sepsání českých škol v tehdejším existujícím okrese od vzniku Československé republiky, protože od této

doby začínaly v pohraničí vznikat české školy, až do jejich uzavření v roce 1938. V těchto letech se totiž okres nazýval Německé Jablonné. Pokud se ale dozvím, že škola byla znovu otevřena i po válce, pokusila bych se sepsat i první školní rok po válce, protože tento rok byl pro školy, domnívám se, vůbec nejtěžší. Nakonec bych napsala jen malou zmínku, zda je škola funkční i v dnešní době, nebo nikoliv. Pro lepší přehlednost budou tyto školy rozděleny a přiřazeny do soudního okresu podle místa, kde se nacházely, a seřazeny budou abecedním způsobem. Práce by neměla podat jen strohý seznam tehdejších českých škol, ale měla by o každé přinést co nejvíce získaných informací, např. podoba školy, jména učitelů, počet žáků, vybavení aj. Domnívám se ale, že v této práci nebude možné vypsát všechny získané informace, proto bych čtenářům a zájemcům nabídla, kde a u koho použitý materiál najít. Již teď se domnívám, že to především bude práce v archivech, ale pokud to bude nutné, obrátím se na konkrétní lidi v daných obcích, kteří by mi se zjišťováním informací mohli pomoci. Sepisování práce bude především samostatné, ale vždy bude zpětně kontrolována a doplňována podle rad, připomínek a zjištěných informací p. Opřta.

Mým přínosem bude tedy zjištěný počet českých škol ve zmiňovaném okrese, přehledné sepsání jejich podoby a vývoje od roku 1918 do roku 1938, případně rok 1945. Navíc odkazování na zdroje, ze kterých bylo čerpáno a kde je možné je nalézt k dalšímu bádání. Ale přínosem bude také společné sepsání podoby okresu a v něm existujících škol. Diplomová práce může být určena jak historikům, tak všem obyvatelům daných obcí a vůbec široké veřejnosti, kterou tato oblast a problematika zajímá.

1. POLITICKÝ OKRES NĚMECKÉ JABLONNÉ

1.1. Správní vývoj před rokem 1848

Rakousko existovalo do roku 1848 jako „*pozdně feudální absolutistická monarchie*,“¹ ve které veškerou politickou moc řídila dynastie a další privilegované vrstvy tehdejší společnosti. Šlechta vlivem absolutismu svoji moc postupně ztrácela, až jí zbyla jen správa dominií (nejnižší instance), navíc se od poloviny 18. století projevuje stále silnější vliv státu, který vyvrcholil v roce 1848.

Po vzniku tereziánské správní reformy se krajské úřady staly zeměpanskými orgány. Čechy byly rozděleny na 12 krajů, ale postupně v průběhu let přibýly další čtyři s odůvodněním, že kraje mají být stejně veliké. Krajskou správu řídili zprvu tzv. krajští poprávci (nejstarší jmenovité ustanovení pochází z roku 1349), od vlády Jiřího z Poděbrad se ustálilo označení krajští hejtmané. Nejprve se v každém kraji volili dva, ale po reformě v roce 1751 došlo k omezení jen na jednoho hejtmana, kterému byl přikázán plat, přidělen personál a sídlem jeho úřadu se stalo krajské město. Hejtman se zabýval nejrůznějšími záležitostmi, např. sociálními, poddanskými, církevními, zdravotními, školskými, trestními, vojenskými, policejními aj. V roce 1751 došlo také k velmi důležitému kroku, kdy krajská správa byla postátněna, stát tak získal vliv nad vrchnostenskými úřady a magistráty. Zájem státu je vidět také v tom, že první speciální sbírky zákonů byly určeny právě krajským úřadům. Za Josefa II. v roce 1783 byla provedena nová organizace soudní správy, která měla být od té politické oddělena. Před rokem 1848 byly Čechy rozděleny na 1421 správně samostatných panství, statků a míst.

Panství Jablonné v Podještědí (ve své době nazývané německy Gabel), jehož majitelem před rokem 1848 byl František hrabě Pachta, tvořilo 18 obcí² – Česká

¹ Sovadina, M. Správní vývoj Českolipska. Česká Lípa: Státní okresní archiv, 1998. 16s.

² Pro lepší přehlednost používám současné názvy obcí a osad.

Ves, Heřmanice v Podještědí, Hlemýždí, Horní Předměstí, Františkov, Jablonné v Podještědí, Jáchymov, Kněžice, Lada v Podještědí, Petrovice, Pole, Postřelná, Růžové, Tlustce, Tlustecká, Valdov, Velký Valtinov, Zámecká a části obcí Brniště a Markvartice.³ Panství spadalo pod kraj Mladá Boleslav, jehož krajským městem byla od roku 1751 Mladá Boleslav.

1.2. Správní vývoj v rozmezí let 1848-1855

Po revolučním roce se absolutní monarchie změnila na konstituční. V této době ale dochází k dalším velkým změnám. Dne 11. března roku 1848 vznikl ústřední vládní a správně politický orgán Národní výbor, jehož autorita rychle narůstala. Konec vrchnostenské správy nastal ve stejném roce, pravomoci jejích úřadů postupně převzaly, až na výjimky, státní úřady. Dne 1. ledna roku 1850 tak došlo k postátnění správy až do první instance. Její nové uspořádání se objevilo již v kabinetním listu z 8. dubna 1848, stále ale nebylo jisté, jaká bude její konečná podoba, k té se dospělo až v průběhu následujícího roku.⁴

„Nová organizace politické správy v Rakousku byla schválena císařským rozhodnutím z 28. června 1849 číslo 295/1849 ř. z., organizace politických úřadů v Čechách pak byla upravena výnosem ministerstva vnitra č. 352/1849 ř. z. z 9. srpna 1849. Čechy tak byly rozděleny s působností od 1. ledna 1850 na sedm krajů a 79 politických okresů.“⁵ V každém politickém okrese bylo vytvořeno okresní hejtmanství.

Ministerstvo vnitra se stalo nejvyšší instancí politické správy. V zemích vznikly nové úřady, místodržitelství, ale většina pravomocí připadla krajským vládám. Velkou snahou bylo, aby se veškerá správa sjednotila. Dne 15. ledna 1850 začaly svoji činnost již zmiňované krajské vlády, které se staly nejdůležitější jednotkou správy,

³ Sovadina, M. Správní vývoj Českolipska. Česká Lípa: Státní okresní archiv, 1998. 21s.

⁴ Sovadina, M. Správní vývoj Českolipska. Česká Lípa: Státní okresní archiv, 1998. 26s.

⁵ Tamtéž.

přímo spadaly pod ministerstvo vnitra a v jejich čele stál krajský prezident. Čechy byly rozděleny do 7 krajů.

Naopak nejnižší správní jednotkou byly politické okresy, v jejichž čele stáli okresní hejtmani. Okresy vznikaly podle jednotných hledisek, aby mezi nimi nebyly příliš velké rozdíly ve velikosti a počtu obyvatel. Okresní hejtmanství zahájila svoji činnost 1. února 1850. Jejich působnost byla velmi široká, např. evidence obyvatel, dohled nad vedením matrik, cizinecká policie, údržba silnic, záležitosti týkající se zdravotnictví, školství, církví, zemědělství, vyměřování přímých daní aj. Po roce 1848 došlo k oddělení soudnictví od politické správy. Každý politický okres byl tak rozdělen na 2 až 3 soudní okresy.

Obce získaly první zákonnou úpravu dne 20. března 1849, kdy byl vydán císařský patent, který se týkal provizorního obecního zřízení. Zákon zavedl místní, okresní a krajské obce, ale v účinnost vešly jen předpisy týkající se místní obce.⁶ Předpisy se velmi často upravovaly, a proto se měnila i pravomoc jednotlivých obcí. Souhrnně lze ale říci, že měly samostatnou působnost (např. správa obecního jmění, bezpečnost, školství) a přenesenou působnost (např. vymáhání pokut a platů, zdravotnictví, sčítání lidu). V každé se volilo obecní zastupitelstvo, které bylo složeno z obecního výboru a představenstva. Obce se staly nejnižšími články územní samosprávy.

Dne 4. srpna roku 1849 se Česká Lípa stala krajským městem, krajská vláda zahájila svoji činnost 15. ledna 1850.⁷ Do Českolipského kraje patřil mimo jiné i politický okres Jablonné v Podještědí (i v této době se používal pro město i okres německý název Gabel). Tento politický okres měl své okresní hejtmanství přímo ve městě Jablonném v Podještědí. Celý okres byl složen ze 2 soudních okresů – soudní okres Jablonné v Podještědí a soudní okres Chrastava⁸ (celý se rozkládal na území

⁶ Dobeš, J., Hledíková, Z., Janák, J. Dějiny správy v Českých zemích od počátků státu po současnost. Praha: Lidové noviny, 2005. 298s.

⁷ Sovadina, M. Správní vývoj Českolipska. Česká Lípa: Státní okresní archiv, 1998. 30-31s.

⁸ Soupis obcí zde neuvádím, protože se ještě nejedná o období politického okresu Německé Jablonné.

dnešního okresu Liberec) – svoji činnost zahájily dne 27. května 1850. Politický okres Jablonné v Podještědí zahrnoval 70 obcí a osad. Soudní okres Jablonné v Podještědí tvořilo 36 lokalit, z toho 19 katastrálních obcí: Brniště, Česká Ves (osada Pole), Dolní Sedlo (osada Sedlo), Dubnice, Heřmanice v Podještědí, Hlemýždí (osada Jáchymov), jediné město Jablonné v Podještědí (osada Valdov a Zámecká), Janovice v Podještědí, Jítrava, Kněžice, Křižany, Lvová (osada Kněžičky, Kunová, Zpěvná a Židovice), Markvartice (osada Lada v Podještědí), Petrovice, Postřelná, Rynoltice (osada Nová Starost, Polesí a Černá Louže), Velký Valtinov (osada Františkov, Růžová, Tlustce a Tlustecká), Zdislava a Žibřidice.⁹ V Jablonném v Podještědí a v Chrastavě sídlily také berní úřady, které spadaly pod kamerální správu¹⁰ v Mladé Boleslavi.

1.3. Správní vývoj v rozmezí let 1855-1868

Na počátku 50. let 19. století byl obnoven absolutismus. Dosavadní organizace politické správy, která byla vytvořena pod tlakem revolučních událostí, přestala v této době zcela vyhovovat novým požadavkům, nicméně poměry se již nevrátily do podoby, v jaké byly před rokem 1848. Monarchie navíc procházela hospodářskou a politickou krizí. Stále více narůstal odpor obyvatelstva proti politikovi Alexandru Bachovi, který byl nakonec roku 1859 propuštěn, a císař vydal 20. října 1860 tzv. Říjnový diplom, kterým se rušil absolutismus a panovník se tak zřekl neomezené vlády. Veškeré dění v politice ovlivnilo i státní správu, která v roce 1855 prošla reformou, jež se připravovala již od začátku 50. let.

Správní uspořádání rakouského soustátí nevyhovovalo požadavkům absolutistického státu, správní obvody se především měly zmenšit. Od roku 1853 začala znovu působit zemská organizační komise, která ještě téhož roku

⁹ Sovadina, M. Správní vývoj Českolipska. Česká Lípa: Státní okresní archiv, 1998. 34-35s.

¹⁰ Jedná se o nejstarší způsob účetnictví.

vypracovala návrh nového správního uspořádání země, o rok později byl tento návrh schválen a v roce 1855 vešel v platnost.

V politické správě zůstala instanční hierarchie stejná, došlo jen ke kompetenčním přesunům. Místodržitelství se stalo nejvyšším správním úřadem země, zabývalo se např. oblastmi politickými, školskými, náboženskými nebo zemědělskými. Dne 14. září roku 1852 bylo schváleno nové rozdělení Čech na 13 krajů. Moc krajských úřadů byla ale velmi omezena, vlastně se staly jen prostředníkem mezi okresními úřady a místodržitelstvím. Nakonec byly krajské úřady od počátku 60. let postupně rušeny a jejich působnost byla rozdělena mezi místodržitelství a okresní hejtmanství. Oficiálně byly v Čechách zrušeny 23. října roku 1862.¹¹

„Nová organizace politických okresů v českých zemích byla schválena císařským rozhodnutím z 5. března 1854. V této nejnižší správní instanci byl spojen výkon politické a soudní pravomoci, nově vzniklé úřady se tedy nazývaly smíšené okresní úřady. V Čechách bylo zřízeno 208 smíšených okresních úřadů, každý bývalý soudní okres se nyní stal okresem politickým.“¹² V čele těchto úřadů stáli okresní představení a jejich působnost začala 12. května 1855.¹³ Činnost smíšených okresních úřadů se týkala oblasti politické, soudní, pokladní a berní.

Změny měly nastat i v obecní samosprávě. Nicméně nic významného se v této oblasti nestalo. Zákon ze dne 25. července 1864 č. 27/1864 z. z. založil okresní samosprávu.¹⁴ V sídlech okresních úřadů vznikla okresní zastupitelstva, ze kterých byl volen starosta a okresní výbor. Působnost okresního zastupitelstva byla stejná jako u zastupitelstva obecního, také se dělila na působnost samostatnou (např. uzavírání půjček, zdravotnictví, hospodářské a zemědělské věci okresu) a

¹¹ Dobeš, J., Hledíková, Z., Janák, J. Dějiny správy v Českých zemích od počátků státu po současnost. Praha: Lidové noviny, 2005. 275s.

¹² Sovadina, M. Správní vývoj Českolipska. Česká Lípa: Státní okresní archiv, 1998. 45s.

¹³ Dobeš, J., Hledíková, Z., Janák, J. Dějiny správy v Českých zemích od počátků státu po současnost. Praha: Lidové noviny, 2005. 275s.

¹⁴ Sovadina, M. Správní vývoj Českolipska. Česká Lípa: Státní okresní archiv, 1998. 48s.

přenesenou (věci vojenského charakteru). Zastupitelstva byla pod dohledem zemského výboru a orgánů státní správy.

V České Lípě došlo ke zrušení krajského úřadu dne 11. května 1855.¹⁵ Politický okres Jablonné v Podještědí byl přidělen ke kraji mladoboleslavskému. V letech 1855 až 1868 byla v první instanci politická a soudní správa sloučena, proto i politické a soudní okresy byly rozsahově zcela stejné.

Roku 1855 se politický okres Jablonné v Podještědí (stále nazývaný Gabel) skládal jen z jednoho soudního okresu Jablonné v Podještědí. Tvořilo ho 38 lokalit, z toho bylo 19 obcí. Uvnitř okresu nastaly jen malé změny, které se týkaly obce Heřmanice v Podještědí (nově osada Kunratické Domky a Paseka), Jablonné v Podještědí (odtrhnuta osada Zámecká), Valdov (přidělena osada Zámecká).¹⁶ Okres stále spadal pod kraj Mladá Boleslav. Okresní soud Jablonné v Podještědí náležel krajskému soudu v Liberci. V Jablonném v Podještědí sídlil veřejný notář, který fungoval pro celý okres.

1.4. Správní vývoj v rozmezí let 1868-1918

Od roku 1867, kdy proběhlo rakousko-uherské vyrovnání, byla v zemi zajištěna stabilita, navíc docházelo i k velkému rozvoji ve všech oblastech celé monarchie. O rok později došlo ke správní reorganizaci a byl vytvořen nový správní aparát, který bez velkých změn existoval až do vzniku Československého státu. Tato správní reforma vrátila stav do let 1850-1855, jen s tím rozdílem, že příliš velké politické okresy byly rozděleny a již neexistovaly krajské úřady.

Novou reorganizací prošla okresní hejtmanství, jejichž nová podoba vešla v platnost dne 31. srpna 1868. Podle nařízení ministerstva vnitra č. 101/1868 ř. z. vydaného dne 10. července 1868, byly Čechy rozděleny na 89 okresních

¹⁵ Sovadina, M. Správní vývoj Českolipska. Česká Lípa: Státní okresní archiv, 1998. 48s.

¹⁶ Sovadina, M. Správní vývoj Českolipska. Česká Lípa: Státní okresní archiv, 1998. 51s.

hejtmanství, do roku 1918 se jejich počet ještě zvýšil na 98.¹⁷ V jejich čele stáli okresní hejtmani. Jeden politický okres se skládal ze 2 až 4 soudních okresů. Stále existovala místodržitelství, v jejichž čele stáli místodržitelé, kteří měli velmi rozsáhlé pravomoci a byli přímo podřízeni ministru vnitra. Krajské úřady nebyly již od roku 1862 znovu obnoveny, i když se o to pokoušela německá buržoazie ještě v 80. letech 19. století a na počátku 20. století, ale bez výsledku.

Zákon č. 144/1867 ř. z. ze dne 21. prosince 1867 nařídil rozdělení politické správy a soudnictví.¹⁸ Definitivní oddělení proběhlo o rok později. Okresní zastupitelstva od roku 1864 byla zřízena pro tehdejší politický okres, ten byl ale totožný se soudním okresem. Po reformě v roce 1868 vznikly ale mnohem větší politické okresy, které se skládaly z několika soudních okresů, přesto okresní samospráva zůstala stejná. Proto v jednom politickém okrese existovalo několik okresních zastupitelstev, jejichž množství určoval počet soudních okresů.

Kraje byly zrušeny, jak již bylo řečeno v roce 1862, a ani v roce 1868 nebyly tedy obnoveny. Znovu se o nich mluvilo po 1. světové válce, kdy Čechy byly podle nařízení ministerstva vnitra z 19. května 1918 č. 175/1918 ř. z. rozděleny na 12 krajů, politický okres Jablonné v Podještědí byl zařazen do Libereckého kraje.¹⁹ Než ale stačila tato nová organizace vstoupit v platnost dne 1. ledna 1919, vznikla Československá republika a od plánu se upustilo.

Politický okres Jablonné v Podještědí po roce 1868 opět tvořily dva soudní okresy – soudní okres Jablonné v Podještědí a nově soudní okres Cvikov (v letech 1850-1855 patřil do okresu Česká Lípa). Soudní okres Chrastava byl nyní zařazen do politického okresu Liberec. Soudní okres Cvikov byl v roce 1869 tvořen z těchto obcí: Cvikov, Drnovec, Horní Světlá (osada Dolní Světlá), Krompach (osada Juliovka a Valy), Kunratice u Cvikova, Mařenice, Mařeničky, Svor (osada Rousínov), Trávník (osada Naděje). V roce 1913 nedošlo k žádným změnám, které by měnily rozsah

¹⁷ Sovadina, M. Správní vývoj Českolipska. Česká Lípa: Státní okresní archiv, 1998. 58s.

¹⁸ http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:w8_OEW0wdWUJ:www.nssoud.cz/historie/144_1867.pdf+&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz (dne 13. března 2014)

¹⁹ Sovadina, M. Správní vývoj Českolipska. Česká Lípa: Státní okresní archiv, 1998. 63s.

tohoto okresu, jen se z původních osad - Dolní Světlá a Naděje - staly místní obce. Soudní okres Jablonné v Podještědí se v roce 1869 příliš nezměnil. Změna se týkala jen obce Heřmanice v Podještědí, která přišla o obě osady.²⁰ V celém okrese žilo kolem roku 1900 z celkového počtu obyvatel 32 649 jen 48 Čechů.²¹ Další údaje říkají, že v roce 1910 žilo v okrese už jen 19 Čechů.²²

Vyhláška z 8. ledna 1902 č. 10/1902 z. z. publikovala zákon ministerstva vnitra ze 30. listopadu 1901 č. 39193, který nařizoval změnu názvu obce Jablonné (Gabel) na Německé Jablonné (v této době užívané pojmenování Deutsch Gabel).²³ Změna názvu města se pravděpodobně týkala také změny názvu samotného okresu, který získal stejné pojmenování, tedy politický okres Německé Jablonné (Deutsch Gabel).²⁴ K dalšímu přejmenování města i okresu došlo až po 2. světové válce. Změna názvu je ukázkou vyvrcholení germanizačního úsilí.

V roce 1913 nedošlo k žádným územním změnám. Změna nastala jen u osady Polesí, která byla povýšena na obec a byla k ní přiřazena osada Černá Louže. Obec Rynoltice tedy měla už jen osadu Nová Starost.²⁵ Podle údajů ze statistického lexikonu obcí se mezi lety 1880-1921 v soudním okrese Cvikov přihlásilo z 1000 státních příslušníků k česko-slovenské národnosti 45,2 obyvatel a k německé národnosti 954,5 obyvatel. V soudním okrese Jablonné v Podještědí se ze stejného množství státních příslušníků hlásilo k československé národnosti 12,8 obyvatel a k německé 986,7 obyvatel.²⁶ Z těchto údajů je zřejmé, že v celém politickém okrese byla absolutní převaha německé národnosti.

²⁰ Sovadina, M. Správní vývoj Českolipska. Česká Lípa: Státní okresní archiv, 1998. 70-71s.

²¹ <http://obeckrizany.cz/vlastiveda-skolskeho-obvodu-nemecke-jablonne/d-1393/p1=1485> (dne 1. dubna 2014)

²² Almanach Základní školy Jablonné v Podještědí 1921-1973-1998. Praha: Brána. 7s.

²³ Sovadina, M. Správní vývoj Českolipska. Česká Lípa: Státní okresní archiv, 1998. 77s.

²⁴ Nikde není dochována listina, která by přesně dokazovala, že k této změně přejmenování okresu došlo, vycházím především ze znalostí p. Oplta.

²⁵ Sovadina, M. Správní vývoj Českolipska. Česká Lípa: Státní okresní archiv, 1998. 71-72s.

²⁶ <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:P2eU93D9KnEJ:www.czso.cz/xl/redakce.nsf/0c6887de3c21a5fbc1256e2f00325860/14e47688807b6d6ec12570690042a260/%24FILE/priloha.pdf+%&cd=11&hl=cs&ct=clnk&gl=cz> (dne 14. března 2014)

Soudní okres Cvikov spadal pod krajský soud v České Lípě, naopak soudní okres Jablonné v Podještědí patřil pod krajský soud v Liberci. Soudní okres Cvikov se po roce 1871 stal také okresem notářským.

1.5. Správní vývoj v rozmezí let 1918-1938

Po vzniku Československé republiky fungoval do 14. listopadu roku 1918 Národní výbor, který byl nahrazen Revolučním národním shromážděním, jež zvolilo první vládu Československého státu v čele s Karlem Kramářem. „*Mírová konference uznala bez výhrad historické hranice českých zemí, čímž padly i pokusy nacionálních Němců v českých zemích o odtržení českého pohraničí od československého státu a jeho připojení k německému Rakousku, popřípadě Německu.*“²⁷

Jelikož byla rozdílná správa na Slovensku a v Čechách, byla snaha o její sjednocení. Mezi roky 1919 – 1920 probíhala jednání, která se týkala zavedení župního zřízení. Nakonec vstoupil v platnost župní zákon č. 126/1920 Sb. ze 29. února roku 1920 s působností od 1. dubna roku 1923 ale pouze na Slovensku, v Čechách měl vejít v platnost o rok později, ale nakonec zde župy zřízeny nebyly.²⁸ „*Ke skutečnému sjednocení správy došlo až roku 1928, kdy vstoupil v platnost tzv. organizační zákon ze 14. července 1927 č. 125/1927 Sb. Systém správy, zavedený roku 1928, zůstal v platnosti až do roku 1938 v pohraničí a do roku 1939 ve vnitrozemí, kdy byl další vývoj násilně přerušen německou okupací.*“²⁹

Politická správa v těchto letech podle Sovadiny zažívá 3 období: 1. Období stabilizace (1918-1919), 2. Období převzetí rakouské správy (1918-1927) a 3. Období nové organizované správy (1927-1938).

²⁷ Dobeš, J., Hledíková, Z., Janák, J. Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost. Praha, Lidové noviny, 2005. 25s.

²⁸ http://csugeo.i-server.cz/csu/2008edicniplan.nsf/krajo/13-5153-08--soudni_okresy (dne 14. března 2014)

²⁹ Sovadina, M. Správní vývoj Českolipska. Česká Lípa: Státní okresní archiv, 1998. 80s.

Nejvyšší instancí bylo nadále ministerstvo vnitra s prvním ministrem Antonínem Švehlou. Po vzniku republiky ale docházelo k odstraňování správních úředníků a místo rakouských úřadů vznikaly okresní a místní národní výbory. Činnost národních výborů byla v rozporu s řádem republiky, proto od konce roku 1918 byla jejich činnost zastavena, fungovaly jen menšinové národní výbory ve zněmčeném území, ale i ty byly nakonec zrušeny na jaře roku 1920.

Místodržitelství změnilo název na zemskou správu politickou, v jejímž čele stál prezident. Po roce 1927 došlo k jejímu dalšímu přejmenování na zemské úřady, působnost se ale nezměnila. Mezi lety 1918-1927 byla okresní hejtmanství přejmenována na okresní správy politické, v čele stále byli okresní hejtmané. Jedinou změnou bylo, že politická a finanční správa byla v roce 1927 oddělena. Založeny byly okresní úřady, v Čechách jich existovalo 103, ale jejich obvody se příliš nelišily od dřívějších okresních správ politických. V čele zůstávali okresní hejtmani, kteří byli zároveň předsedy v okresních zastupitelstvech. Podoba nové politické správy vstoupila v platnost dne 1. července 1928.

Obecní zřízení prošlo také změnou, novela zavedla jako samosprávné orgány obce: obecní zastupitelstvo, obecní radu, starostu a komise. Organizace a činnost okresní samosprávy zůstala do roku 1927 stejná (jen v roce 1919 byla okresní zastupitelstva nahrazena okresní správní komisí). Změna nastala v roce 1927, kdy okresní korporace byly zařazeny do státních úřadů politické správy a začaly fungovat jako poradní orgán. Územní činnost okresního zastupitelstva se projevovala v jednom politickém okrese, týkala se např. kultury, okresního hospodářství, stavebních záležitostí daného okresu.

Na konci 1. světové války se objevily snahy německých politiků o vytvoření německého ohraničeného území a jeho následného připojení k německému státu. Ve dnech 29. října až 3. listopadu 1918 proběhla ve Vídni schůzka německých poslanců z Čech, kteří z pohraničního území vytvořili 4 samostatné provincie: Deutschböhmen, Böhmerwaldgau, Sudetenland a Deutschmähren. Tyto provincie

měly být začleněny do nové republiky Deutschösterreich. Nakonec muselo dojít k vojenskému obsazení pohraničí nově zbudovanou československou armádou. „*Teprve podepsání mírové smlouvy s Rakouskem v Saint-Germain 10. září 1919 znamenalo konec všech pokusů o odtržení českého pohraničí.*“³⁰ Po zrušení národních výborů a německých provincií se orgány politické správy staly úřady, které existovaly v rakouské monarchii.

Severočeské pohraničí bylo přiřazeno do provincie Deutschböhmen, která vznikla usnesením z 30. října 1918. Hlavním městem této provincie byl Liberec. Nejprve fungovala stále stejná správní organizace, ale v krátké době došlo ke změnám. Díky již zmiňované československé armádě ale došlo k rozpadu vlády a jejímu útěku mimo Československou republiku. Správní organizace tak zůstala v podstatě stejná až do roku 1938. Politický okres Jablonné v Podještědí (stále se používalo označení Deutsch Gabel, ale ve školních kronikách českých škol se používá již český název Německé Jablonné) existoval ve stejné podobě jako v letech 1868-1918, stále byl tvořen soudním okresem Cvikov a soudním okresem Jablonné v Podještědí. Uvnitř těchto okresů se nic nezměnilo.

I samotný převrat v roce 1918 proběhl v severočeském pohraničí klidně, nedošlo k žádným bojům nebo vojenským zákrokům. Obyvatelstvo ale velmi těžce neslo, že do pohraničí přicházelo české úřednictvo. V roce 1921 se v celém okrese hlásilo k české národnosti 127 obyvatel, jen ve městě Jablonném to bylo 69.³¹ Podle statistického lexikonu obcí se v roce 1934 v soudním okrese Jablonné v Podještědí ze 100 československých příslušníků hlásilo 5,8 obyvatel k československé národnosti a 94,1 obyvatel k národnosti německé. V soudním okrese Cvikov se ze 100 československých příslušníků hlásilo 7,8 obyvatel k československé národnosti

³⁰ Sovadina, M. Správní vývoj Českolipska. Česká Lípa: Státní okresní archiv, 1998. 81s.

³¹ Almanach Základní školy Jablonné v Podještědí 1921-1973-1998. Praha: Brána. 7s.

a 92,1 obyvatel k národnosti německé.³² Je tedy viditelná stále silná převaha německého obyvatelstva, které nerado vidělo příliv českých lidí.

V Jablonném v Podještědí fungovala berní správa, která spadala pod okresní finanční ředitelství v Liberci. Do obvodu berní správy Jablonné v Podještědí patřily berní úřady v Jablonném v Podještědí a ve Cvikově. V Jablonném existoval i tzv. důchodkový kontrolní úřad. Okresní soud v Jablonném v Podještědí patřil do obvodu krajského soudu v Liberci.

1.6. Správní vývoj v rozmezí let 1938-1945

Po mnichovské dohodě došlo k rozdílnému vývoji správy v odtrženém pohraničí a ve zbytku území, ze kterého vznikl Protektorát Čechy a Morava. Ke sjednocení došlo až po válce 9. května roku 1945. „Československo ztratilo v roce 1938 celkem 41 098 km² území s 4 879 000 obyvateli.“³³ Německá armáda obsadila pohraničí ve dnech 1. až 10. října roku 1938 a hned první den byl vydán výnos říšské kanceláře, který pojednával o převzetí sudetoněmeckého území do německé správy. Postupně se celý systém začíná přibližovat německé správě. Zákon z 25. března roku 1939 vytvořil tzv. říšskou župu sudetskou.³⁴ Ta čítala 2 943 000 obyvatel.³⁵

Od 1. října 1938 převzal správu území Sudet říšský komisař (od 17. července 1939 se nazýval říšský místodržitel), který měl sídlo v Liberci. Jemu podléhaly všechny správní obory, byl orgánem státní správy a samosprávy. Navíc byl zástupcem říšské vlády v obvodu své působnosti. Od 1. listopadu téhož roku se zavedli jeho pověřenci. Komisaři podléhali vládní prezidenti, kteří se starali o správu v úsecích,

³²

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:P2eU93D9KnEJ:www.czso.cz/xl/redakce.nsf/0c6887de3c21a5fbc1256e2f00325860/14e47688807b6d6ec12570690042a260/%24FILE/priloh.a.pdf+&cd=11&hl=cs&ct=clnk&gl=cz> (dne 14. března 2014)

³³ Dobeš, J., Hledíková, Z., Janák, J. Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost. Praha, Lidové noviny, 2005. 25s.

³⁴ Sovadina, M. Správní vývoj Českolipska. Česká Lípa: Státní okresní archiv, 1998. 96s.

³⁵ Dobeš, J., Hledíková, Z., Janák, J. Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost. Praha, Lidové noviny, 2005. 25s.

kteřé nepřevzali samotní komisaři. Rozsah vládních krajů byl vymezen zákony³⁶ a jejich sídla byla ve městech - Karlovy Vary, Ústí nad Labem a Opava. Nebyly ale samosprávnou korporací. Vládní prezidenti dohlíželi nad venkovskými a městskými okresy, zabývali se věcmi státního občanství a občanského práva, nebo dohlíželi na školství.

Okresní úřady fungovaly v nezměněné podobě až do 20. listopadu 1938. Říšský komisař vydává ale 18. listopadu téhož roku nařízení, kdy vznikne 53 venkovských a 5 městských okresů, v jejichž čele byl úřad landrata (Landratsamt).³⁷ Venkovské okresy byly rozděleny podle nařízení ze dne 29. dubna 1939, jejich podoba byla skoro totožná se strukturou bývalých okresních úřadů, zároveň byly také obvody státní správy a samosprávnými okrsky. Ani působnost Landratsamtu se příliš nelišila od působnosti okresních úřadů, např. činnost silniční, vodní, zemědělská, lesní, finanční, celní, školní, zdravotní aj.

V letech 1938-1945 znovu existovaly kraje. Jablonné v Podještědí (v tomto období se používal jen německý název Deutsch Gabel) bylo zařazeno mezi venkovské okresy a spadal pod vládní kraj Ústí nad Labem. V těchto letech byl okres tvořen celkem 3 soudními okresy: Jablonné v Podještědí, Cvikov a Mimoň³⁸. Navíc k němu patřilo i zabrané území soudního okresu Mnichovo Hradiště (v něm ale nebyla žádná obec) a soudního okresu Bělá pod Bezdězem (s obcemi Dolní Krupá, Dolní Rokytá, Horní Rokytá a Jezová)³⁹. Takto nově zorganizovaný okres vznikl 1. května 1939.

Podoba soudního okresu Cvikov se od předešlých let příliš nezměnila. Jen obec Horní Světlá byla rozšířena o osadu Myslivny a obec Mařenice o osadu Čtyřdomí. V soudním okrese Jablonné v Podještědí se nejprve žádné změny nevyskytly. Až

³⁶ Zákon z 25. března 1939 o členění sudetoněmeckých území a zákon ze 14. dubna 1939 o výstavbě správy v říšské župě sudetské.

³⁷ Sovadina, M. Správní vývoj Českolipska. Česká Lípa: Státní okresní archiv, 1998. 96-97s.

³⁸ Soupis obcí tohoto okresu zde neuvádím, protože byl připojen v době, kdy české školství nefungovalo, a po válce byl opět odtržen.

³⁹ Totéž.

dne 1. října 1942 došlo ke zrušení obcí Markvartice a Česká Ves, protože se staly součástí města Jablonné v Podještědí. Také osada Zámecká byla od obce Velký Valtinov oddělena a rovněž připojena k městu Jablonné v Podještědí.⁴⁰

V okrese Jablonné v Podještědí existoval finanční úřad pro okres Jablonné v Podještědí. Úřední soud v Jablonném v Podještědí patřil do obvodu krajského soudu v Liberci. Úřední soud ve Cvikově byl nově přiřazen do okresu Nový Bor jako jeho pobočka.

1.7. Správní vývoj v rozmezí let 1945-1948

Po válce se právní stav v samostatné republice vrátil do stejné podoby, v jaké existoval před 1. říjnem 1938. Totéž se dělo i v soudnictví a ve státní správě, i když velká změna nastala v organizaci úřadů, v národních výborech. Tyto úřady, podobně jako nově vzniklý Sbor národní bezpečnosti, vznikly díky ústupku ze strany vlády v emigraci před nastupující komunistickou stranou v roce 1944. Jejich podoba byla zakotvena i v prezidentských dekretech ve stejném roce, ale prezident je uzákonil jen „*jakožto prozatímní orgány veřejné správy ve všech jejich oborech.*“⁴¹ Naopak na Slovensku vznikly jako trvalé úřady.

Existovaly výbory místní, okresní a zemské, které byly podřízeny přímo samotné vládě. Tam, kde nebylo státně spolehlivé obyvatelstvo, vznikly místní a okresní správní komise, jejichž pravomoc se shodovala s národními výbory. Členy okresních komisí jmenoval ministr vnitra a členy místní komise příslušný okresní národní výbor. Národní výbory vznikly jako orgány revoluce a boje proti německému fašismu. Přebíraly věcnou a územní pravomoc obecních, okresních a zemských úřadů podle podoby, v jaké byla před rokem 1938. V den, kdy vstoupily v platnost národní výbory, skončila činnost dosavadních správních orgánů. Počet členů se shodoval s počtem v zastupitelských sborech. I po nástupu KSČ zůstala stejná

⁴⁰ Sovadina, M. Správní vývoj Českolipska. Česká Lípa: Státní okresní archiv, 1998. 104s.

⁴¹ Sovadina, M. Správní vývoj Českolipska. Česká Lípa: Státní okresní archiv, 1998. 110s.

demokratická struktura státu, i když byl zájem o její změny, ale ty se v plném proudu projeví až po převratu v roce 1948.

Okresní národní výbory volily ze svého středu radu, jejíž počet nesměl přesahovat jednu třetinu všech členů. Z rady byl potom volen předseda a dva až tři náměstkové. Všichni členové zřizovali různé komise a v jejich čele stáli referenti.

„18. ledna 1946 byl vydán Prozatímní organizační řád zemských a okresních národních výborů. Územní organizace okresních národních výborů byla stanovena dekretem prezidenta republiky č. 121/1945 Sb. o územní organizaci správy. Až na drobné změny bylo zachováno územní členění podle stavu ke dni 29. září 1938.“⁴²

Okresní národní výbory převzaly mimo jiné i jejich odborné služby.

Místní národní výbory převzaly pravomoc od obecního zastupitelstva (zcela zaniklo), obecní rady a starosty obce. Vedle tradiční činnosti musely řešit i konfiskaci majetku Němců, kolaborantů a zemědělského majetku. Dále to byla revize pozemkové reformy, evidence a náhrada válečných škod, trestání provinění proti národní cti a usvědčování občanství.

Politický okres Jablonné v Podještědí se nacházel přímo na hranici s Německem, proto zde byla převaha německého obyvatelstva stále velmi výrazná. S přílivem českého úřednictva do pohraničí se objevují první snahy přejmenovat obec i okres na český název. Původní název měl znít Jablonné pod Ještědem, ale nakonec to nebylo přijato s odůvodněním, že se nachází od Ještědu příliš daleko. Proto se v roce 1946 ustálil pro obec a patrně také pro okres název Jablonné v Podještědí, který byl potvrzen vyhláškou ministerstva vnitřní záležitostí v roce 1947 č. 123/1947 Sb. o změnách úředních názvů měst, obcí, osad a částí osad, povolených v roce 1946.⁴³

Okresní národní výbor byl zvolen až v červnu roku 1946. Národních výbory vznikly v několika obcích z místních Čechů (př. obec Kunratice u Cvikova), nebo se projevíly podněty ze sousedního českého území (př. Dubnice – iniciativa ze Světlé pod

⁴² Sovadina, M. Správní vývoj Českolipska. Česká Lípa: Státní okresní archiv, 1998. 111s.

⁴³ <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1947-123> (dne 13. března 2014) O přejmenování samotného okresu nikde není dochována listina, která by přesně dokazovala, že k této změně přejmenování okresu došlo, proto opět vycházím především ze znalostí p. Oplta.

Ještědem), ale ve většině obcí byla jmenována správní komise z Čechů, kteří se tam buď přistěhovali, nebo tam byli vysláni. Na druhou stranu Sovadina uvádí případ z obce Postřelná, ve které až do června roku 1946 úřadovalo německé zastupitelstvo pod názvem Místní národní výbor. Navíc se domnívá, že se nejednalo o vzácný jev. Řádné místní výbory byly většinou zvoleny ve všeobecných volbách do národních výborů až v červnu 1946.

Územní podoba okresu se vrátila do podoby před válkou. Opět se okres Jablonné v Podještědí skládal ze dvou soudních okresů – Cvikov a Jablonné v Podještědí. V soudním okrese Jablonné v Podještědí byly dekretem prezidenta republiky v roce 1945 obce Česká Ves a Markvartice přiřčleněny k městu Jablonné v Podještědí. Dekret prezidenta republiky z 27. října 1945 č. 121/1945 Sb. o územní organizaci správy vykonávané národními výbory totiž zrušil v části 6 změny, které se staly po 29. září 1938, a proto došlo k obnovení obcí, které po tomto období zanikly.⁴⁴ Ministr povolil, aby tyto obce byly pod společnou správou do konce roku 1947, teprve až poté došlo k trvalému sloučení s městem Jablonné v Podještědí. V soudním okrese Cvikov došlo ke zrušení osady Myslivny, která patřila k obci Horní Světlá a osady Čtyřdomí, která náležela obci Mařenice.⁴⁵ V okrese byl v roce 1945 obnoven berní úřad, důchodkový kontrolní úřad (do roku 1947) a notářství se sídlem v Jablonném v Podještědí, ke kterému byl ještě připojen okres Cvikov, protože tam byly úřady zrušeny. V Jablonném již nebyl obnoven katastrální měřický úřad ani okresní soud.

1.8. Správní vývoj po roce 1948

Po únorovém vítězství KSČ v roce 1948 začalo období velkých změn, které se nevyhnuly ani veřejné správě. Právě v této oblasti byly změny provedeny ve velmi

⁴⁴ <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-121> (dne 13. března 2014)

⁴⁵ Sovadina, M. Správní vývoj Českolipska. Česká Lípa: Státní okresní archiv, 1998. 120s.

krátké době. „Změna v politické organizaci byla legalizována ústavou z 9. května 1948. Státní správa získala zcela nový charakter a začala plnit nové funkce.“⁴⁶

Hlavní roli získaly národní výbory, které se staly nedílnou součástí státního zřízení. Zásadní změnu v celé soustavě národních výborů a v jejich územní organizaci přinesl zákon z 21. prosince 1948 č. 280/1948 Sb. o krajském zřízení.⁴⁷ Tento zákon od 1. ledna 1948 rozdělil stát na 19 krajů, ve kterých byly zřízeny krajské národní výbory, naopak došlo ke zrušení zemských národních výborů. Území krajů rozdělilo vládní nařízení 18. ledna 1949 č. 3/1949 Sb. o nové územní organizaci okresů v českých zemích, vznikly tak zcela nové obvody okresů, které se velmi výrazně zmenšily.⁴⁸ Postupně vznikala nová nařízení, která se týkala činnosti národních výborů v jednotlivých krajích, vnitřní organizace okresních národních výborů a místních národních výborů. Tak jak se změnila územní organizace, tak se také rozšířila věcná působnost národních výborů.⁴⁹ Kvůli rozšiřování působnosti v 50. letech, již nespádaly pod ministerstvo vnitra, ale přímo pod vládu. V průběhu 50. let docházelo k dalšímu vydání několika zákonů, které se týkaly jejich vnitřní organizace, ale nezměnila se jejich hierarchie a územní kompetence.

Po stoleté existenci politického okresu Jablonné v Podještědí, který se skládal ze soudního okresu Cvikov a soudního okresu Jablonné v Podještědí, dochází k jeho zániku. „Vládním nařízením č.3/1949 Sb. o nové územní organizaci okresů v českých zemích se celý soudní okres Cvikov stal součástí nově vytvořeného okresu Nový Bor. Všechny obce dosavadního okresu Jablonné v Podještědí s výjimkou Brniště a Hlemýždí, které byly připojeny k okresu Česká Lípa, se staly součástí okresu Liberec.“⁵⁰ Nařízení vešlo v platnost 18. ledna 1949.⁵¹ Okresní národní výbor

⁴⁶ Sovadina, M. Správní vývoj Českolipska. Česká Lípa: Státní okresní archiv, 1998. 126s.

⁴⁷ <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=18160&Section=1&IdPara=1&ParaC=2> (dne 13. března 2014)

⁴⁸ <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1949-3> (dne 13. března 2014)

⁴⁹ Postupné přenesení působnosti z různých oborů na národní výbory je sepsán v Sovadinovi – 127-128s.

⁵⁰ Sovadina, M. Správní vývoj Českolipska. Česká Lípa: Státní okresní archiv, 1998. 131s.

⁵¹ <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1949-3> (dne 14. března 2014)

v Jablonném v Podještědí skončil svoji činnost k 1. únoru roku 1949. Berní správa v Jablonném v Podještědí byla v roce 1947 zrušena a přenesena do Liberce.

2. ŠKOLSTVÍ

2.1. Školská správa v rozmezí let 1869 - 1945

Zlomovým rokem ve školské správě se stal rok 1869, ve kterém dne 8. února došlo k vydání zákona č. 26/1869 z. z., který zřídil zemské, okresní a místní školní rady, jež měly vykonávat dohled nad školstvím.⁵² V tomto samém roce dne 14. května navíc vyšel zákon, který bývá někdy označován jako „květnový zákon“, „velký říšský zákon“ nebo „Hasnerův zákon“ podle svého autora, kterým byl ministr kultu a vyučování Leopold Hasner.⁵³ Zákon změnil postavení školství ve vztahu stát a církev (stát vykonával dozor nad celým školstvím a církev zajišťovala jen výuku náboženství, do ničeho jiného nesměla zasahovat), zrovnoprávnil český jazyk s německým jazykem, zavedl povinnou osmiletou školní docházku (od 6 do 14 let) a samotné školství rozdělil na dva stupně – na školy obecné a měšťanské (tyto školy byly dále rozděleny na soukromé a veřejné, na nižší a vyšší typ – po pěti letech mohli žáci přejít na měšťanskou školu, která byla takovou náhradou střední školy, nebo mohli pokračovat dál na obecné škole), rozšířil obsah vzdělání (zavedl nové vyučovací předměty), zavedl učitelské ústavy pro vzdělávání učitelů (byly čtyřleté a zakončené maturitou) a v neposlední řadě administrativně umožnil vznik i zemským, okresním a místním školním radám.⁵⁴ Tento zákon vydržel do vzniku Československé republiky a fungoval i v období meziválečném.

V průběhu let vyšlo ještě několik zákonů a novel, které zavedly různé úpravy, např. stanovení základních pravidel chování žáků, zavedení úlev, aby mohli pracovat na poli, znovu posílení postavení církve atd. V roce 1870 vyšel Školní a vyučovací řád, který fungoval do roku 1905. Popisoval předpisy o návštěvě školy, o povinnostech učitele, o zkouškách a vysvědčeních, navíc zrušil tělesné tresty.

⁵² Sovadina, M. Správní vývoj Českolipska. Česká Lípa: Státní okresní archiv, 1998. 62s.

⁵³ Vališová, A. Kasíková, H. a kol. Pedagogika pro učitele. Praha: Grada, 2007. 73s.

⁵⁴ <http://athena.zcu.cz/kurzy/depe/000/HTML/25/> (dne 25. března 2014)

Nejvyšším správním orgánem bylo Ministerstvo kultu a vyučování, po něm následoval trojstuňový systém školních rad – zemské, okresní a místní. Přímému ministerstvu byly podřízeny zemské školní rady, které dále dohlížely na okresní a místní školní rady.

Zemská školní rada byla nejvyšším zemským školním úřadem, v jehož čele stál místodržitel, ale dohled nad školami vykonávali zemští školní inspektoři. Členy rady se stali zástupci zemského výboru, náboženských obcí a samotní učitelé. Jejich působnost se vztahovala na veškeré národní školství (tj. školy obecné a měšťanské), soukromé ústavy, odborné školy (jestliže spadaly pod Ministerstvo kultu a vyučování) a střední školy. Zemská školní rada dohlížela na činnost okresních a místních školních rad, podávala zprávy, námítky a různé návrhy z nižších instancí ministerstvu.

Okresní školní rady byly podřízeny zemské školní radě a existovaly pro obvod politického okresu. V jejich čele stáli okresní hejtmani a členy rady tvořili zástupci okresních zastupitelstev, náboženských obcí a učitelstva, dalšími členy byli také okresní školní inspektoři, kteří fungovali jako odborný dohledací orgán. Funkční období bylo šestileté. Do působnosti spadalo národní školství na okrese, odborné školy a soukromé ústavy. Veškerá činnost vycházela ze zájmu školního okresu, okresní školní rady vedly jednání o úpravách fungujících škol a o zřizování nových budov, dočasně obsazovaly prázdná místa pedagogického sboru aj. V národnostně smíšených okresech existovaly podle vyučovacího jazyka dvě okresní školní rady, nebo docházelo k situacím, kdy se obce jedné národnosti přiřadily k sousednímu školnímu okresu se stejným vyučovacím jazykem. Obvody okresních školních rad byly vymezeny místodržitelskou vyhláškou z 1. dubna 1870 č. 30/1870 z. z.⁵⁵

Místní školní rady stály nejnižší na této stupnici. V čele každé rady stál starosta a dalšími členy byli farář, zástupce učitelského sboru a zástupce obce. Funkční období bylo tříleté. V jejich zájmu stál dohled nad národním školstvím v obci.

⁵⁵ Sovadina, M. Správní vývoj Českolipska. Česká Lípa: Státní okresní archiv, 1998. 62s.

Místní školní rady jmenovaly místního školního inspektora. Jejich činnost se týkala dohledu správného dodržování školských zákonů, spravování školního fondu a nadace, dohledu na stav školní budovy a učebních pomůcek a dozoru učitelského sboru.

„Přechod k nové školské soustavě probíhal ovšem velmi zvolna. Nedomyšlený český odpor vedl k tomu, že německé školství v našich zemích získalo velký náskok před školami českými, k jejichž zřizování se české okresy chovaly velmi liknavě.“⁵⁶

Německé školy byly stále zřizovány i ve městech, protože sami rodiče českých dětí jim dávali přednost před českými. Germanizace byla tedy velmi silná. Dochází tak ke stále zřetelnějšímu rozchodu mezi těmito národy ve všech oblastech.

„Spolupráce českého a německého národa v českých zemích se měnila v „boj“ a to zejména ve školské oblasti. Realitou se stalo zakládání škol na „ochranu“ mládeže v jazykově smíšených oblastech podporované „národními ochrannými“ spolky a školskými „ochrannými spolky“ v osmdesátých letech devatenáctého století – na německé straně se jednalo o tzv. Německý školský spolek – Deutscher Schulverein a na české straně o Ústřední matici školskou v Čechách, o Matici moravskou na Moravě a konečně Matici opavskou ve Slezsku.“⁵⁷ České školství se tedy naproti německému nacházelo v mnohem těžší situaci, která se nezlepšila až do 1. světové války.

Podoba školských zákonů se po roce 1918 příliš nezměnila, sám Národní výbor již 28. října roku 1918 vydal zákon č. 11/1918 Sb., který nařizoval, aby dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstaly v platnosti.⁵⁸ Stále fungoval tzv. Hasnerův zákon, který už ale neodpovídal situaci a potřebám po vzniku Československé republiky. Jediné změny, které v tomto roce nastaly, se týkaly úplného zrušení vlivu na školy ze strany církve, zrušení úlev ze školní docházky pro žáky a zrušení celibátu pro učitelky, na druhou stranu došlo ke zrovnoprávnění vzdělávání dívek a chlapců. K rychlému rozvoji školství došlo na Slovensku, které bylo před vznikem republiky

⁵⁶ Veselá, Z. Vývoj českého školství. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. 43s.

⁵⁷ Kasper, T., Kasperová, D. Dějiny pedagogiky. Praha: Grada, 2008. 98s.

⁵⁸ <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/11-18.htm> (dne 24. března 2014)

tlumeno maďarizačními snahami, kde ale stále existoval silný vliv církve, proto tam existovalo velké množství církevních škol až do meziválečného období. Naopak v Čechách byl jejich počet výrazně nižší a navíc byly často soukromé, děti všech náboženských vyznání chodily do veřejných českých škol.

„Přitom je nutné zmínit, že školství v ČSR bylo dáno mnohonárodnostním charakterem Československa. Děti německého obyvatelstva byly vzdělávány ve školách s německou vyučovací řečí. Polské děti pak navštěvovaly školy s polskou vyučovací řečí. Nově byla v ČSR uznána i židovská národnost. Židovských škol, kde by se vzdělávalo v hebrejštině, však byl minimum.“⁵⁹ S nově vzniklým státem se nedokázali smířit němečtí kantoři, naproti tomu čeští učitelé byli silnými zastánci českých škol, které vnímali jako utlačované. Proto stále existovala mezi těmito národy nenávisť. Aby se situace alespoň trochu uklidnila, byl v roce 1919 vydán zákon o školách národních a soukromých ústavech vyučovacích a vychovávacích dne 3. dubna roku 1919 č. 189/1919 Sb.,⁶⁰ nazývaný také Metelkův zákon. Jindřich Metelka byl český středočeský profesor, politik a viceprezident pražské zemské školní rady. Zákon byl ještě pozměněn zákonem ze dne 9. dubna 1920, č. 295/1920 Sb.⁶¹ Tento spis se sice z velké části věnuje národním školám, ale svůj velký význam má v předpisech, které se týkají menšinových škol.

Zákon umožňoval všem menšinám na území republiky vychovávat a vzdělávat jejich děti v rodném jazyce. Díky němu docházelo k zakládání českých škol pro české menšiny v oblastech, ve kterých převažovalo německy mluvící obyvatelstvo. Škola měla být podle tohoto zákona zřízena v každé obci, kde podle tříletého průměru bylo alespoň 40 dětí jiné národnosti školou povinných. Šlo tedy o prosazení požadavků české národnosti zejména v pohraničních částech, kde žilo převážně německé obyvatelstvo a české školy se v těchto oblastech skoro vůbec

⁵⁹ Kasper, T., Kasperová, D. Dějiny pedagogiky. Praha: Grada, 2008. 200s.

⁶⁰ <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=1089&Section=1&IdPara=1&ParaC=2> (dne 13. dubna 2014)

⁶¹ <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=1876&Section=1&IdPara=1&ParaC=2> (dne 13. dubna 2014)

nevyskytovaly. Po vzniku republiky se tedy české menšinové školy mohly mnohem více rozvíjet než v předchozích letech, k čemuž téměř okamžitě docházelo. Během jediného roku došlo v celé zemi k jejich masovému zakládání.

Dne 2. listopadu 1918 vyšel zákon č. 2/1918 Sb., který zřizoval nejvyšší Správní úřady, mezi kterými vznikl Úřad pro správu vyučování a národní osvětu.⁶² Po krátké době se pro nejvyšší správní úřad začal používat termín ministerstvo, pro školství tak vzniklo Ministerstvo školství a národní osvěty.⁶³ Roku 1920 ministerstvo přejala pravomoc od místních školních rad ve věci národních menšinových škol.

K reorganizaci školství mělo dojít v roce 1920 se zavedením župního zřízení, ale nakonec k tomu došlo jen na Slovensku. Ve stejném roce proběhl v Praze vůbec první sjezd československých učitelů a přátel školství, na kterém se probírala podoba jednotného školství. Větší měrou zasáhl do školství zákon č. 226/1922 Sb. ze dne 13. července roku 1922, který měnil a doplňoval zákony o školách obecných a občanských.⁶⁴ Tento zákon bývá označován také jako malý školský zákon, protože zaváděl jen dílčí úpravy, nicméně působil až do 1. ledna roku 1945. Měšťanské školy se nyní začaly nazývat občanské. Tento zákon sjednotil povinnou školní docházku na osm let pro celou Československou republiku, tedy i pro Slovensko, kde byla docházka stále jen šestiletá, došlo k úplnému zrušení úlev ve školní docházce a mimo jiné bylo v plánu během 10 let zredukovat počet žáků ve třídách z 80 na 60 žáků. Tento spis spíše jen upravoval původní Hasnerův zákon z roku 1869.

⁶² <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=788&Section=1&IdPara=1&ParaC=2> (dne 24. března 2014)

⁶³ <http://www.msmt.cz/ministerstvo/165-let-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy> (dne 25. března 2014)

⁶⁴ <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=3020&Section=1&IdPara=1&ParaC=2> (dne 24. března 2014)

Ve školské správě nastaly jen malé úpravy, které přinesl zákon č. 292/1920 Sb. z 8. dubna roku 1920.⁶⁵ Týkal se zemských a místních školských rad. Okresní školní rady se dočkaly úpravy až vládním nařízením č. 153/1937 Sb.⁶⁶

V čele zemské školní rady stál v letech 1918 až 1938 přednosta zemské politické správy, členy rady tvořili zástupci zemského výboru, zástupci některých státních úřadů (fungovali jako referenti pro školní věci správní a hospodářské), zástupci církví, učitelského sboru a zemští školní inspektoři.

Okresní školní výbory stále fungovaly pro území politického okresu. Podle národnosti existovaly v národnostně smíšených okresech buď dva okresní školní výbory, nebo došlo k přiřazení k nejbližšímu školnímu okresu se stejnou národností. V čele okresního školního výboru byl okresní hejtman a dalšími členy rady byli okresní školní inspektoři a zástupci učitelského sboru a zástupci občanů, kteří byli jmenováni předsedou zemské školní rady. Ve městech se zřídily městské školní výbory, v jejichž čele stál starosta města, ale ostatní funkce byly stejné jako u okresních školních výborů.

Místní školní rady neustále existovaly v každé školní obci. Členy byli zástupci škol, kteří byli zvoleni na konferenci učitelského sboru, a zástupci obcí, kteří byli voleni obecním zastupitelstvem. Z jejich středu se poté volil předseda a jeho náměstek. Funkční období bylo čtyřleté. Činnost místních školních rad byla kontrolována okresními a zemskými školními inspektory. Pro menšinové školy existovaly místní školní výbory, což byly jen pomocné správní orgány, které se zabývaly především hospodářskými záležitostmi místních školních rad. Existovaly pouze v obcích, ve kterých byla zřízena menšinová škola. Složení místních školních výborů bylo velmi

⁶⁵ <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=1873&Section=1&IdPara=1&ParaC=2> (dne 24. března 2014)

⁶⁶ <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=6923&Section=1&IdPara=1&ParaC=2> (dne 24. března 2014)

podobné složení místních školních rad. „*Organizace a působnost místních školních rad a výborů byla upravena vládním nařízením ze 6. listopadu č. 605/1920 Sb.*“⁶⁷

Dne 20. prosince roku 1935 vyšel zákon č. 233/1935 Sb. o újezdních měšťanských školách, na jehož základě vznikla újezdní školní rada.⁶⁸ Stejný zákon se zabýval také zřizováním měšťanských škol v malých venkovských obcích. Školní újezd je několik obcí, jejichž obvod přesáhl území školní obce.

V období Protektorátu bylo české školství pod správou Velkoněmecké říše, čímž nastává velmi těžké období. Došlo jednak k rapidnímu snížení českých škol, a naopak k razantnímu navýšení německých škol. V roce 1942 došlo ke zrušení zemských školních rad, jejich kompetence převzalo Protektorátní ministerstvo školství a národní osvěty. Ministrem školství až do konce války byl Emanuel Moravec. O rok později se zrušily také okresní školní výbory, místní školní rady a místní školní výbory, jejichž kompetence spadly do nově zřízeného oddělení na úrovni okresů a starostům na úseku obcí.

Po 2. světové válce se české školství pomalu vracelo do podoby před válkou. Hlavním úkolem bylo začít co nejrychleji znovu vyučovat. Ovšem úkol to nebyl vůbec jednoduchý. Řada škol byla poničená a chybělo v nich zařízení. V letech 1945 – 1948 existovaly tradiční školské úřady – zemské školní rady, okresní školní výbory a místní školní rady. Jejich působnost se shodovala s tou, kterou zastávaly před 2. světovou válkou. Obnoveno bylo také Ministerstvo školství a osvěty s ministrem Zdeňkem Nejedlým.⁶⁹ Navázat na podobu školství v době meziválečné ale nebylo vůbec snadné, české školy byly velmi poničeny válkou, obzvlášť v pohraničí bylo školství rozbité, ale na druhou stranu tu existovala silná snaha zahájit vyučování co nejdříve. Některé školy začaly výuku ještě ve školním roce 1944/1945, jiné ve

⁶⁷ Sovadina, M. Správní vývoj Českolipska. Česká Lípa: Státní okresní archiv, 1998. 85s.

⁶⁸ <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=6371&Section=1&IdPara=1&ParaC=2> (dne 24. března 2014)

⁶⁹ Všechny ministry školství od roku 1848 je možné nalézt na internetové stránce: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/ministri-skolstvi-od-roku-1848>

školním roce 1945/1946, nebo později. V tomto období také začíná boj o reformu, která chtěla vytvořit jednotné školství.

2.2. Vývoj českého školství v pohraničí

Rozvoj českého školství na severu země prošel několika etapami:

1. Za Rakousko-Uherské monarchie nebyl žádný zájem o rozvoj českého školství. Národní školy spadaly pod německou školní radu, od které se nemohlo čekat, že by měla nějaký zájem na rozvoji českého školství, proto české děti chodily do německých škol, kde se velice snadno odnárodňovaly, aby se tomu zabránilo, mohly být zakládány jen české školy soukromé. Ty vznikaly v místech, kde české obyvatelstvo bylo pevné a celistvé (např. Mostecko, Liberecko, ale naopak Českolipsko takové štěstí nemělo). Se zakládáním soukromých škol vystávaly i další problémy, např. nedostatek českých učitelů. Tato etapa byla pro české školství nejméně příznivá.

2. Než byla vyhlášena samostatnost Československé republiky, neexistovala v pohraničí česká škola. Jen nepatrný počet vydržovala Ústřední matice školská v Liberci. Po vzniku Československé republiky se situace velice zlepšila, protože do pohraničí se začalo stěhovat české obyvatelstvo. Stát převzal celou síť německých škol bez jakýchkoliv změn, i personální obsazení bylo stejné. Nicméně němečtí učitelé nevzali existenci nově vzniklé republiky na vědomí. Už v roce 1918 vláda zamýšlela novou reformu správního zřízení škol formou župního systému. Nakonec tento záměr tedy nevyšel. Dne 3. dubna roku 1919 došlo k vydání již zmiňovaného Metelkova zákona, který nastavil pravidla pro vybudování státních menšinových škol.⁷⁰ Cílem tohoto zákona tedy bylo vytvoření českých národních škol v národnostně smíšených okresech zejména v pohraničí, ve kterých byla převaha německého obyvatelstva. V těchto okresech české děti stále chodily pouze do

⁷⁰ <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=1089&Section=1&IdPara=1&ParaC=2> (dne 25. března 2014)

německých škol, ve kterých se vyučovalo v německém jazyce. Tento zákon dovoloval zřízení národních obecných škol v každé obci, ve které tříletý průměr dokazoval, že v ní žije nejméně 40 dětí, které jsou školou povinné. Vyučovací jazyk se musel shodovat s mateřským jazykem daných žáků, tedy české děti musí být vyučovány v českém jazyce. Žáci chodili do obecné školy 5 let. U každé obecné školy existovala občanská (měšťanská) škola – pro žáky, žákyně, nebo smíšená. Při větším počtu žáků docházelo k izolaci dívčího a chlapeckého vyučování. Správa školství byla upravena zákonem č.292/1920 Sb. ze dne 9. dubna 1920, podle § 2 převzalo menšinové školství Ministerstvo školství a národní osvěty.⁷¹ Menšinové národní školy tedy na rozdíl od běžných národních škol nespádaly pod okresní ani místní školní rady. Veškeré náklady na řízení a financování od roku 1920 byly předány státu. Byl to jediný typ škol, který byl financován přímo ze státního rozpočtu.

V každé obci, kde byla zřízena škola, existovala místní školní rada, která fungovala jako veřejný úřad, který spravuje školní fond, pečuje o pozemky, budovy a pomůcky školy, opatřuje školní potřeby, sestavuje rozpočet a výroční zprávy, vede školní matriku, rozhoduje o přijímání žáků z cizí školní obce, nebo dohlíží na docházku. Pedagogický dozor vykonával inspektor menšinových škol. Později byly menšinové školy přejmenovány na státní školy s československým vyučovacím jazykem. Inspektor se nyní nazýval inspektor státních škol. V roce 1926 vznikl Inspektorát českých státních škol v České Lípě, pod který spadal také politický okres Jablonné v Podještědí.⁷²

Pedagogové byli v této době velmi odborově nejednotní, ale spojovalo je úsilí v protigermanizačním boji, nebo shánění vánoční nadílky pro žáky, vybavení školy aj. Čeští učitelé měli spoustu příležitostí zúčastňovat se jakýchkoliv akcí, kterým se rozhodně nevyhýbali, např. sčítání lidu, volby do zastupitelských sborů a různé

⁷¹ <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=1873&Section=1&IdPara=1&ParaC=2> (dne 14. března 2014)

⁷² Školství českolipského okresu. Inventář.

školní oslavy. Příchodem českých učitelů do pohraničí se velmi posílil český živel, ale také inteligence. Čeští obyvatelé si učitelů velmi vážili, podporovali je a dokázali ocenit jejich práci.

3. Nejsmutnější období nastává po Mnichovské dohodě v roce 1938, kdy nebylo možné zabránit obsazení pohraničí Německem. V okrese definitivně končí české menšinové školství, čeští učitelé z pohraničí odcházejí a s nimi i čeští obyvatelé, veškeré vybavení a zařízení bylo většinou převezeno do jiných nejbližších českých obcí a měst, které nepostihlo německé obsazení. Končí také působnost okresního školního výboru a školství je nově zřizováno 1. oddělením nově zřízeného úřadu říšského komisaře Konráda Henleina, který má sídlo v Liberci. Jmenování ředitelů patřilo říšskému místodržiteli a jmenování učitelů školnímu radovi.

4. Šťastná etapa znovu nastává po roce 1945, kdy dochází k návratu českého obyvatelstva do pohraničí a přebírání škol. Přicházejí rodiny z různých míst republiky a čeští repatrianti⁷³ ze zahraničí, především z Volyně v SSSR. Někteří po čase odcházejí jinam, ale mnoho se jich zde usadilo. Většinou se jednalo o zemědělce, kteří chtěli získat půdu, po které tolik toužili. Učitelé přicházejí koncem července a snaží se připravit školní budovy k výuce. Je nutné si uvědomit, že české školství bylo po válce úplně v troskách. *„Školní budovy, ve kterých se začalo vyučovat, sloužily dříve německým dětem a události, které předcházely konec války i první mírové dny, na nich zanechaly své stopy. Třídy se musely před začátkem školního roku uklidit, protože byl v mnohých nepořádek, lavice na hromadě, špína. Učitelé však byli nadšeni, opojeni pocitem svobody, ze všech zápisů z tehdejší doby dýchá pocit štěstí a radost, že je konečně po válce. Těžkostí se rozhodně nebáli.“*⁷⁴ Podle rychlosti návratu se v obcích začínaly znovu otevírat české školy, většinou k tomu došlo ve školním roce 1945/1946. Zprvu bylo ve školách málo dětí, ale s postupným osidlováním jich ve školách přibývalo. V politickém okrese Jablonné v Podještědí byl roku 1945 obnoven okresní školní

⁷³ Označení člověka, který se vrací zpátky do vlasti.

⁷⁴ Almanach Základní školy Jablonné v Podještědí 1921-1973-1998. Praha: Brána. 75s.

výbor, který zanikl ke dni 10. června 1949 na základě vládního nařízení č. 139/1949 Sb.⁷⁵

2.3. Školní kroniky

„Kronika jako taková je historiky považována za vyprávěcí pramen vzniklý z vůle zadavatele (instituce) nebo autora, který obsahuje záznamy spojované do chronologických řad. Vzniká za účelem zachycení a hodnocení historických událostí a interakcí odehrávajících se na určitém území (regionu, obci, farnosti, škole, rodině) nebo ve společenství lidí sdružujících se na základě společného zájmu (hasiči, ochotníci) v určitém čase. Kronika je zachycením událostí ze současnosti. Nelze proto používat označení „kronika“ pro současné zpracování dávné historie. Zde se již jedná o „historii“, „pojednání“ apod.“⁷⁶

Jako první vznikaly kroniky farní, teprve poté to byly kroniky měst a obcí, školní, spolkové a rodové. Podle nařízení č. 7648, konkrétně § 33, vydaného Ministerstvem kultu a vyučování dne 20. srpna roku 1870 měla každá škola (respektive ředitelé škol) povinnost vést písemné záznamy o jejich škole, tzn. spisy, úřední knihy, ale především školní kroniky, které budou sloužit jednak jako památka na předešlé generace, jednak jako pomůcka pro budoucí badatele a dalším potomkům dané obce. Ve školní kronice nemají být jen informace školní, ale také takové, které se týkají celé obce. Samotné zásady, jak se má kronika vést a jaké informace se do ní mají zaznamenávat, stanovil výnos zemské školní rady dne 3. února roku 1893 č. 28.635. O tyto zásady se opírala další nařízení, ze kterých byl asi nejdůležitější Školní a vyučovací řád pro školy obecné a měšťanské i pro školy

⁷⁵ <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=21527&Section=1&IdPara=1&ParaC=2> (dne 24. března 2014)

⁷⁶ Hromádka, T. Kroniky. Praha: Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, 2006. 4s. (Dostupné z: http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCoQFjAA&url=http%3A%2F%2Fnew.nipos-mk.cz%2Fwp-content%2Fuploads%2F2009%2F03%2Fkroniky_2vydani.pdf&ei=4QkzU8uqDcKZyAP4ioGICw&usg=AFQjCNGxvSaYnt-YrflkjdlBVjLoACr5Q&bvm=bv.63738703,d.bGQ)

(třídy) pomocné, který byl uvedený ve výnosu Ministerstva školství a národní osvěty ze 30. července roku 1937 č. 105.513-1.⁷⁷

Ale už dávno před vydáním nařízení z roku 1870 si některé školy v Čechách vedly své kroniky, které vznikaly zcela spontánně a jen z vlastní iniciativy učitelů a ředitelů škol, kteří chtěli zaznamenat důležité události, o kterých by se měly dozvědět další generace, např. samotný stav školní budovy, její působení v obci, personální složení či vybavení tříd. Z obcí, ve kterých se dochovaly školní kroniky starší než z roku 1870 a patřily do pozdějšího politického okresu Německé Jablonné, bych zmínila např. obec Brniště (1857), obec Cvikov (1856), obec Heřmanice v Podještědí (1860) aj.⁷⁸

Po vydání nařízení se lze domnívat, že se školní kroniky vedly ve většině obecných i měšťanských škol, ale dnes se v archivech, nebo na samotných školách nachází jen jejich malý zlomek. Nicméně kroniky, které vznikly po roce 1870, byly velmi rozdílné v samotné úpravě a obsahu, a proto s nimi nebyli spokojeni jak sami učitelé, tak také inspekční orgány. Zemská školní rada proto dne 3. února roku 1892 vydala již zmiňovaný výnos č. 28635, kterým stanovila pravidla pro vedení školních kronik.⁷⁹

Tímto výnosem se změnila forma zápisu do školních kronik. Došlo k rozdělení do dvou částí:

1. část měla shrnovat dějiny školy před samotným založením kroniky, a to i s dostupnými prameny a

⁷⁷ Informace získané z Libereckého archivu, z jejich různých inventářů. Dále z: <http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CDcQFjAA&url=http%3A%2F%2Fhome.tiscali.cz%2Fsokazr%2Fkroniky%2Fskolni.doc&ei=vw0zU-yJFoj-ygPli4CoDQ&usg=AFQjCNFAAj-MxvQpPUohdXUG1dc7M2-2lw&bvm=bv.63738703,d.bGQ>

⁷⁸ Jarolímková, J.; Sovadina, M. Bezděz. Školní kroniky na okrese Česká Lípa. Vlastivědný sborník, 2003. 368s.

⁷⁹ Jarolímková, J.; Sovadina, M. Bezděz. Školní kroniky na okrese Česká Lípa. Vlastivědný sborník, 2003. 369s.

2. část byla zaměřena na průběžné záznamy z jednotlivých školních roků (jeden školní rok měl obsahovat zprávy o zahájení a ukončení školního roku a zachycovat důležité události, které se v průběhu roku staly a týkaly se panovnické rodiny, dále se nemělo zapomínat na místní církevní a školní slavnosti, vést se měly zápisy o školních výletech nebo zkouškách, zachycovaly se informace o různých změnách v učitelském sboru i se základními informacemi o předchozím zaměstnání učitelů, nechyběly ani zprávy o změnách v obsazení místní fary a místní a okresní školní rady, o případných změnách hranic školního obvodu, dále se zapisovaly všechny stavební úpravy budovy, nové vybavení školy, popřípadě se psalo o založení školní zahrady, hřiště nebo tělocvičny nebo o rozšíření nových tříd, do kronik se zapisovaly také informace o zdravotním stavu jednotlivých žáků, o školních inspekcích, o samotné organizaci školního vyučování, o návštěvách jiných významných osobností, využívání školních nadací a o podpoře chudých studentů a další informace).

Nakonec by se v kronikách měly objevit i různé statistiky týkající se počtu žactva na začátku školního roku a na jeho konci i s náboženským a národnostním vyznáním a počtu dětí, které jsou školou povinné a které byly přijaté.⁸⁰ Je důležité si samozřejmě uvědomit, že kroniky jsou ručně psané.

Celý zápis školního roku měl být uzavřen do začátku nového školního roku. Zároveň bylo doporučováno, aby se kroniky vyhnuly kritickým poznámkám týkajících se jednotlivců nebo skupin, které jsou s danou školou v nějakém styku, kroniky neměly ani hodnotit současné poměry nebo školské úřady. Naopak měly být informace objektivní, krátké, výstižné a jednoduše formulované. Na okraji každého listu mělo být heslovitě napsáno, jakému tématu se daný odstavec věnuje. Vždy měla kronika obsahovat i věcný a osobní rejstřík. Každý člen učitelského sboru mohl do školní kroniky nahlédnout.

⁸⁰ http://skolakemvprotektoratu.pamatnik-terezin.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=920%3Adokument-1&catid=43%3Aze-kolnich-kronik&Itemid=64 (dne 26. března 2014)

Po roce 1918 pomalu začínají vznikat české státní školy, které vyučovaly v českém jazyce, také tyto školy si vedly své školní kroniky. Jejich záznamy jsou psány výhradně v českém jazyce. V českých školních kronikách z 1. republiky se ve velké míře objevují informace, které pojednávají o životě české menšiny a o událostech, které se děly v obci, regionu nebo v celé republice. Bylo to především z toho důvodu, že čeští učitelé byli pro českou menšinu hlavními organizátory různých aktivit, které se týkaly jak kulturního, tak politického života. Navíc byli v různých spolicích po celém regionu. Proto se tyto informace objevují i v českých kronikách.

Kroniky na německých školách se držely podoby, která byla zadaná v roce 1892. Jejich kroniky se zabývaly především tím, co se týkalo samotné školy, tedy organizace, změny v pedagogickém sboru, různé akce pořádané školou aj. Ostatní informace byly jen velmi stručně zmíněny. Různé mimoškolní aktivity jsou v německých kronikách zmiňovány až po 1. světové válce. Německé kroniky na rozdíl od českých obsahují také rejstříky.

Psaní českých kronik bylo zastaveno v roce 1938. Naopak kroniky německých škol se psaly neustále bez přerušení a samozřejmě v německém jazyce. Změna nastává až po skončení války v roce 1945 a následném odsunu německého obyvatelstva. Tak jak se vrací české obyvatelstvo do pohraničí a začínají znovu fungovat české školy, tak opět dochází ke psaní školních kronik v českém jazyce. Jestliže došlo k novému otevření české školy, okamžitě se vedla její česká školní kronika. Nové zápisy navázaly na podobu kronik před válkou (např. obecná škola v Kunraticích u Cvikova, obecná škola ve Cvikově). Po roce 1945 již ale došlo ke zcela odlišné podobě zápisů. Velké množství informací se v kronikách vyskytuje jen do roku 1948, poté už jsou informace jen velmi obecné, nikoliv konkrétní.

Samotný formát kronik nebyl určen, proto se dnes setkáváme s kronikami, které mají různé formáty a vazby (od nejjednodušších sešitů po knihy v tuhých plátěných nebo kožených vazbách). Po roce 1945 má většina kronik formát A4.

Ve velkém množství školních kronik je možné nalézt i různé přílohy (např. novinové články, fotografie), které jsou do nich buď volně vloženy nebo přímo vlepeny. Zcela výjimečně tvoří samostatný svazek. Největší rozmanitost těchto příloh nalezneme v kronikách z 1. republiky, najdeme v nich i různé pozvánky, plakáty, kandidátní listiny, drobné brožury aj.

3. ČESKÉ ŠKOLY V BÝVALÉM OKRESE NĚMECKÉ JABLONNÉ

Podobně jako byl politický okres Německé Jablonné rozdělen na dva soudní okresy, rozdělím i já tímto způsobem seznam jednotlivých škol. Nejprve budu popisovat školy, které spadaly do soudního okresu Německé Jablonné a potom do soudního okresu Cvikov.

Tento seznam škol bude vycházet především z původních školních kronik, které jsem našla ve Státním okresním archivu v České Lípě, nebo se nacházely přímo na dnešních základních školách v jednotlivých obcích, dalšími zdroji mi byly i obecní kroniky, popřípadě pamětníci, kronikáři, starostové, matrikářky, bývalí učitelé aj. V neposlední řadě i informace od p. Jaroslava Oplta. O některých školách, které existovaly za doby okresu Německé Jablonné a existují do dnešní doby, se informace dají najít přímo na jejich internetových stránkách, kde je přiblížena jejich stručná historie, ale minimálně jednou jsem v nich našla chybu, proto je nutné si informace raději ještě ověřit jinde. O jiných školách, které sice fungují dodnes, znám historii buď pamětníci, či zaměstnanci jiných nebo stávajících škol. A o zbývajících školách se dají informace sehnat jen v archivu nebo u historiků, kronikářů apod.

3.1. Soudní okres Německé Jablonné

3.1.1. Česká obecná škola v Brništi

O této škole se do dnešních dní dochovalo jen velmi málo zdrojů. Ve Státním okresním archivu v České Lípě jsem našla malou zmínku v inventáři, který je věnován obecně školství v Českolipském okresu. V něm je pouze napsáno, že v období první republiky vznikla škola mimo jiné také v Brništi. V osobním fondu p. Jaroslava Panáčka se mi toho podařilo objevit mnohem více. Vycházel především z německé kroniky, ve které objevil tyto informace: „*Ve středu 28.8. 1929 byla*

otevřena v domě [p. Kirwitsekové]⁸¹ (manželka obecního tajemníka) česká škola. Nikdo v obci neměl o vzniku české školy ani potuchy. Nájemník v domě se vystěhoval a majitel domu dostal pěkné nájemné: 300 Kč měsíčně a 100 Kč za úklid (rodina majitele bydlila v obecním domě). V obci není ani jedno dítě z ryze české rodiny. Dcera vrch. strážmistra Šibravy má něm. matku a neumí německy.⁸²

Nesmíme zapomenout, že se jedná o informace, které jsou psány v německé kronice.

Ve školní kronice Německé Jablonné je uvedeno, že ve školním roce 1929/1930 vznikla jednotřídní škola v Brništi a měla 7 žáků. Dále jsem našla stížnost české státní školy v Brništi z roku 1930, bohužel v ní není jasné, o co šlo. Nebo je v kronice zmiňováno, že na vánoční nadílce v roce 1932 v Německém Jablonném se podílela také škola z Brniště. V červnu 1933 přijelo 14 žáků z Brniště do Jablonného na Dětský den. Často tato škola jezdila se školou v Německém Jablonném na různé výlety, zúčastňovala se přednášek, divadelních představení nebo oslav.

Ve školní kronice Cvikova je zmiňována p. učitelka Blažena Třešňáková, která přišla do Cvikova ve školním roce 1936/1937, podle kroniky do té doby pracovala na škole v Brništi.

Informace o této škole jsou v archivu přehledně zachovány až od roku 1945. Dnes se v Brništi nachází škola, která zahrnuje 1. až 5. ročník.

3.1.2. Česká obecná škola v Křížanech

V této rozlehlé obci se nacházely zcela jistě celkem dvě školy – jedna byla na horním konci a druhá na dolním konci obce. Zjistila jsem to za pomoci p. Chotěborské, která tyto informace našla v kronikách. Pravděpodobně se jednalo nejdříve o školy německé, ale kdy z nich vznikly školy české, nebo alespoň

⁸¹ Jméno nebylo dobře čitelné, je možné, že jsem ho přečetla špatně.

⁸² Panáček, Jaroslav. České státní menšinové školy na Českolipsku 1919-1938. Osobní fond.

z jedné, se mi nepodařilo přesně zjistit. Na druhou stranu p. Oplt se domnívá, že zcela jistě česká škola existovala na tom dolním konci obce, ale doložit jeho tvrzení nejspíš není možné. Ve Státním okresním archivu o těchto školách není nic dochováno a v obci se bohužel také žádné materiály do dnešních dní neuschovaly. Paní matrikářka mě informovala, že se dochovala jen jedna kronika (patrně obecní), která ale začíná až rokem 1946, v ní tedy žádné informace nejsou. Kronika z předchozích let byla psána v německém jazyce a po odsunu Němců se snad dnes nachází někde v Rakousku. Pamětníci z této doby v obci již nežijí. Proto se můžeme jen domnívat, jak to s českým školstvím v této obci vlastně bylo.

Mně samotné se podařilo zjistit, že minimálně jedna česká škola v této obci musela skutečně existovat. Ve Státním okresním archivu jsem objevila spis od p. Urbana, který sice pojednává především o škole v Německém Jablonném, ale mimo jiné je zde zmínka, že v jejím okolí se nacházely další české školy a mezi nimi je jmenována právě škola v Křižanech. Bohužel chybí datování. Zároveň jsem se při pročitání školní kroniky Německé Jablonné s touto školou poměrně velmi často také setkávala. První zmínka o této škole je ve školním roce 1930/1931, kde se píše, že učitelkou ženských ručních prací je Marta Brodská, která vyučuje ještě na Lemberku a v Křižanech. V dalším školním roce 1932/1933 se tato škola zúčastnila v Německém Jablonném oslav 83. narozenin prezidenta TGM – „*Kinopředstavení IX. slet všesokolský bylo konáno dne 7.3. Pro děti bylo vyhrazeno odpolední představení. Zúčastnily se i děti ze škol v Křižanech, Brniště a Lemberku. Byl pro ně sjednán vstup 1 Kč. Nemajetné děti měly vstup volný.*“⁸³ Ve stejném roce se škola zúčastnila také Dětského dne v Německém Jablonném. Dokonce se píše, že děti z Křižan předvedly nějaká čtyři vystoupení. Celkem se jednalo o 16 dětí, které byly pohoštěny kávou a koláčem. Poslední zmínka je ve školním roce 1934/1935, kdy se žáci zúčastnili filmového představení, které pořádala Okresní péče o mládež.

Bohužel se mi více informací o této škole v době meziválečné nepodařilo zjistit.

⁸³ Školní kronika české státní školy v Německém Jablonném.

Po 5. květnu 1945 nastal v obci příliv českých obyvatel a okamžitě se projevila snaha o otevření české školy. „*Správou školy byl pověřen až do příchodu nové síly říd. uč. z dolní školy Miroslav Kubát. Děti musily chodit do dolní školy, což obzvláště pro mladší děti bylo velmi namáhavé. Dnem 11. února 1946 jest na zdejší školu přikázán výp. uč. Bohumil Toneš, který je zároveň pověřen vést nadále správu školy. Tím je dán předpoklad ke skutečnému otevření školy, což bylo po nejnemnějších změnách provedeno 19. února 1946.*“⁸⁴

Dnes škola v obci neexistuje.

3.1.3. Česká státní obecná škola ve Lvové (na Lemberku)

Ve Státním okresním archivu v České Lípě jsem našla k této škole jen evidenční knihy – třídní výkazy, které nebyly zcela kompletní, a poté třídní knihy, které obsahují také mezery. Z evidenčních knih je možné zjistit počet žáků a jejich prospěch, složení učitelského sboru nebo zaměstnání rodičů. Z třídních knih dále zjistíme, jaké předměty se na škole vyučovaly. Nakonec jsem v archivu našla ještě dvě pomocné knihy, ze kterých je možné alespoň trochu vyčíst, jak probíhal samotný chod školy. Jinak jsou dochovány různé výkazy propouštěcích vysvědčení, spisy, které se týkají učitelské a žákovské knihovny aj. Bohužel archiv jinak neobsahuje žádný spisový materiál. Dále jsem proto informace čerpala z jiných školních kronik, ve kterých jsem našla zmínku k této škole, dále od Společnosti přátel historie města Jablonné v Podještědí a jejich dostupných přednášek a v neposlední řadě od p. Oplta, který mi s touto školou velmi pomohl, protože on ještě navíc našel informace na Obecním úřadě v Jablonném v Podještědí. Její vývoj bylo velmi složité rozluštit, ale nakonec se nám její podobu podařilo objevit a sepsat.

⁸⁴ Informace jsou z ofoceného papíru, který mi poskytla p. Chotěborská, pochází ze školní kroniky, která je uložena v Žibřidicích. Kroniku jsem neměla možnost vidět.

Musím v tomto momentě upozornit na jednu důležitou skutečnost. „*Historie obce Lvové jako takové, začala teprve nedávno a to roku 1950, kdy došlo ke sloučení několika přilehlých osad a k jejich společnému názvu „Lvová“*. Předtím totiž musíme hovořit jen o jednotlivých osadách Lemberk, Kunová, Zpěvná, Židovice a Kněžičky, které historicky patřily k zámku Lemberk a tvořily mu podzámčí a hospodářské zázemí.“⁸⁵ Proto se setkáváme u starších pramenů s označením Obecná škola Lemberk, novější zdroje již ale používají označení Česká škola Lvová. Nicméně stále se jedná o jednu stejnou školu.

*„K rozkvětu osad pomohla v letech 1870 výstavba nové silnice z Jablonného do Rynoltic a dále na Liberec. A na samém konci 19. století výstavba železniční tratě Česká Lípa – Jablonné – Liberec.“*⁸⁶

Na počátku 20. století navíc dochází k rozvoji turistiky. Velkým lákadlem se stal zámek Lemberk, který návštěvníkům nabízel prohlídky, umožňoval letní pobyty v Zámecké a Pivovarské restauraci, koupání a romantické jízdy na lodičkách. Zámek byl uváděn ve velkém množství německých a českých turistických průvodců.

Podle zjištěných informací p. Oplta došlo i v této oblasti po vzniku republiky k velkým změnám, které se týkaly také složení obyvatelstva. Po roce 1920 došlo v rámci pozemkové reformy k parcelaci zámeckých velkostatků a potřeba pracovních sil přivedla na toto místo nové pracovníky. Navíc došlo ke zvýšení stavů českých zaměstnanců na železnici, poště a ve státní službě. To samozřejmě znamenalo také potřebu výuky českého jazyka nejen na školách, ale vůbec mezi dospělými. Proto se učitel 2. třídy židovické německé školy p. Josef Werner rozhodl vykonat zkoušku z českého jazyka před komisí v Liberci a od 20. listopadu 1922 se začalo se samotnou výukou českého jazyka ve zmiňované 2. třídě židovické školy.

85

http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=9&ved=0CGAQFjAI&url=http%3A%2F%2Fsphmjablone.websnadno.cz%2FHistorie_Lvove.doc&ei=rKReU5awD9TwygPS-oDIBQ&usg=AFQjCNHmZkkg9YRqhopByulCpvhN6v8UyA&bvm=bv.65397613,d.bGQ (dne 28. dubna 2014)

⁸⁶ Tamtéž.

Jednalo se celkem o 3 hodiny týdně. Zde je potřeba si uvědomit, že česká škola ještě nevznikla, v této době existují jen dvě německé školy (na Lemberku a v Židovicích), a proto české děti, které bydlely s rodiči na Lemberku nebo v Kunové, stále chodily do české státní obecné školy v Německém Jablonném. Učitel Werner po čase zavedl ještě kurz českého jazyka i pro dospělé z Jablonného. Se stále zvyšujícím se počtem českých škol v okrese nakonec došlo také k otevření české školy na Lemberku, v domě s č. p. 3 a 4.

Sama jsem v inventáři našla informace o tom, že tato škola mohla zahájit svoji činnost v září roku 1929, protože Inspektorát českých škol se sídlem v České Lípě vydal zakládací listinu dne 29. srpna téhož roku. Z třídního výkazu o docházce a prospěchu žactva jsem zjistila, že vyučování začalo 2. září a prvním správcem byl Josef Zelinka, učitelkou ženských ručních prací se stala Karla Vyhnánková, v třídní knize ze stejného roku je zmiňován ještě učitel římskokatolického náboženství František Seibl. Škola byla jednotřídní a v prvním roce se do ní přihlásilo jen 9 žáků (2 chlapci a 7 dívek), na konci roku jejich počet stoupl na 11 (přišly 3 dívky). I když škola fungovala již od 2. září, tak se ještě úplně nevyučovalo, protože budova musela být opravena, proto učitel se žáky chodil na různé výlety po okolí. V samotné budově se začalo vyučovat až 3. týden, tedy 16. září. Ze zápisů je také možné vyčíst, že škola neměla dostatek školních pomůcek, proto se v prvním týdnu vyučovalo jen velmi málo předmětů, např. čtení, mluvnice a pravopis, počty, zpěv a tělesná výchova. Ale již další týden se situace zlepšila a předměty přibýly. Školní obvod této školy kromě ní tvořily obce: Kunová, Zpěvná, Židovice a Kněžičky (dnes jsou všechny součástí obce Lvová). Podle informací v inventáři se počet žáků v průměru pohyboval kolem 15.

Škola se zúčastnila několika školních výletů se školou v Jablonném a společně se stejnou školou pořádala vánoční nadílku v roce 1932. Ve školní kronice Německé Jablonné je zmiňován správce lemberské školy, kterým byl stále Josef Zelinka a to ve školním roce 1931/1932.

Těžká situace začíná v květnu roku 1937, kdy proběhla zkouška náletu. V této oblasti dochází ke zvýšené obraně státu. Správcem na Lemberku byl v tomto roce již Jaroslav Rýdl. K 1. září bylo do obecné školy přihlášeno celkem 14 dětí (10 chlapců a 4 dívky). Nicméně na přelomu září a října v roce 1938 došlo ke stěhování českých rodin i s dětmi do vnitrozemí. V samotném výkazu o docházce a prospěchu žactva jsou jednotliví žáci sepsáni, dozvíme se jejich konkrétní jména, datum a místo narození, náboženství, zdravotní stav, příp. informace o předešlé škole a informace o rodičích. Bohužel, je vidět, že škola musela být brzy ukončena, protože u kolonky, která pojednává o přestupu na jinou školu, je u jednotlivých žáků sepsáno, kdy a kam odešli (většinou je to na začátku září). V třídní knize se dozvíme, že se vyučovalo do 24. září a od 26. září se záznamy v třídní knize již vůbec nevyskytují. Škola tak musela ukončit svoji činnost po necelých 10 letech své působnosti.

Po záboru pohraničí v roce 1938 byl objekt české školy na Lemberku dán k dispozici německé mládežnické polovojenské organizaci Hitlerjugend.

Po válce si správu obce vzala na starost Místní správní komise, v jejímž čele stál Karel Mensinger, ten byl také správcem na statku v Kunové. Nakonec ale odešel do Kunratic a statku Kunová se ujala správa leberského statku. Velkostatek Lemberk vedl Jan Urban.

V Židovicích v čp. 45 vznikl Místní národní výbor, v jehož komisi jako první působili manželé Horáčkovi. Postupně vznikly složky Národní fronty, které se snažily o dobročinnost. Prvním předsedou obce se stal v roce 1946 Josef Smetana. „*V obci také fungoval obchod, hostinec, škola, školka – dětský útulek a knihovna.*“⁸⁷

Dnes škola na Lemberku již nefunguje, školní budova slouží rekreačním účelům.

87

http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=9&ved=0CGAQFjAI&url=http%3A%2F%2Fsphmjablone.websnadno.cz%2FHistorie_Lvove.doc&ei=rKReU5awD9TwygPS-oDIBQ&usg=AFQjCNHmZkkg9YRqhopByulCpvhN6v8UyA&bvm=bv.65397613,d.bGQ (dne 28. dubna 2014)

3.1.4. Česká státní obecná škola v Německém Jablonném

Informace o této škole se dochovaly ve školní kronice, která je uložena ve Státním okresním archivu v České Lípě. Její fyzický stav je velmi dobrý a informace v ní jsou snadno čitelné a přehledné. Kronika zachycuje chronologické záznamy od založení školy až po její zavření v roce 1938. Navíc jsou do ní vlepeny různé novinové články a fotky, nebo opisovány výsledky voleb, průzkumu atd. Je vidět, že lidé, kteří ji vedli, se velmi snažili o to, aby v ní bylo zaznamenáno co nejvíce a navíc přehledně. Vyčíst se z ní proto dá velmi mnoho. Z tohoto období se také dochovaly s malými mezerami třídní výkazy, které podávají informace o jednotlivých žácích, jejich prospěchu, ale také o jejich sociální situaci a bydlišti aj.

Kronika začíná kapitolou, která pojednává o samotném vzniku české školy v Německém Jablonném. Hned po prvních řádcích je jasné, že situace v této oblasti nebyla vůbec jednoduchá, protože v celém okrese silně převládala německá národnost. *„Okres Německé Jablonné pokládán byl vždy za jednu z nejpevnějších bašt němectví v Čechách. Vždyť ze 17.000 obyv. bylo zde jen r. 1910 - 19 Čechů (!) a v městě Jablonném vůbec Čech nenalezen. Bylo zde skutečnou odvahou česky mluvit, nebo dokonce za Čecha veřejně se přihlásiti. Takové poměry vládly v uzavřeném území.“*⁸⁸ Nicméně se na druhou stranu v kronice píše, že v této oblasti bylo hodně lidí, kteří měli český původ, ale okolnosti jim nedovolovaly se k této národnosti přihlásit, a proto i české děti chodily do německých škol, kde se z nich staly „kurážní Němci“.⁸⁹

K pomalým změnám docházelo po vzniku Československého státu, *„ale česká menšina tvořila se z počátku velmi pomalu, povahy zakřiknuté, šíje sehnuté potřebovaly okamžik, aby se rozhlédly.“*⁹⁰ Po čase ale strach odešel a čeští občané, zejména besedáři, se začali scházet, aby se vzájemně podporovali a nabrali síly „ve

⁸⁸ Školní kronika české státní školy v Německém Jablonném.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ Tamtéž.

*prospěch české věci.*⁹¹ Nakonec byla dne 19. května roku 1921 založena Česká Beseda, díky které se věci daly brzy do pohybu, a začalo se vést jednání o zřízení české školy, to byl také jejich první a hlavní úkol, aby česká menšina v této oblasti získala pevný základ. Ukázalo se, že zájem o školu je obrovský, již druhý den se začali scházet čeští rodiče, většinou z chudých vrstev, kteří poslali doslova dojemnou prosbu libereckému inspektorátu o zřízení české školy. Inspektor p. Lang oznámil, že zápis proběhne 15. července. Předběžně bylo do české školy přihlášeno 68 žáků, ale nebyli jen české národnosti, zapsány byly i německé a ukrajinské děti. Nicméně otevření školy bylo velmi složité, ještě před samotným začátkem školního roku nepřišla z Prahy žádná odpověď a samotní rodiče byli velmi nervózní, jestli jejich děti budou mít vůbec kam chodit do školy. Inspektor Lang žádal o rychlé vyjádření.

Kvůli opožděnému povolení z ministerstva mohl být proveden zápis dětí až 19. září roku 1921, přítomen byl i již zmiňovaný inspektor Lang. Ale tím komplikace neskončily. Samotný den zápisu se snažil překazit tehdejší starosta obce, který byl německé národnosti, s dalšími občany. *„Stáli totiž rozestavěni po městě a chytali rodiče české, přičemž přemlouváním i výhrůžkami zasazovali se o to, aby děti do české školy zapisovati nedávali.*⁹² Nakonec museli zasáhnout členové České Besedy, kteří byli také napadeni a celý incident byl řešen až samotným parlamentem. Nakonec zápis dopadl a začal další boj, tentokrát o místnosti. Úředně byly zabrány dvě místnosti v německé budově, ale nakonec jim místní školní rada dala jiné učebny, po další době dostali navíc staré lavice a tabuli.

Po všech problémech se podařilo začít ještě školní rok 1921/1922 jen s měsíčním zpožděním – výuka začala 11. října se 40 dětmi (17 chlapců a 23 dívek, ale vždy se v průběhu roku počet měnil), které byly národnosti české, ukrajinské a německé. Prvním správcem školy se stal Karel Schumský, který ale musel již 31. října 1921 nastoupit na vojenskou službu. Poté docházelo k rychlému střídání učitelů.

⁹¹ Školní kronika české státní školy v Německém Jablonném.

⁹² Tamtéž.

Náboženství vyučoval farář ze Zákup Vincenc Egert, který byl zároveň silným českým buditelem. Náboženství vyučoval až do školního roku 1935/1936, ve kterém musel odejít kvůli nemoci. Dalším předmětem byly ženské ruční práce, jejichž učitelky se také velmi často střídaly. V průběhu let vyučovací předměty přibývaly a rozšiřoval se i pedagogický sbor. Učitelé nepocházeli přímo z Jablonného, často museli na výuku dojíždět několikrát týdně.

Samotný stav na škole byl zprvu velmi žalostný. Děti byly vystaveny již zmiňovanému rychlému střídání učitelů a navíc nerozuměly českému jazyku. Ale jednoduché to neměli ani samotní učitelé, např. učitel Richard Válek musel každý den do školy dojíždět vlakem až z Liberce, protože nedostal byt. Nikdo mu nic neplatil, plat nedostával, a proto byl velmi zadlužený. *„Práce však s nevšední láskou chopil se výchovy zdejších dětí, vypravoval jim německy slavné doby české minulosti, aby v nich vzbudil alespoň jiskérku českého cítění, ubitého školou německou.“*⁹³ Bohužel na škole vyučoval jen 11 dní, ale v dětech zanechal velmi silné zážitky a velmi si tohoto učitele oblíbily.

Dne 17. ledna 1922 vznikl místní školní výbor, který hned svolal schůzku s rodiči, na níž se projednávaly hlavní překážky: 1. Děti žijí ve stále německém prostředí, proto si nemohou vytvořit „českou dětskou obec“⁹⁴, všude se setkávají jen s němčinou a navíc jsou roztroušené po širokém okolí; 2. Velká část dětí musí do školy chodit v rozmezí od 4 do 7km pěšky; 3. Německé děti jsou překvapeny pokrokem v české řeči; 4. Samotná kvalita žáků (zmiňování především chlapci) je průměrná, ale i podprůměrná; 5. Někteří chlapci, kteří se nechovali už v německé škole vzorně, kazí pověst i této. Proto byli rodiče vyzváni k tomu, aby české škole pomohli a napravili své děti.

Ale ani Česká Beseda nezhálela a plnila úkol, který si na začátku zadala – pomáhat a pečovat o rozvoj české školy, podpora od ní byla jak morální, tak také materiální. Do školy, která se nacházela v budově dnešní radnice, docházely děti z Jablonného,

⁹³ Školní kronika české státní školy v Německém Jablonném.

⁹⁴ Tamtéž.

ale také z okolních obcí a osad: Lvová, Petrovice, Kněžice, Lemberk, Markvartice, Česká Ves, Velký Valtinov, Heřmanice, Brniště, ale také ze Stráže pod Ralskem. Tyto děti pocházely z nejchudších poměrů, a proto se Česká Beseda rozhodla zřídit ve škole kuchyni, aby děti měly v zimních měsících alespoň teplou polévku. Peníze a potraviny pocházely z nejrůznějších sbírek, zábav a darů. Kuchyně fungovala až do Velikonoc. Od tohoto roku se pro velký úspěch otevírala každou zimu (většinou od listopadu do konce března) až do doby, kdy došlo k samotnému zavření celé školy. Zprvu děti dostávaly jídlo zadarmo, v průběhu let se začal vybírat od bohatších dětí malý poplatek, ale ty nejchudší nikdy platit nemusely. Na Vánoce Česká Beseda pro děti uspořádala vánoční nadílku. *„Každé dítě dostalo vánočku, jablka, cukroví a mimo to bylo rozděleno množství prádla, šatů, obuvi atd. Několik dětí předneslo kratičké básničky a zapěna hymna a koleda.“*⁹⁵ I vánoční nadílka probíhala každý rok (zrušena byla jen ve školním roce 1933/1934 z důvodu infekční choroby).

I když děti musely do školy chodit z velké dálky, byly zdravé. Je jasné, že škola zprvu neměla tělocvičnu, proto se cvičilo jen v prostorách třídy. Po vzniku Sokola se situace zlepšila. V průběhu let děti onemocněly vždy jen běžnými dětskými nemocemi nebo chřipkou. Co se týká chování žáků, v kronice se píše, že ne vždy bylo vzorné, zejména ze začátku bylo hodnoceno jako problémové. Nicméně dnes se asi zasmějeme tomu, že jako nejhorší prohřešek byla vnímána krádež hraček. „Pachatelé“ byli dopadeni, svých činů velice litovali a slíbili, že už to neprovedou. Jako trest jim byla udělena důtka a vysvětlena ošklivost jejich činu. V průběhu dalších let jsem nenašla vysloveně velké prohřešky, nad kterými bychom se dnes pozastavili a hodnotili je opravdu záporně.

Během prvního školního roku byla škola postupně zařizována nejnutnějším nábytkem a potřebnými pomůckami. *„Před Vánocemi dodala firma Krakeš z Loun škole dvě velké skříně a katedru, dvě židle, tabuli a 25 lavic. Teprve v březnu a dubnu dodány škole hláskovací tabulky, počítadlo, něco obrazů, dvě mapy a některé pomůcky fyzikální. Teprve ke konci škol. roku byla škola konečně vybavena*

⁹⁵ Školní kronika české státní školy v Německém Jablonném.

*nejnutnějším, aby se mohlo začít skutečné vyučování.*⁹⁶ Situace se ale v průběhu let pomalu zlepšovala. Našli se nejrůznější sponzoři, kteří byli ochotní škole pomoci finančně, firmy, které posílaly různý nábytek, ale pomáhali i čeští obyvatelé, kteří škole věnovali např. různé vycpaniny zvířat, knihy aj.

Česká Beseda v prvním školním roce dětem zajistila třídní výlet do Prahy, který se jim velmi líbil. První školní rok 1921/1922 byl zakončen 28. června roku 1923 s 39 žáky.

Začátek dalšího školního roku opět nezačal radostně. Správce Karel Strnad byl povolán do vojenské služby a náhrada nebyla rychle nalezena. Rodiče byli opět rozzlobení, že vyučování nezačalo a začali vyhrožovat, že pošlou děti do německé školy. Nakonec zasáhl inspektorát v Liberci, který dočasně dosadil učitele Miroslava Kováře, který začal vyučování 7. září se 36 žáky. Ale i tento učitel byl již od 13. září opět střídán dalšími správci. *„Hůře bylo však ve škole. Děti z poloviny česky ještě nerozuměly, v přestávce a mimo školu nebylo možno je přimět k tomu, aby nemluvily německy. Pohled do učebny byl smutný. Na stěně visela jen mapa republiky a obraz p. presidenta (vypůjčený). Knihovna žákovská neměla dostatek knih, nebyl ani dostatek sešitů a potřeb pro chudé děti. Tomu všemu ovšem byly úměrné vědomosti žáků.*⁹⁷ Věci se proto daly do pohybu a učitel posílal žádosti nejrůznějším firmám, aby se škola dočkala zlepšení. K tomu byl opět svolán místní školní výbor a schůzka s rodiči, kteří byli požádáni, aby s dětmi více mluvili česky, aby jim děti předčítaly a vůbec, aby se zajímali o to, co ve škole dělají. To rodiče slíbili, a tak vyučování pomalu získávalo jasnou podobu.

Stále české škole pomáhala Beseda, která opět uspořádala velmi bohatou vánoční nadílku. *„Veškeré školní děti jsou téměř z nejchudších vrstev obyvatelstva. Otcové plahočí se na panských dvorských polích, matky jsou po celý den ve stodolách, chlévech, nebo pomáhají mužům na poli. Jak mohou se starati o výchovu svých dětí, když musí prací zajišťovati výživu a nejnütnější ošacení pro celou rodinu. Ale*

⁹⁶ Školní kronika české státní školy v Německém Jablonném.

⁹⁷ Tamtéž.

*mnoho rodičů, následkem hospodářské krize i zaujatosti německých zaměstnavatelů, zůstávalo po mnoho měsíců zcela bez práce.*⁹⁸ Proto děti dostávaly kromě jídla, potravin a knih, především teplé oblečení, aby jim cestou do školy nebyla zima. Tím byla česká škola opět velmi posílena. Učitelé nikdy nezapomněli do kroniky napsat všechny, kteří dětem něco poslali. V závěru nechyběla ani slova chvály a poděkování. Aby se dětem ve třídě líbilo, byla stále snaha ji vyzdobit (př. zaslány obrázky, skříně, koš, nebo rámeček na rozvrh hodin, plechový nápis na školu atd.). Navíc byla rozšířena i školní knihovna, zejména nejrůznějšími pohádkami. „*Dne 21. června navštívil zdejší školu p. okres. škol. inspektor Lang z Liberce, jenž byl s celkovým stavem školy i s pokrokem žactva velmi spokojen. Vyslovil před žáky a učiteli plné uznání a přání zdaru v další práci.*“⁹⁹ I v dalších letech je velmi podporoval a chválil jejich práci. Školu navštěvoval také předseda místního výboru a lékař, který dětem prováděl zdravotní kontroly a očkování.

V dalších letech se škole velmi dobře dařilo. Každý rok probíhaly tyto události – 28. říjen, oslava narozenin prezidenta osvoboditele T.G. Masaryka, později narozeniny Edvarda Beneše, různá divadelní představení, výlety, besídky, přednášky, slavnosti nebo vánoční nadílky aj. Většinou tyto akce navštěvovali samotní rodiče, ale i významní lidé a žáci na nich vystupovali s nejrůznějšími básněmi, hrami. Navíc je z kroniky čitelné, že mezi učiteli a rodiči fungoval vztah přátelství a otevřenosti.

Ve školním roce 1923/1924 už mohly děti z obce Brniště a částečně z Rynoltic dojíždět do školy vlakem, ostatní stále chodily pěšky. Počet žáků se v průběhu let pohyboval mezi 30 až 45 žáky, ale časem se jejich počet snížil i na 19, protože v okolí začaly vznikat další české školy. Nakonec je v kronice popisována také situace života české menšiny, která ne vždy byla šťastná. Poprvé jsem problémy našla ve školním roce 1925/1926, kdy se mezi lidmi objevovaly různé konflikty,

⁹⁸ Školní kronika české státní školy v Německém Jablonném.

⁹⁹ Tamtéž.

hádky, pomluvy, rozeprě, a dokonce k sobě chovali nenávist. Při vánočních nadílkách proto byly samotné děti upozorňovány, aby si dárky nezáviděly. Nicméně od této doby se poměry, až na výjimky, stále horšily.

Je důležité si uvědomit, že česká škola neměla stále svoji vlastní budovu, po které zcela jistě všichni toužili. Již ve školním roce 1925/1926 se našel pozemek pro její vybudování a byla okamžitě podána žádost o výstavbu. Nicméně její realizace probíhala velmi pomalu. „*Všichni Češi doufají, že ale v nejbližším čase bude nová budova postavena, aby tu v německém moři representovala náš stát československý.*“¹⁰⁰

První učitel, který byl oficiálně a pevně ustanoven byl ve školním roce 1926/1927 pan Bohumil Urban, který na škole zůstal až do mobilizace v roce 1938. Ve stejném školním roce přešla škola z vlivu školního inspektora v Liberci pod dohledací okres v České Lípě, inspektorem byl pan Josef Maštálko, který na mě ze záznamů působil mnohem přísnějším dojmem. Snad každý rok měl ke škole nějakou výtku, kterou se poté učitelé snažili napravit. Inspektorem byl až do 1. února 1937, kdy odešel do důchodu. Jeho nástupcem se stal Jan Hanuš ze Sušice.

První výkop české obecné školy byl proveden až 17. března roku 1930, dělo se to ale v tichosti. „*Přece se zdejší menšina dočkala a její obavy byly tentokráte liché. Škola bude míti jedno poschodí se 2 třídami a opatrovnou a bytem správce školy. Těšíme se na vlastní krov naší školy.*“¹⁰¹ Výstavba školní budovy byla opět vnímána velmi záporně ze strany německých občanů. Nakonec se česká menšina dočkala a dne 14. září 1930 došlo ke slavnostnímu otevření nové budovy. „*Dávná naše tužba je splněna. Němci nelibě nesou, že tak krásná budova české školy blíže dráhy hlásá naši jsoucnost. Chceme proto mohutnou manifestací dokázati, že český živel má na německých hranicích totéž právo na život kulturní jako občané národnosti německé. Chceme dokázati, že český živel nepodlehl germanisaci, že pevně jest zde usazen a je schopen života. Chceme dokázati, že „menšiny“ neskomírají, naopak, že*

¹⁰⁰ Školní kronika české státní školy v Německém Jablonném.

¹⁰¹ Tamtéž.

*tuženy bojem žijí dále svým životem...*¹⁰² Důležitost otevření české školy, radost a hrdost českého národa je viditelná z novinových článků, které jsou do kroniky vlepny. „*Pozvánky v počtu 1.000 kusů rozeslány čelným osobnostem i místním lidem. Slavnost vzbudila nelibost v německém táboře a projevila se výzvou v německých časopisech k německému obyvatelstvu, aby ve slavnostní den slavnosti nepřihlíželo a zachovalo se tak jako v Chebu a Rumburku o sokolských sletech. Také zbytečnost stavby je stále zdůrazňována, ačkoliv je stavba provedena z peněz Ústř. Matice české.*“¹⁰³ Přesto česká menšina zažívala silné pocity radosti a hrdosti. Slavnosti se zúčastnilo přes 200 lidí. V německých novinách se ale o této události vůbec nezmínili. Vyučování v nové budově začalo 1. října a ukázalo se, že škola ve všem vyhovuje. V témže roce existovala od 1. prosince také mateřská školka. Na konci školního roku 1930/1931 byla navíc podána žádost o založení 2. třídy, která byla nakonec šťastně otevřena v dalším školním roce. Stále častěji je ale při čtení kroniky cítit nápor z německé strany, která se snažila český národ co nejvíce omezovat.

Ve školním roce 1931/1932 1. září proběhla vůbec první pedagogická porada, ale zároveň došlo k zániku České Besedy, které bylo vytknuto, že její zájem probíhal jen tehdy, když děti byly ve škole, ale to se zdálo málo. Proto vznikla Okresní péče o mládež, která se o děti zajímala až do jejich 18 let, pečovala především o to, aby se vyučily nějakému řemeslu. O rok později se již ukazuje špatný prospěch žáků 2. třídy, protože neznají dobře český jazyk. V tomto školním roce byl vůbec poprvé uspořádán Dětský den. Ze zápisu je jasné, že se povedl na výbornou a všichni byli šťastní a spokojení. Nejspíš právě proto se každý rok opakoval znovu a znovu. V průběhu doby se ustálil pedagogický sbor na učitele Urbana, sl. Mendíkové a sl. Brožkové.

Nicméně je stále cítit silný vliv z řad německých občanů, jako by se jim i čeští učitelé snažili vyjít vstříc nebo se jim přímo podrobili, protože na akcích, které

¹⁰² Školní kronika české státní školy v Německém Jablonném.

¹⁰³ Tamtéž.

česká škola pořádala, zazněl vždy jak český proslov, tak německý. Na druhou stranu se zlepšoval vztah mezi Čechy a Ukrajinci. Dne 9. listopadu roku 1935 byl konán česko-ukrajinský večer, na kterém si „*oba tyto slovanské národy projevíly tímto způsobem své vřelé bratrství a lásku.*“¹⁰⁴ Od tohoto okamžiku se vnímali jako bratři.

Z kroniky poznáme, že se lidé pomalu začali připravovat na nejhorší. 29. a 30. května 1937 proběhlo noční a denní letecké cvičení, při kterém byly shozeny 3 až 4 cvičné bomby a letouny odstřelovalo četnictvo kulometry. 7. června vznikl v Německém Jablonném spolek Červeného kříže. 19. června probíhala přednáška lékaře, který občanům vysvětlil, jak se mají chovat při otravě plynem. Promítány byly na tuto problematiku také filmy, bohužel ale vše probíhalo v německém jazyce, v tom českém se vedly přednášky až v dalším školním roce. K nejisté situaci se přidala pro české lidi další velká rána, kdy 14. září roku 1937 zemřel T. G. Masaryk, prezident, osvoboditel, symbol českého národa.

V únoru roku 1938 přišlo do města vojsko o počtu 160 mužů, aby hlídalo opevnění na hranicích. Čeští obyvatelé uspořádali 7. května společenský večírek, na kterém se s vojskem seznámili. Dne 21. května 1938 obsadilo vojsko již samotné hranice a ve městě hlídalo 10 strážníků z Prahy. Školní rok 1938/1939 začal 1. září s 35 žáky ve 2 třídách. „*Počet žactva se zmenšil, poněvadž někteří z rodičů pod dojmem nejisté mezinárodní situace dali své děti do vnitrozemí. Poměry se během měsíce září stále přiosťovaly, takže bylo žactva stále méně.*“¹⁰⁵ Učitelem v 1. třídě byl stále Bohumil Urban, 2. třídu vedla Věnceslava Benešová, učitelkou domácích nauk byla Božena Varbinková-Brožková, římskokatolické náboženství vyučoval Václav Zbroj a náboženství československé vedl Jaroslav Šimůnek. Učitelka Benešová brzy odešla do školy v Rynolticích a učitel Urban spojil obě třídy do jedné. 24. září došlo k vyhlášení mobilizace, která se týkala všech záložníků do 40 let. Ještě v tento den odjel Urban na Slovensko, učitelka Benešová opustila školu 30. září a klíče od školy

¹⁰⁴ Školní kronika české státní školy v Německém Jablonném.

¹⁰⁵ Tamtéž.

odevzdala na okresním úřadě v Německém Jablonném. „Klíče od školy dostaly se do rukou ordnérům¹⁰⁶ strany SdP, kteří dne 2. října 1938 zabrali školní budovu a připravili ji na ubytování německých vojsk.“¹⁰⁷ Navíc nikomu nedovolili, aby ze školní budovy něco odnesl.

„Němečtí občané chystali se na příchod něm. vojsk s netajenou radostí. Již dne 4. října byly na všech domech vyvěšeny prapory s hákovým křížem.“¹⁰⁸ Do města ale přijel gen. Linhart, který nařídil okamžité strhnutí praporů, lidé uposlechli a již druhý den se prapory ve městech neobjevily. „Při obsazení školní budovy české státní školy ordnéry strany SdP byl kladivem otlučen reliefový nápis OBECNÁ ŠKOLA.“¹⁰⁹ V této době zažili někteří čeští lidé věznění od již zmiňovaných ordnérů SDP. Nikdo z nich ale nezažil týrání a brzy byli všichni propuštěni. Čeští lidé žili na nádraží. Železničáři ze strachu nechodili domů, veškerý čas trávili na nádraží a čekali na den odjezdu, který vnímali jako velké vysvobození. Samotná evakuace lidí proběhla ale velmi poklidně. Ze školní budovy vzniklo po okupaci zařízení pro Hitlerovu mládež. Tím zápis ve školní kronice končí. Při jejím čtení mi docházelo, jak moc si lidé „své“ školy vážili, jak se snažili o její rozkvět a najednou to všechno skončilo.

Po válce se projevila velká snaha o zpětné otevření české školy v Jablonném. „Počátek školství v osvobozeném Jablonném je spjat se jménem prvního ředitele měšťanské školy Václavem Perlou.“¹¹⁰ Ten přijel do Jablonného 14. června 1945, když vojáci opustili budovu školy, okamžitě ji začal připravovat pro výuku, ale nebylo to nic jednoduchého. „Bylo to otřesné, zdrcující! Nebylo tu jedněch dveří s klikou, nebylo jedné skříňě bez vypáčených zámků. Lavice na hromadě až ke stropu tříd, stěny špinavé, počmárané.“¹¹¹ Za pomoci českých dětí a učitelů

¹⁰⁶ Sudetoněmecký sbor dobrovolníků. Jednalo se o sudetoněmeckou polovojenskou organizaci založenou v září roku 1938 za účelem destabilizace situace v československém pohraničí.

¹⁰⁷ Školní kronika české státní školy v Německém Jablonném.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ Almanach Základní školy Jablonné v Podještědí 1921-1973-1998. Praha: Brána. 19s.

¹¹¹ Almanach Základní školy Jablonné v Podještědí 1921-1973-1998. Praha: Brána. 20s.

připravoval Václav Perla školu k výuce. Přesto první školní rok 1945/1946 začal v měšťanské škole 1. září ve 4 třídách se 153 žáky. Prvním učitelem byl Bohuslav Paska. Ale již 1. prosince téhož roku chodilo do školy tolik žáků, že třídy mohly být rozděleny na chlapeckou a dívčí. Od 10. září se začalo vyučovat také v obecné škole se 104 dětmi. Prvními učitelkami se staly Vlasta Caithamlová a Ludmila Pešoutová, ale protože i na této škole počet žáků rychle narostl, přijali se další učitelé.

Dnes v Jablonném v Podještědí stojí nová základní škola, která zahrnuje ročníky od 1. do 9. třídy.

3.1.5. Česká obecná škola v Rynolticích

O této české škole jsem našla pouze zmínky v obecní kronice obce Rynoltice. Poprvé je o ní psáno již po vzniku Československého státu, kdy měla vzniknout vedle německé školy. *„1918 – 28. října 1918 ČSR a zdejší kraje staly se jak bývalo opět částí země české. Jest známo, že vedle školy německé byla tu zřízena menšinová jednotřídní škola česká, kterou navštěvovaly děti zaměstnanců dráhy, finanční a pohraniční stráže.“*¹¹² V dalších letech jsou velmi zřídka v této obecní kronice zmíněny různé aktivity žáků, které se týkaly např. sbírání borůvek, hub aj. Ale konkrétně o budově školy se nikde nic nedozvíme, nedochovala se žádná její školní kronika ani jiné dokumenty.

Na druhou stranu jsem ve školní kronice v Německém Jablonném našla informaci, která mě velmi překvapila, protože se v ní píše: *„Dne 28. srpna konala se v Rynolticích, okr. Něm. Jablonné komise pro zřízení nové české školy. Zúčastnili se p. okresní hejtman Dr. Kalandra, p. inspektor Hanuš z Č. Lípy, státní technické z Liberce a České Lípy, zástupci rynoltických občanů. Za správu zdejší školy byl přítomen ř. uč. Urban. Škola bude asi umístěna v domě čp. 25 patřícím místní*

¹¹² Obecní kronika obce Rynoltice.

*spořitelně, dojde-li k dohodě.*¹¹³ Jenže to se nacházíme ve školním roce 1936/1937. Dále se v této kronice dovíme, že k jejímu otevření došlo 1. září 1937. „*V Rynolticích byla od 1. září nová stát. obecná jednotřídní škola, která pro nedostatek jiné vhodné místnosti byla umístěna v jedné třídě tamní německé školy. Ze zdejší školy byly zapůjčeny potřebné lavice, 1 notová tabule, učebnice, sešity atd. Poněvadž řídící uč. Vltavský nastoupil až 5. září své místo, vyučoval prozatím učitel zdejší školy Formáček.*“¹¹⁴ O rok později je v téže kronice napsáno, že p. učitel Vltavský byl povolán do vojenské služby a jeho místo zastoupila učitelka Benešová ze školy v Německém Jablonném.

Napadají mě tak různé otázky: Vznikla první česká škola opravdu hned po vzniku státu, nebo až o několik let déle? Nebo škola zanikla a poté vznikla další? Existovaly v obci dvě české školy? Tuto záhadu se mi nepodařilo objasnit. Navíc mi byl ukázán novinový článek v obecní kronice, ve kterém se píše, že česká škola v Rynolticích vznikla dokonce v roce 1935. V této obci jsem měla možnost mluvit s pamětnicí p. Švandovou, ta byla velmi překvapená, že by česká škola vznikla již v roce 1918, nebo o nějaký rok později. O novinovém článku se ale domnívá, že se jedná o tiskařskou chybu.

Jak p. Švandová, tak p. Oplť se proto shodli v tom, že zcela jistě česká škola v Rynolticích vznikla v roce 1937. Vycházejí především ze školní kroniky Německé Jablonné, kterou v té době vedl uč. Bohumil Urban, který záznamy sepisoval velmi svědomitě, a proto je možné se o ně opřít. Jestli škola vznikla i před tímto rokem, není do dnešních dní jisté.

V době okupace nicméně česká škola zanikla a byla zničena. Budova měla sloužit vojákům, kteří její zařízení velmi poničili. Již na jaře v roce 1945 se ale místní lidé za pomoci dětí z okolních obcí Polesí a Jítravy postarali o to, aby vyučování začalo v září tohoto roku.

¹¹³ Školní kronika české státní školy v Německém Jablonném.

¹¹⁴ Tamtéž.

P. Švandová si pamatuje českou školu ve zmiňovaném roce 1945, vysvětlila mi, že dnešní škola, která v obci funguje (dnes základní škola od 1. do 5. ročníku), se nachází v oné původní německé škole. Česká škola, ve které se po válce vyučovalo, stála pod kostelem, ale dnes už na stejném místě stojí obytný dům. V této obci proto dál zůstává záhadou, jak to s onou školou doopravdy bylo.

3.1.6. Česká obecná škola v Žibřidicích

Bohužel dnes existují jen domněnky, že v této obci fungovala česká škola již v době předválečné. Nicméně se nedochovaly žádné dokumenty, které by to dokazovaly. Vycházím jen z domněnek učitelů, kteří učí na škole, která tam dnes funguje (jedná se o devítiletou základní školu Křižany-Žibřidice). Ta byla dříve německou školou (postavena roku 1911), ale jestli došlo ke změně školy z německé na českou před 2. světovou válkou, se neví.

3.2. Soudní okres Cvikov

3.2.1. Česká státní obecná škola a česká měšťanská škola ve Cvikově

K této škole jsem ve Státním okresním archivu v České Lípě nalezla velmi rozsáhlou pamětní kroniku, která v chronologickém sledu „vypráví“ o vzniku českých škol ve Cvikově, jejich rozvoji až do uzavření v roce 1938, ale jsou zde popsány také události, které se děly během války, což mě velmi překvapilo, protože jsem se s tím v žádné jiné kronice nesešla, a potom je popisována situace, která nastala po skončení války až do roku 1949. Po přečtení této kroniky jsem si ale uvědomila, že více jsou popisovány události, které se děly v celé obci, o samotné škole se zprvu správci příliš nezepisovali. Nejistíme tak, např. jestli děti trpěly nějakými nemocemi, nebo jak školní inspektor školu v patřičném roce zhodnotil, jestli bylo něco vytknuto apod. Z kroniky jsem vypsala jen opravdu malou část informací,

keré je možné se z ní dozvědět. Pro hlubší zájem ať už o samotnou školu, nebo o vývoj české menšiny v této obci velmi doporučuji přečtení této kroniky.

Podle webových stránek Cvikova vznikla česká škola z důvodu otevření dvou českých škol ve Svoru a Rousínově. Lidé po jejich otevření okamžitě volali po otevření české školy také v této obci. *„Páteř české menšiny ve Cvikově tvořili 2 čeští obuvníci, 1 kovář, 1 zvěrokleštič, 1 prodejna tabáku, 2 brusírný skla, několik státních zaměstnanců - zřízců místních úřadů a čeští četníci.“*¹¹⁵

Kronika začíná rovnou prvním školním rokem 1922/1923. Dozvídáme se, že i v této oblasti nebylo vůbec jednoduché si otevření české školy prosadit. *„Zřízení české školy v době popřevratové bylo ideálem mnohých místních vlastenců, ale rozhodného kroku k tomu scházelo. Na návrh p. Karla Suchardy, spr. školy v Röhrsdorfu, podána žádost českými občany z Cvikova o zřízení české školy.“*¹¹⁶

Podle předběžného zápisu se do školy přihlásilo 24 dětí. Po všech nesnázích nakonec otevření české školy bylo povoleno na základě výnosu Ministerstva školství a národní osvěty dne 23. listopadu roku 1922. Okamžitě za 6 dní později od 16 do 19 hodin proběhl oficiální zápis. Jelikož ale k němu docházelo po začátku školního roku, tak bylo zapsáno jen 13 dětí, protože většina českých rodičů nechala své potomky zapsat do školy německé. Také v této obci docházelo k tomu, že čeští rodiče byli od zápisu zrazováni ze strany německých učitelů. Mezi zapsanými žáky byly také děti adventistů, pro které je sobota svátečním dnem, a rodiče je proto do školy v tento den neposílali, na německé škole ale byli trestáni nejrůznějšími pokutami. Zápis byl nakonec proveden také *„v ústavě pro děti skrofulosní“*¹¹⁷ ve Cvikově,¹¹⁸ ve kterém bylo nakonec zapsáno do české školy 22 žáků. Dne 1. prosince tak bylo celkem zapsáno 35 dětí. Správce školy zažádal městský úřad o zapůjčení lavic a židlí. Tabuli zapůjčila na žádost správa německé školy. Místnosti zajistil zástupce politické správy v Německém Jablonném.

¹¹⁵ <http://www.cvikov.cz/?show=39.-ceske-skoly-na-cvikovsku> (1. květen 2014)

¹¹⁶ Kronika pamětní české státní školy ve Cvikově v Č.

¹¹⁷ Skrofulóza = onemocnění krčních uzlin tuberkulózního původu.

¹¹⁸ Kronika pamětní české státní školy ve Cvikově v Č.

Samotné vyučování zahájila obecná škola 1. prosince roku 1922. Místnost byla slavnostně vyzdobena a žáci byli poučeni o svém významu a vůbec významu celé školy. Výuka začala ve strašných podmínkách, chyběly školní pomůcky a školní potřeby. V krátké době byla škola opatřena alespoň knihami a základní pomůcky jí byly zapůjčeny ze škol ve Svoru a Rousínově. „*Vyučování trpělo skoro úplnou neznalostí českého jazyka, ježto děti byly z manželství smíšených.*“¹¹⁹ Učebna se nacházela v prvním patře německé pokračovací školy čp. 300/I. Jednalo se o místnost veřejné knihovny, nebyla tedy pro výuku úplně vhodná, a proto správa školy zažádala o jinou místnost. Nakonec byla její prosba vyslyšena a výuka byla přemístěna do protější učebny ve stejné budově. Již v dalších letech je popisována jako místnost plně vhodná. Výuka v nové místnosti začala 31. ledna roku 1923. Jelikož se v pohraničí postupně otevíraly české školy, bylo velkým problémem najít českého učitele. Nakonec byl učitelem a správcem školy jmenován přímo ministerstvem Bohumil Hynek, který jako jediný na škole vyučoval až do roku 1938 a po válce se na školu opět vrátil. První rok ruční práce vyučovala Aloisie Matoušová a římsko-katolické náboženství učil kaplan Otto Rechner, ale tyto předměty a později i jiné učili v průběhu let další a další učitelé. „*Služební slib první český školní výbor vykonal dne 21. prosince 1922 do rukou okr. škol. insp. Langa z Liberce.*“¹²⁰ Postupně byla škola vybavována zejména za pomoci Ministerstva školství a národní osvěty nejrůznějším nábytkem, knihami a pomůckami.

Po tomto úvodu přichází kapitola, která pojednává o vzniku a dějinách obce Cvikov. V této části je mimo jiné uvedeno sčítání lidu z různých let. „*Cvikov dle posledního sčítání r. 1921 má 4871 obyvatel. V r. 1900 napočten 1 Čech, v r. 1910 10 Čechů, v r. 1921 přihlásilo se 111 Čechů.*“¹²¹ Nicméně autor této části, Bohumil Hynek, je přesvědčen, že se česká národnost ve Cvikově vyskytovala „*od nepamětných dob*“¹²², o čemž svědčí české názvy hor, památek nebo česká rodinná jména.

¹¹⁹ Kronika pamětní české státní školy ve Cvikově v Č.

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² Tamtéž.

Bohužel s přívalem německého obyvatelstva česká řeč zanikla, ale lidé se po vzniku republiky opět do kraje vraceli (zejména řemeslníci, úředníci a dělníci). „*Otevřením školy nastaly české menšině nové úkoly a nový počátek v celém jejím životě.*“¹²³

Bohužel, česká menšina neprojevovala žádný zájem o veřejný život, čeští obyvatelé byli totiž tak roztroušeni po okolí, že se ani neznali. Veškeré funkce zastávali němečtí úředníci, pouze na poště pracoval jako asistent 1 Čech, na nádraží pracovalo 6 Čechů a jedna slečna pracovala v lesní správě. Proto se především o vzkříšení českého živlu zasloužil správce školy, který obcházel české lidi, aby si u nich zajistil příchod na první schůzi všech Čechů. Tato schůze se konala 15. prosince roku 1922 v učebně české školy. „*Správce školy promlouvá na thema: „Na prahu nové doby“ a schůze vyzněla projevem pro kulturní a osvětovou práci, zabezpečení školy, postup tiché, pozvolné práce uvědomovací a snahu pro soustředění všech příslušníků české národnosti.*“¹²⁴ Po této schůzi se začaly konat různé večírky a oslavy, na kterých se čeští lidé ze Cvikova a okolí setkávali. Vznik české školy se setkal ze strany německého obyvatelstva s velkým odporem. Zaznamenány byly i různé útoky proti české národnosti, ale český lid se nevzdával a v průběhu let se pomalu objevují také české názvy na budovách, např. na nemocnici, na ústavu nebo na hostinci. Ale nejtěžší práci měli samotní učitelé. „*Děti poznávají mateřský jazyk, neb mnohé neznaly ani jediného českého slova. Po stránce národnostní zachraňuje škola tyto děti čes. národu, neboť by jinak byly navštěvovaly školu německou a propadly germanisaci. Nepřímo působí škola i na rodiče, jež pokrokem ve znalosti českého jazyka svých dětí rádi a ochotně ve prospěch a rozkvět školy pracují.*“¹²⁵

Pro ochranu českého národa vznikl odbor Národní jednoty severočeské, který obsahoval 47 členů. Byl to jediný český spolek v tomto roce. Ihned poslal do ústředí do Prahy žádost, na kterou bylo kladně odpovězeno a do Cvikova bylo zasláno 100 svazků knih. Snahou bylo totiž zřídit samostatnou českou veřejnou

¹²³ Kronika pamětní české státní školy ve Cvikově v Č.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ Tamtéž.

knihovnu, k čemuž měla pomoci nově zřízená místní osvětová komise. Různé akce, organizace a sbírky se snažily získat nejrůznější druhy ošacení pro nejchudší děti. Velkou radost přinesla také první vánoční nadílka, na kterou přispělo několik firem, škol nebo organizací z blízkého i dalekého okolí.

První inspekce okresního školního inspektora p. Langa byla provedena 21. června 1923, vše bylo vyhodnoceno v nejlepší pořádku, se vším byl školní inspektor nanejvýš spokojen. První školní rok byl zakončen malou školní slavností dne 28. června, žáci dostali svá vysvědčení a zároveň byli poučeni o tom, jaké povinnosti je o prázdninách čekají. Do dalšího roku bylo ve dnech 30. a 31. srpna zapsáno celkem 23 žáků. Nejčastěji docházely děti ze Cvikova, poté z Kunratic u Cvikova a Lindavy, později z Mařenic, Mařeniček nebo z Drnovce. V tomto roce a v dalších se objevila silná potřeba vlastního kabinetu, ale jeho získání nebylo vůbec jednoduché.

15. ledna 1924 vznikne Okresní péče o mládež se sídlem ve Svoru, jejímž prvním problémem bylo vyřešit stravování chudých žáků. Čeští lidé neustále žili v bídě. Ve sklárnách a tkalcovnách pracovali lidé jen omezeně po celý rok a vydělané peníze jim nestačily ani na základní potřeby. Proto jim chtěli pomoci tím, aby žáci dostávali teplý oběd. Snaha byla také pozvednout jejich kulturní život, což bylo úkolem odboru Národní jednoty severočeské, která pomáhala nacvičovat divadelní hry, přednášky a navíc pořádala každý rok plesy a různé večírky. Nicméně stále českému rozvoji bránil nedostatek míst v hospodářství a velká závislost na německých zaměstnavatelích. V roce 1924 16. září proběhly volby do obecního zastupitelstva, do kterých kandidovalo 7 politických stran. Čeští lidé měli samostatnou kandidátní listinu, ale protože ne všichni se voleb zúčastnili, nebylo dosaženo požadovaných 100 hlasů (jen 64), zástupce proto nezískali. Tento výsledek proto ukázal, že čeští lidé musí udělat ještě mnoho práce (při dalších volbách už se situace zlepšila).

Prospěch školy: „Česká škola plní plně svůj úkol. Zachraňuje děti ze smíšených manželstev českému národu a velmi uleví rodičům, neboť prostřednictvím školy se děti chudých rodičů ošatí, čímž jim ubude starosti v těžkém jich životním boji.“¹²⁶

Dalšímu přílivu českého obyvatelstva bránila především bytová krize. „Čeští lidé nemohou získati bytů a obtíže ty brání většímu usazování se v místě českých lidí. Státní zaměstnanci nemohou rovněž bytů získati.“¹²⁷ Na druhou stranu se objevil velký celoroční zájem o půjčování českých knih z občanské knihovny. 25. května roku 1926 byl do Cvikova uspořádán zájezd pro spolek Hlahol z Nymburka, který se zúčastnil koncertu ve Cvikově a v Německém Jablonném. Poprvé tak v této oblasti zazněly sborově české písně a státní hymny.

Postavení školy se rok od roku pomalu zlepšuje, dokonce i nově vstupující žáci ovládají více a více český jazyk. Navíc jsou odebírány časopisy, např. Radost, Lípa, Naše Praha, Dětský svět nebo Malý čtenář. Časopisy byly přijímány s velkou radostí jak ze strany žáků, tak rodičů. První vánoční besídka dětí s rodiči byla konána ve školním roce 1926/1927. Navíc v tomto roce došlo k přistěhování několika českých rodin. Žáci byli zapisováni k Dorostu Československého Červeného kříže.

„V intencích poslání Dorostu Čsl. Čer. kříže děti pracují, udržují pořádek a čistotu ve třídě, dbají o čistotu oděvu, rukou, hledí k stálému čištění zubů, pěstují květiny za okny a v zimě krmí ptáky.“¹²⁸ Každý rok se škola stala součástí nejrůznějších slavností (oslava vzniku republiky, oslava narozenin prezidenta státu, významné dny ve spojitosti s důležitými osobnostmi z dějin a mnoho dalších) a pro děti plánovala nejrůznější výlety po okolí. Před každými Vánoce proběhla vánoční nadílka, na kterou lidé z celé republiky posílali různé dárky, např. šatstvo, jídlo, sladkosti, knihy apod. Každý rok je v kronice uveden seznam lidí i s jejich dárky. Vždy je jim za jejich dobročinnou věc náležitě poděkováno.

¹²⁶ Kronika pamětní české státní školy ve Cvikově v Č.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ Tamtéž.

12. ledna roku 1927 navštívil školu nový školní inspektor p. Maštálko, který byl s chodem školy nanejvýš spokojen. Navíc v tomto roce česká škola zaznamenala velký pokrok. „*Téměř všichni žáci ovládali vyuč. jazyk dokonale, takže práce učitele proti minulým letům byla ulehčena.*“¹²⁹ Kromě toho, že se žáci často hlásí na měšťanskou školu v Novém Boru, tak např. v tomto roce se 2 žáci dokonce hlásili na reálné gymnázium v České Lípě. Svůj úkol tedy obecná škola ve Cvikově plnila na výbornou. Roku 1929 vznikla v místě pobočka jednoty Sokol, která soustřeďovala členy jak ze Cvikova, tak také z Rousínova, Svoru a okolí. Za pomoci této jednoty se v průběhu let velmi posílil český národ díky několika akcím, na kterých se podílela v průběhu roku (např. různá vystoupení na společenských akcích, pořádání oslavy Den matek nebo Dětského dne aj.)

1. prosince roku 1930 proběhlo sčítání lidu, které přineslo tyto výsledky: z celkových 4905 osob bylo Čechů pouhých 320. „*Poznatky českých sčítacích komisařů byly, že ještě mnozí čeští lidé z obavy, aby nebyli existenčně poškozeni a německá veřejnost, aby se nedověděla, že jsou Češi, zapisovali se za Němce.*“¹³⁰ Výsledky sčítání proto nemusí být úplně objektivní.

Během školního roku 1930/1931 se konaly přípravné práce na vznik mateřské školy. Nakonec Ministerstvo školství a národní osvěty dne 23. září 1931 zřídilo při obecné škole mateřskou školu, která byla umístěna v domě paní Strobachové č. p. 105/II., který byl vzdálen asi 80 kroků od obecné školy. Jelikož ale bylo potřeba všechno připravit, začal její provoz až 14. října. Učitelkou se stala Marta Nováková. První rok bylo zapsáno 19 dětí.

Počet dětí v obecné škole se pohyboval nejčastěji kolem 20-25 dětí, ve 30. letech se počet pohyboval přes 30 žáků. Pro nejchudší platila škola polévky. Do nového školního roku 1933/1934 bylo přihlášeno dokonce 40 žáků, proto ministerstvo svolilo otevřít zprvu jen pro tento rok druhou třídu. Jelikož byl ale zvýšený počet i v dalších letech, zůstala druhá třída zachována. Jako pomocný učitel nastoupil

¹²⁹ Kronika pamětní české státní školy ve Cvikově v Č.

¹³⁰ Tamtéž.

Josef Porcal. Druhá učebna se nacházela také v německé pokračovací škole, byla získána díky dobrovolnému ročnímu nájmu 1000Kč a za osvětlení 400Kč.

„Vzhledem k podmínce propůjčení učebny pro II. tř. na dobu od 8-1hod. odpolední, by tuto mohla užívatí něm. pokrač. škola, zavedeno v I. tř. dopolední vyučování a II. tř. odpoledne vyučovatí musí v učebně I. třídy.“¹³¹ V tomto roce se konalo také poprvé divadelní představení, které nacvičili sami žáci zdejší školy. Účast byla velmi hojná. O Vánocích proběhla tradičně vánoční nadílka, nově ale každý žák dostal list s tímto nádherným textem, který jsem si dovolila celý ocitovat: „Česká škola a odbor Nár. jedn. sever. Ti dává tuto malý dáreček a přeje si, aby Tě hodně potěšil a aby i u Vás doma byl předzvěstí lepší a šťastnější budoucnosti. Uč se hodně ve škole a buď pilný a pracovitý. Nemysli si nikdy, že svět jest vyhrazen jen bohatým. Vzdělání a pracovitost dobude světa i chudým, Přejeme Tobě a všem u Vás doma šťastné vánoce.“¹³²

V roce 1935 došlo k přemístění mateřské školy do domu čp. 105/I., která pro výuku velmi vyhovovala. Dne 14. června roku 1936 uspořádala jednota Sokol první veřejné cvičení na hřišti ve Cvikově. Průvodu a cvičení se zúčastnily jednoty z Velvar, Mimoně a Boru. Průvod obsahoval 350 lidí. Úspěch byl přímo ohromný.

„V politickém okrese německo-jablonském zřízeno bylo od převratu 6 čes. stát. škol obecných. Česká škol. mládež neměla však možnost dalšího vzdělání na čes. měšťanské škole. Jezdila proto až do Boru nebo také do Mimoně. Mnozí žáci z chudších pozic navštěvovali zdejší německou měšťanskou školu.“¹³³ Proto se objevil nový cíl - otevřít ve Cvikově měšťanskou školu. Po dlouhém snažení školního inspektora Maštálky byla česká měšťanská škola ve Cvikově otevřena. „Dne 1. září 1936 otevřen I. roč. české měšť. školy. Přihlásilo se 24 dětí – z toho 16

¹³¹ Kronika pamětní české státní školy ve Cvikově v Č.

¹³² Tamtéž.

¹³³ Tamtéž.

*chlapců a 8 dívek, kteří sem kromě ze Cvikova denně dojíždějí z Kunratic, Lindavy, Krompachu, Röhrsdorfu, Rousínova a Nové Huti.*¹³⁴

Složení učitelského sboru obecné a měšťanské školy ve Cvikově ve školním roce 1936/1937 bylo následující: ředitel měšťanské školy – Josef Kovář, odborná učitelka – Emilie Kovářová-Juhová, řídící učitel obecné školy – Bohumil Hynek, učitelka – Blažena Třešňáková, učitelka ženských ručních prací – Antonie Čulíková. Vyučování začalo 1. září v budově německé pokračovací školy č. 300/I ve 2. poschodí. Pomalu vznikal také kabinet. Ředitelna byla společná s německou. Za místnosti se platil roční nájem. Veškeré pomůcky zapůjčila česká měšťanská škola v Boru a učebnice zapůjčila česká měšťanská škola v Mimoní. První schůze rodičů se konala 20. září. Pozváni nebyli jen rodiče, ale také všichni příznivci školy. V tento den proběhly první volby místního školního výboru pro českou státní měšťanskou školu. Samotná oslava otevření této školy se konala 28. října od 14 hod. v hotelu U Zlatého lva. Sešli se lidé místní, ale i z dalekého okolí. Úvodní řeč pronesl ředitel měšťanské školy Josef Kovář, dále mluvil okresní školní inspektor Maštálko, jehož řeč byla přijata s ohromným nadšením, protože chválil rozkvět českého školství na severu a vybízel k jeho dalšímu rozvoji. Potom následovala různá vystoupení dětí a žáků škol.

Do dalšího školního roku povolilo Ministerstvo školství a národní osvěty nejen II. třídu, ale také III. třídu měšťanské školy. Všechny místnosti se nacházely ve 2. patře německé školy. Podle rozhodnutí z ministerstva byla mateřská škola, obecná a měšťanská spojeny pod jednu správu ředitelství státní měšťanské školy. Jelikož byla tato situace neúnosná, podalo ředitelství školy žádost o stavbu nové budovy. „*Za staveníště pro budoucí budovu navrženy parcely J. Rösslera a M. Lindnerové blíže okres. soudu.*“¹³⁵ Bohužel zůstalo jen u plánování, budova nebyla nikdy postavena.

¹³⁴ Kronika pamětní české státní školy ve Cvikově v Č.

¹³⁵ Tamtéž.

Ve školním roce 1937/1938 bylo rozvržení učitelského sboru následovné: 1. třída obecné školy – Břetislav Šípál, 2. třída –Věra Brejchová-Bártová; 1. třída měšťanské školy a 2. třída – Emilie Kovářová-Juhová a 3. třída – Bohumil Hynek, který přestoupil na vlastní žádost. Počet žáků byl neustále velmi vysoký. Celkem na obě školy docházelo 98 dětí. 1. třída se stále nacházela v německé škole, ale 2. a 3. třída byla umístěna do bytů po vystěhovalých soukromnících. Škola se snažila vybavit třídy nábytkem, které si nechala vyrobit.

Dne 14. září 1937 zemřel milovaný prezident osvoboditel T. G. Masaryk. Pro celý český národ to byla strašná rána. Informace zasáhla také pohraničí, což dokládá fakt, že v kronice je právě této události věnováno tolik místa. *„Československý národ osiřel... Truchlí nad nenahraditelnou ztrátou, která jej stihla. Čsl. škola a učitelstvo dvojnásob si uvědomuje tuto ztrátu zvláště bolestně. Osud nám bere vůdce vůdců, učitele učitelů. Bylť veliký Zemřelý osvoboditelem národa, který tolik milujeme, byl naším duchovním vůdcem, zastáncem ve zlých dobách, byl naším otcem. Nám všem zemřel, ale živ jest. Masarykův duch bude dál naplňovati síně našich škol a musí povždy posvěcovati práci nás učitelů.“*¹³⁶

V této kronice se dále píše, že když to učitelé v 8hod. ráno oznámili žákům, tak všichni propukli v pláč. Podle nařízení z ministerstva se v tento den vůbec nevyučovalo. O tři dny později se na škole konala smuteční slavnost, na které mluvili učitelé školy a vysvětlovali žákům význam tohoto člověka. Smuteční tryzna se konala v hotelu Říšského dvora, jehož sál byl doslova přeplněn. V den pohřbu 21. září se také nevyučovalo, žáci poslouchali u rádií jeho průběh. Školní inspektor Jan Hanuš zaslal jménem celého okresu panu Ministrovi školství a národní osvěty kondolenční list, jehož přepis a odpověď na něj přikládán v příloze.

¹³⁶ Kronika pamětní české státní školy ve Cvikově v Č.

17. září vznikl Okresní osvětový sbor pro soudní okres Cvikov. „*Okresní osvětový sbor bude pracovat kulturně v jednotné linii se všemi spolky pro zdárný rozvoj osvěty a uvědomění čes. hraničářského lidu.*“¹³⁷

V zimních měsících dostávají chudí žáci alespoň teplé polévky. Ve školním roce 1937/1938 jim je vařily samy dívky v hodině domácí nauky. Dopoledne děti dostávaly kakao, odpoledne teplý oběd s polévkou. Vše bylo možné jen za přispění různých darů. Nakonec byla kuchyně pro školu zřízena v domě č. 156/I. Místnost byla využívána i při hodinách domácích prací. Ve všech třídách byl zaveden Dorost Československého Červeného kříže, žáci si dopisovali s jihoslovanskými nebo také s japonskými dětmi, navíc se starali o čistotu a pořádek ve třídách.

Poprvé se o zhoršení situace dočteme v této kronice ve školním roce 1937/1938, kdy se sháněly dary na vánoční nadílku. V kronice se píše, že čeští zaměstnanci jsou vytlačováni Němci. Navíc ke zmírnění situace nepomohla ani protistátní agitace Henleinovy strany, která zapříčinila opět nesnášenlivost mezi Čechy a Němci v pohraničí. Čeští lidé jsou propouštěni z německých firem a jsou tak bez práce. Časté schůze SDP vyzývaly německé obyvatele k boji proti českým lidem. Učitelé i v této těžké době pracovali v různých spolcích a stále dosahovali velkých úspěchů. „*Ministerstvo nár. obrany s nejvyšší vojenskou radou postaralo se v zabezpečení stát. hranic tím, že zřídilo bezpečná opevnění po celé délce hranic a osadilo je vojenskými útvary. Tím znemožnilo nepříteli rychlý přepad a rozbití státu. Protože jde o věci důvěrné, nemohu zde uváděti podrobné vylíčení obrany našeho pohraničí.*“¹³⁸ Píše se v kronice.

Dne 18. května vláda nařídila „ze závažných důvodů“ obsazení hranic vojskem. Nastoupit musely pohraniční sbory, povolán byl také učitel Bohumil Hynek. „*Obsazením hranic byl učiněn klid a pořádek v pohraničí. Zamezil se i možný vpád nepřátel, republika se zajistila proti nepřátelům uvnitř státu i vně.*“¹³⁹ Z kroniky lze

¹³⁷ Kronika pamětní české státní školy ve Cvikově v Č.

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ Tamtéž.

vyčíst silné odhodlání k obraně naší republiky. Školní rok byl zakončen celkem se 116 žáky.

Zápis pro další školní rok 1938/1939 se konal 23. a 24. června. Situace nebyla ale vůbec jednoduchá. *„Nepřátelé české školy vyvinuli největší protičeskou štvanici, leč české děti a jejich rodičové se nedali odradit.“*¹⁴⁰ Nakonec se do obecné školy zapsalo 36 žáků a do měšťanské 80 žáků. Ministerstvo dokonce dovolilo otevření 4. třídy měšťanské školy. Školní rok byl zahájen 1. září, k žákům promluvil ředitel školy a vysvětlil jim významnost a důležitost této školy, ale také důležitost jejich vzdělání *„i v dnešní vážné době, která potřebuje lidí pevných a vytrvalých.“*¹⁴¹ Jako příklad uvedl osobnost pana prezidenta. Proslovy skončeny státní hymnou. 14. září proběhlo na škole 1. výročí úmrtí T. G. Masaryka. Již ale samotný začátek školního roku byl doprovázen bouřlivými událostmi, které se v oblasti děly. Poslední předválečná poznámka v této kronice zněla *„Sudetští Němci v zaslepeném fanatismu pro velkou Německou říši a Hitlerův názor postavili se do krajní opozice proti státu. Večer procházeli po ulicích Cvikova pořadatelé „ordneři“, konali velké schůzky, shlukovali se a pronásledovali komunisty a Čechy. Z Německa jim byly dodávány instrukce, jak mají pořádat incidenty, aby v republice vznikly nepokoje. Jejich touha po spojení s Říší se nesplní. Naše hranice jsou opevněné a budou hájeny životy čes. hraničářů a vojáků děj se co děj.“*¹⁴² V tomto okamžiku zápisy končí.

Tím, že se kronika zachránila, můžeme děkovat p. Jarku Šámalovi, který ji 2. října roku 1938 vzal ze školy, když se rychle vracel pro svůj kabát. Dal jí přednost před jinými věcmi, které se v místnosti nacházely. Po 7 letech ji vrátil zakladateli školy. On sám se do učitelské profese již nevrátil.

Potom se v kronice nachází zvláštní kapitola, která zpětně pojednává o tom, co se dělo za okupace a za samotné války. Dnešní čtenář se tak dozví, jak se situace

¹⁴⁰ Kronika pamětní české státní školy ve Cvikově v Č.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² Tamtéž.

v této části pohraničí vlastně vyvíjela. Sama jsem si dovolila vybrat nějaké situace, které mě zaujaly a považuji za důležité je zde zmínit.

Již v září se události daly do pohybu. Všude bylo cítit napětí. Žáci odcházeli ze škol a rodiče je posílali ke známým do vnitrozemí. Všichni jako by tušili, že se blíží německý vpád do státu. České hranice byly podle záznamu jen slabě obsazeny, opevnění na hranicích nebylo zcela dokončeno. Bohumil Hynek, správce české školy ve Cvikově, se aktivně zapojil do akcí při obraně republiky. Byl členem družstva Stráže obrany státu, kam byl přidělen po mobilizaci 21. května 1938. Toto družstvo mělo pomáhat při obraně hranic v úseku oddělení finanční stráže v Dolní Světlé a po přepadu celnice Stráž u Horní Světlé ze strany tzv. Freikorpsu dobylo zpět již Němci obsazenou celnici. Stalo se tak v noci 22. na 23. září 1938. Za několik dní po podepsání mnichovské dohody museli čeští finančníci i vojáci z SOS spolu se zbytky českých občanů Cvikova město opustit.

„Dne 3. října 1938 o 1hod odpoledne opustily čsl. vojenské jednotky Cvikov. V ½ 2 rozezvučely se sireny na znamení, že německé vojsko přijíždí. Celé město ozdobeno bylo hákovými prapory. Spolky a obyvatelstvo zaplnily náměstí. Vše bylo připraveno na uvítání říšského vojska. Ve 3hod. vstoupily první oddíly do města. Na vojenské vozy padal déšť květin. Vstupující pluk č. 101 něco podobného neočekával. Večer bylo slavnostní osvětlení města. 6. října 1938 projížděl městem Adolf Hitler. Vše opět ozdobeno, vše na nohou. Po přivítání starostou města se zapsal do pamětní knihy.“¹⁴³ Čeští obyvatelé, kteří ve městě zbyli, byli vyslýcháni na policii, protože se pátralo po seznamu členů Národní jednoty severočeské a po penězích. Jednotný život Čechů skončil, již se scházeli jen skrytě.

Za války se zdejší továrny zaměřily na válečnou výrobu. Do Cvikova se nastěhovali lidé ze západního Německa, protože jejich města byla bombardována, česká obec

¹⁴³ Kronika pamětní české státní školy ve Cvikově v Č.

tak byla přelidněna. Nic se neopravovalo, nestavělo, obchody se zavíraly. Všichni lidé museli pracovat pro Wehrmacht.

Dne 4. května 1945 byla vyhlášena kapitulace Německa. 6. května byla obsazena Žitava a již o den později stála ruská armáda na hranicích našeho státu. 8. května přijížděla do Cvikova ruská armáda, které vyjel vstříc bývalý český skladník, který zůstal po celou válku v pohraničí. Vojáci ho vzali na tank a celý průvod projížděl ulicemi až na náměstí. Současně bylo odzbrojováno německé vojsko, které cestou potkali. Tento člověk poskytoval ruské armádě důležité rady, jak mají při obsazování postupovat, protože uměl velmi dobře rusky.

12. května přijel do Cvikova také Bohumil Hynek, který ještě toho dne byl jmenován předsedou Místního národního výboru. Během tohoto období žilo v městě neuvěřitelných 9000 lidí, navíc se vraceli čeští lidé. Stará německá škola sloužila jako lazaret Vlasovcům, většinou zde byli lidé, kteří trpěli tuberkulózou. Po jejich odchodu byla budova ve velmi zbedačeném stavu (předtím sloužila také německé armádě). Veškerý nábytek byl pryč, třídy zůstaly špinavé, v kabinetech bylo všechno smíchané. Z knihovny se ztratily veškeré knihy, učební pomůcky byly uloženy ve sklepě, ale kvůli špatnému uskladnění je již nebylo možné znovu používat. Ale uklidit a vyčistit potřebovalo celé město.

Brzy dochází k odlivu německého obyvatelstva v několika vlnách a na druhou stranu jsou přidělovány živnosti českým lidem. Pomalu tak dochází opět k rozvoji českého kulturního života, např. vznikl sportovní klub, hasičský sbor nebo divadelní spolek J.K. Tyl a 11. října byla opět obnovena jednota Sokol.

Po všech obtížích se podařilo první poválečný školní rok začít 3. září 1945. Žáky vítal český nápis, který byl umístěn na budově: Vítáme Vás. Škola měšťanská fungovala nyní jako škola 2. stupně a byla oddělena od školy obecné. Stále se obě školy nacházely v bývalé německé pokračovací škole. Učitelství bylo složené tímto způsobem: odborní učitelé - Bohumil Hynek, Rostislav Páč, Anna Prokšová a Zdenka Koudelková, výpomocní učitelé – Vlasta Erhová a Václav Starec. Dívčí ruční

a domácí práce vyučovala Kořínková-Blažková. Náboženství se nevyučovalo, protože nikdo z českých lidí neprošel školením. Zapsáno bylo celkem 132 žáků, ale počet se neustále zvyšoval tím, jak se do pohraničí vraceli čeští lidé. „*Žactvo dojíždí do školy z celého širého okolí na kolách, od Röhrsdorfu vlakem a z hranic autobusem.*“¹⁴⁴ Prvním školníkem se stal p. Václav Klaban. Pro učitele v této době nastala opět těžká práce, ale zároveň velmi radostná. Dne 1. prosince 1945 byla měšťanská škola rozdělena na chlapeckou a dívčí. Ředitelem chlapecké školy byl Bohumil Hynek a ředitelkou dívčí školy se stala Marie Krejčová. Znovu vznikla 17. prosince Okresní péče o mládež pro cvikovský okres. Obnovit se musela veřejná knihovna, což nebylo vůbec jednoduché. 28. listopadu vzniklo při měšťanské škole Rodičovské sdružení. Dále byla obnovena např. Okresní péče o mládež. Dne 24. ledna 1946 proběhla schůze místní a újezdní školní rady. Během roku se opět konaly nejrůznější akce, slavnosti a divadelní představení.

Na konci tohoto školního roku se cvikovská škola dočkala velkého uznání. „*V rámci akce Mládež sobě a republice rozhodl okresní školní výbor v Jablonném uznati měšť. škol. chlapeckou ve Cvikově mezi 5 vybraných škol, které vykazují nejlepší výsledky v této práci za uplynulý školní rok. Škola vyslala žáka Jaroslava Moravce ze 4. ročníku, by dne 22. června zastupoval žactvo školy při představení ministru školství a osvěty. Škola obdržela na podkladě návrhu okr. pedagog. sboru v Jablonném v Podj. české uznání, podepsané p. ministrem školství Zdeňkem Nejedlým.*“¹⁴⁵ Školní rok skončil společnou besídkou, na které dostali žáci malé drobnosti a byli pochváleni za práci a povzbuzeni do dalšího roku. Kronika popisuje další události až do roku 1949.

Dnes se ve stejné budově stále učí, sídlí v ní devítiletá základní škola, která nese jméno Bohumila Hynka.

¹⁴⁴ Kronika pamětní české státní školy ve Cvikově v Č.

¹⁴⁵ Tamtéž.

3.2.2. Česká obecná škola na Kropachu (na Juliovce)

Obec Kropach je tvořena třemi místními částmi Kropach, Juliovka a Valy. Česká škola se nacházela v části Juliovka. Jak v kronikách, nebo v jiných zdrojích se setkáme s dvojitým označením – Česká škola na Kropachu i Česká škola na Juliovce, nicméně se jedná o jednu stejnou budovu.

Ve Státním okresním archivu neexistuje ani fond české školy na Kropachu.

Podle sčítání lidu z roku 1930 žilo na Kropachu - Valech pouhých 16 Čechů (to bylo dokonce o 4 méně, než bylo napočítáno v roce 1921).

Ve školní kronice Německé Jablonné jsem objevila novinový článek, který se zmiňuje o otevření nových českých škol v pohraničí, mezi nimi je právě zmíněna i česká škola na Kropachu, která byla otevřena jako jednotřídní škola 1. září roku 1935. Dovolím si zde citovat ze zmiňovaného článku: „*V neděli dne 1. září konala se pod vrchem Hvozdem (Hochwald) na severní hranici naší republiky ve vesnici Kropachu krásná a dojemná slavnost – otevření české školy. Poprvé Kropachem prošly české řady, poprvé zavlála tu státní vlajka, poprvé zazněly české písně a také poprvé český lid mohutným projevem dal najevo, že tu je a že tu věčně také zůstane. A právě že se slavnost konala v kraji tak zapomenutém, působila na všechny přítomné tklivým dojmem. Radostně byla uvítána zejména výprava Čechů ze saské Žitavy. Přijeli v počtu 80 hlav, aby byli účastní slavnostnímu aktu, v těchto krajích tak vzácnému a pro nás Čechy tak významnému.*“¹⁴⁶ Jako další byl přítomen odbor Národní jednoty severočeské z Kel u Mělníka (70 lidí) a ze Cvikova (100 lidí), dále přišli lidé z České Lípy, Liberce, Německého Jablonného, Svoru a lidé z dalších míst a zaměstnání. Překvapivě přišli také němečtí obyvatelé Kropachu se starostou.

„O půl třetí vyšel za doprovodu Václavíkovy hudby z České Lípy mohutný průvod, čítající přes 500 osob ke škole, která je velmi vhodně umístěna v malebném domě, k slavnosti přímo vyšperkovaném. Zde za zvuku národní hymny byla vztyčena

¹⁴⁶ Školní kronika české státní školy v Německém Jablonném.

*národní vlajka. Potom předseda odboru Národní jednoty severočeské pro Lichtenvalde a okolí pošt mistr Pilař z Mařenic uvítal přítomné a udělil slovo školnímu inspektorovi J. Maštálkovi z České Lípy, který promluvil o úkolech školy vůbec a menšinové zvlášť.*¹⁴⁷

Po prohlédnutí školy lidé odešli za zvuků hudby přes celou obec za zahradní zábavou. „*Odcházeli jsme ze slavnosti příjemně vzrušeni. Kdo by si byl pomyslíl ještě před rokem, že půl kilometru od hranic bude otevřena česká škola, která nám bude nejen zachraňovat naši českou mládež, ale svými kulturními paprsky bude ozařovat celý tento kraj, odříznutý od ostatního českého tělesa. Jsme z hloubi duše vděčni všem, kteří nám zanášejí do studených krajů pohraničních hřejivé české teplo českými školami. Česká škola to bude máma, která nás dobře povede, abychom tu národně nezhylnuli.*“¹⁴⁸ Dále se v článku uvádí, že je velmi překvapivé, že němečtí obyvatelé tuto českou školu přijali vlastně velmi přátelským způsobem. Ze cvikovské kroniky jsem zjistila, že v prvním školním roce byl správcem školy Jaromír Kučera (nastoupil ze Cvikova za správce, který náhle zemřel). Do této české školy docházely děti z Krompachu, Horní a Dolní Světlé a Mařenic.

Bohužel více informací se mi k této škole nepodařilo nikde získat. Dnes se v obci nachází Dětský domov se základní a mateřskou školou.

3.2.3. Česká obecná škola v Kunraticích u Cvikova

Ze školní kroniky Cvikova jsem zjistila, že v roce 1930 proběhlo sčítání lidu, a právě v této obci bylo napočítáno jen 25 českých lidí. Přesto se také zde snažili otevřít českou školu, což se jim nakonec povedlo.

O otevření této české školy v roce 1935 je možné se dočíst ve školní kronice Německé Jablonné: „*O letošních prázdninách byly na Českolipsku otevřeny tyto*

¹⁴⁷ Školní kronika české státní školy v Německém Jablonném.

¹⁴⁸ Tamtéž.

*školy: v Krompachu u Cvikova, v Kunraticích, rovněž u Cvikova... Je zajímavé sledovat, jak byly tyto školy přijaty občanstvem německým.*¹⁴⁹ Vlastně je přijali klidně. Od 1. září byla tedy otevřena jednotřídní česká škola. „10. listopadu byla slavnostním způsobem otevřena česká škola v Kunraticích u Cvikova. Slavnosti zúčastnili se v značném počtu Češi z Něm. Jablonného. Po průvodu s hudbou ze Cvikova do Kunratic byla před školní budovou za zvuků státní hymny vztyčena státní vlajka. Pak promluvil o významu hraničářských škol p. inspektor Jos. Maštálko z České Lípy. Na to učinili své projevy předs. m. šk. výboru, dále starosta sokolské jednoty z Velvar, p. prof. Pelikán z České Lípy a správce školy p. Hylmar. Po slavnosti konala se slavnostní veselice v hostinci p. Mittera.“¹⁵⁰

Ve Státním okresním archivu v České Lípě je uložena školní kronika, která bohužel není tak obsahově bohatá. Nenajdeme v ní žádné informace, které by pojednávaly o vzniku školy. Řídící učitel František Chrtek kroniku začíná až první vánoční nadílkou, která se uskutečnila 21. prosince 1935. „Péčí místního školního výboru a za přispění okresní péče o mládež v Röhrsdorfu byly sebrány potřebné peníze, a tak hned napoprvé mohla být nadílka důstojně provedena. Byli pozváni všichni rodiče školních dětí.“¹⁵¹ Akci zahájil předseda místního školního výboru Gustav Bretter, který zmínil těžké začátky zřízení této školy, ale zároveň zdůraznil potřebu jejího vzniku. „Jednou z velkých povinností je zachovat našemu dorostu zdraví a sílu, aby byl schopen těžkého boje hraničáře ve zněmčeném území. Proto bylo pamatováno hlavně na obléknutí dětí, aby jejich zdraví neutrpělo chatrným oděvem.“¹⁵² Rodiče byli dary velmi dojatí. Tato první vánoční nadílka měla být doslova „vzpruhou“ k dalším činnostem.

V neděli 12. ledna 1936 se konala volba nového místního školního výboru, protože ten, který fungoval, byl neoprávněný (členy nebyli rodiče ani zákonní zástupci školních dětí) a samotný počet členů také nebyl správný.

¹⁴⁹ Školní kronika české státní školy v Německém Jablonném.

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ Školní kronika české obecné školy v Kunraticích u Cvikova.

¹⁵² Tamtéž.

S vybavením školy to jako v jiných českých školách v okolí nebylo příliš slavné, ale v průběhu roku 1936 se škola dočkala nové tabule, různého nábytku, kamen nebo umyvadla. „Kromě toho jeví se malý přírůstek v žákovské i učitelské knihovně a značný přírůstek v učebních pomůckách.“¹⁵³

V kronice je popisován také zdravotní stav dětí, který nebyl příliš dobrý (případ tuberkulózy a podvýživy). Při popisu těchto nemocí se ale dozvíme, že školu navštěvovaly také děti s německou národností.

V červnu roku 1936 vznikla v obci odbočka Národní jednoty severočeské pro Kunratice a okolí. Jejím hlavním cílem bylo zvelebení české školy. „Má tedy škola alespoň prozatím za sebou zástupce ke své ochraně.“¹⁵⁴

I tato škola se snažila pro žáky vymýšlet různé výlety. Dne 28. května 1936 na zdejší škole proběhla velká oslava na počest prezidenta republiky Edvarda Beneše, který slavil narozeniny. Do školy přijelo několik významných osobností, pronášely se různé projevy o tomto člověku, vzpomnělo se také na předešlého prezidenta Masaryka. Potom děti přednášely, zpívaly a recitovaly různé básničky. Oslava se velmi povedla. Jelikož škola ale nevlastnila státní vlajku, musela si ji zapůjčit od okresního soudu ve Cvikově.

Dne 5. června 1936 navštívil poprvé zdejší školu školní inspektor Maštálko, ale nedozvíme se, jak tato návštěva dopadla. V kronice je poté velmi podrobně popsán školní výlet na Ještěd a do zoologické zahrady v Liberci. Pro některé děti to byl obzvlášť silný zážitek, protože nikdy na žádném výletě nebyly. Navíc jely vlakem, lanovkou a nakonec tramvají. Podle zápisu si myslím, že jim ani tolik nevadilo, že jim nepřálo počasí. Na konci si všichni mohli prohlédnout kasárna společně se školami z Lindavy, Křižan a Lemberku.

Ve druhém školním roce 1936/1937 bylo do školy zapsáno 10 dětí (3 chlapci a 10 dívek). I v tomto roce docházelo k obohacení školy, např. mapami, knihami a jinými

¹⁵³ Školní kronika české obecné školy v Kunraticích u Cvikova.

¹⁵⁴ Tamtéž.

školními pomůckami. 3. září proběhla oslava Petra II., který byl králem Jugoslávie. Děti byly v tento den mimo jiné poučeny o tom, že Jugoslávie je naším bratrem a spojencem.

„Výnosem mšano¹⁵⁵ čj. 104772/36 -I.-4 ze dne 29./8. 1936 bylo povoleno vyučovati na zdejší škole němčině vždy tři hod. týdně. Ve šk. roce 1935/36 vyučování němčině nebylo povoleno.“¹⁵⁶

Poté je v kronice opsán výpis z nájemní smlouvy ze dne 1. října roku 1935. Obecná škola byla umístěna v domě č. p. 391, vlastníkem byla Anna Müllerová. Nájemné bylo od 20. srpna roku 1935 a nájemní doba měla skončit 20. srpna roku 1941. Roční nájemné bylo 1.400Kč. Zápis končí informací, že okresní úřad v Německém Jablonném dne 4. září 1936 nařídil, aby na zdejší školu zavítal lékař a zjistil, zda děti nemají zvětšenou štítnou žlázu. Doktor Dienst ze Cvikova přijel 19. září a zjistil, že 9 dětí je zdravých, ale u jedné dívky toto onemocnění bylo zjištěno.

V tomto okamžiku zápisy z předválečné doby končí, co se dělo dál, nevíme.

Nicméně se můžeme domnívat, že škola fungovala do roku 1938 a potom byla stejně jako ostatní české školy zavřena, protože ještě ve školní kronice Německé Jablonné jsem našla zmínku, že 15. a 16. června roku 1937 se jednotřídní škola v Kunraticích u Cvikova zúčastnila společně se školou Německé Jablonné školního výletu do Prahy. Žáci si během dvou dnů prohlédli pražské památky.

Opět se do této kroniky psalo až ve školním roce 1945/1946. Zápis začíná nádherným odstavcem, který jsem si dovolila celý ocitovat, protože je v něm vidět ohromné odhodlání jít dál a snaha držet jako národ pospolu. *„Květen roku 1945 přinesl nám tak toužebně očekávané osvobození z kruté německé nacistické nadvlády. Otevřely se brány koncentračních táborů a vězení a z nich vrátily se proudy našich nejlepších lidí vroucích vlastenců, aby nastoupili svá místa v osvobozené vlasti. Mezi těmito lidmi bylo hodně zástupců našeho učitelského*

¹⁵⁵ Zkratka pro Ministerstvo školství a národní osvěty.

¹⁵⁶ Školní kronika české obecné školy v Kunraticích u Cvikova.

*stavu. Ve dnech osvobození byl celý národ jednotný jako jeden muž. Nezapomeňme na tyto krásné vzrušující chvíle a budme tak jednotni na věčné časy, abychom nikdy již neztratili své drahé svobody.*¹⁵⁷

Školu od 3. srpna 1945 řídil učitel Jaromír Červinka. Školní rok znovu začal 3. září se 17 dětmi, ale jelikož se obyvatelé stále více vraceli, tak již 30. září počet žáků stoupl na 36. 27. října se uskutečnila velká oslava dne 28. října. „*Po proslovu správce školy, který dětem osvětlil význam dne a vytýčil osoby, které se zasloužily o to, aby byl náš štát znovuosvobozen, přednesli žáci i žákyně básně vhodné k tomuto dni.*“¹⁵⁸ Oslava skončila po zazpívání hymen.

Potom jsou v kronice sepsány další společenské akce, které škola pořádala (různá výročí významných osobností, vánoční nadílka, svátek matek aj.). Často byly připomenuty okamžiky války a zároveň projevená snaha o to, aby se český národ sjednotil a byl silný. Pravidelná výuka na škole začala až 7. ledna 1946, jelikož učitel byl osvobozen od povinnosti učit i na jiných školách v okolí. 11. února přišla na školu učitelka Božena Nevečeřalová, a proto byli žáci rozděleni do dvou tříd. První školní rok skončil 2. června 1946 a do dalšího roku bylo zapsáno do obecné školy 15 žáků, do mateřské školky jich bylo 19. Kronika poté popisuje další školní roky až do počátku 80. let 20. století.

Ve stejné školní budově se dodnes stále učí, zahrnuje jen 1. až 5. ročník.

3.2.4. Česká státní obecná škola v Rousínově (Morgentau)

Obec byla do roku 1945 označována německým názvem Morgentau. Změna názvu nastává po 2. světové válce, kdy výnosem ministerstva vnitra č. j. B-8151-5/9 vydaného 15. listopadu 1946 došlo ke změně obce na český název Rousínov.¹⁵⁹

¹⁵⁷ Školní kronika české obecné školy v Kunraticích u Cvikova.

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ <http://www.obecsvor.cz/informace-o-obci/historie/> (dne 5. května 2014)

V materiálech, se kterými jsem pracovala, se objevovalo jak německé označení obce, tak české. Nemohu říct, že by jeden název vyloženě převládal.

Česká škola v Rousínově vznikla v červnu roku 1922, umístěna byla do německé budovy, kde jí byla určena část místností. Nejspíš existovala do roku 1938, ale dochované materiály končí rokem 1927. Jaroslav Panáček ji dokonce datuje do roku 1929. Nicméně já jsem o této škole našla zmínku ve školní kronice školy ve Cvikově, kdy ještě ve školním roce 1930/1931 jela tato škola společně se školou v Lindavě a Rousínově na školní výlet na Tolštejn. Ve Státním okresním archivu Česká Lípa obsahuje fond této školy velmi málo dokumentů (1 úřední kniha z let 1926-1927, 1 fascikl spisů z let 1922-1923 a jednu malou kroniku). Školní kronika je opravdu velmi malá a zprvu obsahuje informace o samotné obci, potom patrně zachycuje jeden školní rok (ale je možné, že se jedná o krátké shrnutí až do roku 1927, chybí totiž datování) a nakonec je bohatě doplněna fotografiemi, ale také ukázkami ze sešitů samotných žáků. Tím zdroje této školy končí.

Kronika začíná základními informacemi o obci. „*Vesnička Rousínov leží v Lužickém pohoří 4km severně od Cvikova v překrásném údolí Fridrichova potoku. Čistě upravené dřevěné domky jsou roztroušeny v zemi stromů hluboko do zalesněných kopců, které je svírají ze všech stran. Při prvním pohledu se nám zdá, jakoby tu života ani nebylo. Do hlubokého ticha šumí křišťálově čistý potůček [...] živitel našeho lidu, neboť pohání nám kola a turbíny 11 brusíren.*“¹⁶⁰ Potom jsou v kronice popisovány různé pověsti, které vyprávějí o samotném vzniku obce. Například je zde popisováno, že prvním obyvatelem obce byl dřevař, který v této oblasti kácel stromy na stavbu dřevěných domků ve Cvikově, potom sem přišel uhlíř, který ze zbytků dřeva páčil uhlí. Na vykáceném prostranství rostla bohatá tráva, a proto přicházejí další a další lidé. Potom se popisují dějiny obce. Rousínov je znám hlavně tím, že se zde brousilo sklo. V kronice je psáno, že první brusiči přišli do obce již v roce 1790 a jejich počet se rychle zvyšoval.

¹⁶⁰Jednotřídí státní obecná škola s vyučovacím jazykem čsl. v Rousínově u Cvikova. Kronika.

Dále je v této knize popisována doslova „štvanice“ na české lidi. Hlavní nenávist k českému obyvatelstvu šla od německých učitelů. Jako poslední německý učitel je zde zmiňován p. Tůma, který „*existenci našich lidí poškozoval, kde mohl, na dětech se mstil a při vánoční nadílce tento německý „vychovatel“ mládeže české děti vyřadil.*“¹⁶¹ Zápis hovoří o tom, že tento poslední čin měl za následek zesílení českého národa. „*Za doprovodu hudby a hlaholu českých písní se naši odebrali do „Martinova údolí“, kde byla uspořádána veselice a všechny naše děti byly bohatě obdarovány.*“¹⁶²

O vzniku české školy v této oblasti se v kronice bohužel nic nedozvíme. Zato jsou popisovány pocity dětí i jejich rodičů při jejím otevření. „*Lze si představit, jak nesmírnou radost měli malí i velcí, když jejich toužebný sen se splnil a české dítě spěchá do naší školy, druhého svého domova.*“¹⁶³ Je vidět, že lidé měli ohromnou radost z toho, že se jim to povedlo. Zároveň byli na sebe zcela jistě hrdí a pyšní, že to dokázali. Škola byla jednotřídní.

Z dochovaných spisů jsem zjistila, že hlavní iniciativa o založení české školy v Rousínově přišla z Ministerstva školství a národní osvěty dne 10. ledna 1922. Pan ministr chtěl v této oblasti otevřít českou školu, věděl totiž, že německá škola má ve své budově volnou místnost, ve které by mohla vzniknout jednotřídní česká obecná škola. „*Hodlám zřídit v Morgentan jednotřídní českou obecnou školu. Budova tamní německé dvoutřídní školy je stavěna pro 3 třídy, vedle naturálního bytu správce školy. Z třetí učebny byl sice zřízen byt pro ženatého učitele, ale nyní jest byt ten prázdný, protože druhý německý učitel jest svobodný a bydlí v hostinci.*“¹⁶⁴ Proto byla do oblasti vyslána komise se školním inspektorem Františkem Langem, aby zjistila situaci. Ve spise je jasně čitelné, že by se místnost získala, i kdyby s tím němečtí učitelé nesouhlasili. Sám zástupce ministra by byl

¹⁶¹ Jednotřídní státní obecná škola s vyučovacím jazykem čsl. v Rousínově u Cvikova. Kronika.

¹⁶² Tamtéž.

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ Spisy o založení školy (1922-1923).

radši, kdyby se jí němečtí učitelé vzdali dobrovolně. Jaroslav Panáček tuto školu označuje jako expozituru, tedy pobočku české školy ve Svoru.

Již za dva dny 12. ledna 1922 je rozhodnuto, „*aby v Morgentau zřídila se jednotřídní veřejná obecná škola s českým jazykem vyučovacím. Škola ta otevřena bude, jakmile budou pro ni opatřeny místnosti.*“¹⁶⁵ Na škole má pracovat jeden učitel, který bude správcem školy. Dozor nad školou bude mít školní inspektor František Lang z Liberce.

„*Od 1. června 1922 zřízena byla česká škola v Rousínově. Pro první rok umístěna byla v uvolněné vlhké a malé místnosti něm. učitele. V tomto roce působil na této škole učitel K. Stuch, sl. Aloisie Matoušová, učitel ř. k. náboženství Otto Rechner.*“¹⁶⁶

Bohužel se nedozvíme, jak situace na škole vypadala, kolik tam vůbec chodilo žáků, protože přece jenom vznikla v době, kdy školní roky pomalu končí. Můžeme se jen domnívat a vyvozovat, že jich bylo velmi málo.

Po prázdninách tedy Ministerstvo školství a národní osvěty zabralo jednu učebnu v německé škole. Místnost byla sice velká, ale tmavá. Správce školy dostal ve škole malý byt, který obsahoval 1 pokoj a kuchyň. Obci Röhrsdorfu musel platit nájemné ve výši 500 Kč (pokoj 240 Kč, učebna 260 Kč).

Z dochovaného spisu ze dne 5. července roku 1923 je vidět další snaha ze strany ministerstva. Aby se zajistilo umístění české školy v německé budově, nařídilo ministerstvo nucený nájem pro učebnu a pro místnost pana správce. Navíc povoluje českým učitelům a žákům vstup do všech místností, které patří německé škole (tzn. chodby, schody, toalety, půdy, sklepy, kůlny, atd.). Navíc „*česká škola má právo část budovy, která tímto výnosem byla pro ni zabrána, označiti zvenčí i uvnitř vhodnými nápisy, obrazy, ozdobami, prapory a podobně.*“¹⁶⁷ To musela být pro české učitele velmi radostná zpráva.

¹⁶⁵ Spisy o založení školy (1922-1923).

¹⁶⁶ Jednotřídní státní obecná škola s vyučovacím jazykem čsl. v Rousínově u Cvikova. Kronika.

¹⁶⁷ Spisy o založení školy (1922-1923).

Aby se český národ ještě více upevnil a vzdělal, konaly se různé přednášky na rodičovských besídkách, žákovských vystoupeních, v předvečer slavností a významných dní. Jelikož škola nacvičovala různá divadelní představení, tak se toho využilo k 5dennímu zájezdu do Posázaví, což se setkalo s velkým úspěchem, a navíc škola získala další přátele. Ze získaných výtěžků kupovala vánoční dárky, které předávala každý rok při vánoční nadílce. Na školu přispívaly různé spolky z celé republiky. Každý rok byly organizovány školní výlety na nejrůznější místa v okolí, např. České Švýcarsko, Praha, Bezděz, Ještěd, Český ráj, Karlovo údolí aj.

Školní pomůcky a potřeby získávají žáci zdarma od Ministerstva školství a národní osvěty. Toto ministerstvo je v kronice velmi chváleno za to, že pomohlo otevřít českou školu v tomto kraji a že se snaží jí všelijak pomáhat.

V této době žilo v oblasti celkem 375 lidí, z toho bylo jen 120 Čechů, zbytek tvořili Němci. Není to příliš velké číslo, ale je třeba si uvědomit, že ještě v roce 1910 zde nežil ani jeden Čech. Češi zde pracují především jako brusiči skla, Němci pracovali mimo jiné také jako dřevorubci a rolníci. „*Hospodářsky jsou naši závislí na německých zaměstnavatelích v Boru.*“¹⁶⁸ Pomalu se ale podle kroniky český národ v Rousínově vzdmáhá. „*Místní spolek pro postavení rodinných domků „Stráž Severu“ staví 11 česk. domů pro zaopatření bytů dělníků sem dojíždějících.*“¹⁶⁹

O rozvoj kultury se postaraly spolky, které zde fungovaly – např. Národní jednota severočeská, Stráž Severu, Jednota legionářů, Divadelní kroužek, Okresní péče o mládež, Skupina brusičů skla aj. Touto informací bohužel končí veškeré zápisy v kronice. Co se dělo ve škole dál, z ní již nezjistíme, ale zcela jistě fungovala další roky. Dokládá to nakreslená tabulka, která pojednává o počtu žáků: školní rok 1922/1923 – 23 dětí (8 chlapců, 15 dívek), školní rok 1923/1924 – 23 dětí (9 chlapců, 14 dívek), školní rok 1924/1925 – 19 dětí (8 chlapců, 11 dívek), školní rok 1925/1926 – 20 dětí (9 chlapců, 11 dívek) a školní rok 1926/1927 – 23 dětí (10

¹⁶⁸ Jednotřídní státní obecná škola s vyučovacím jazykem čsl. v Rousínově u Cvikova. Kronika.

¹⁶⁹ Tamtéž.

chlapců, 13 dívek). Pod zápisem je podepsán Vojtěch Jandus, který byl správcem školy.

Do kroniky jsou potom všity ukázky různých písanek, diktátů, početníků, deníků, jejich podobu je možné vidět v příloze.

Dnes se škola v Rousínově již nenachází.

3.2.5. Česká státní obecná škola ve Svoru (Röhrsdorf)

Do roku 1946 nesla obec německý název Röhrsdorf, po 2. světové válce ale přichází stejná změna, která se konala v Rousínově. Stejný výnos ministerstva vnitra přejmenoval obec na Svor. Nejčastěji jsem se proto setkávala u písemných zdrojů jen s německým názvem, český název školy je dnes možné najít např. na internetu.

Z různých zdrojů se mi podařilo o této škole zjistit jen několik informací. Ve Státním okresním archivu v České Lípě je v její složce uloženo cca 30 knih (třídní knihy, třídní výkazy aj.), ze kterých se o ní dozvíme alespoň nějaké informace, např. počet dětí, jejich prospěch, jména vyučujících, skladba učiva, vybavení žákovské a učitelské knihovny atd. Dále z nich lze zjistit, kdy školu navštívil školní inspektor, ale nikde není psáno, jak byl spokojen, nebo co naopak vytkl. Informace jsou tak značně omezené. Možná bych použila slovo – naštěstí – protože se dochovaly také zápisy ze schůzí Místní školní rady, které zaznamenávají roky 1919 až 1932, a alespoň z nich je možné získat bohatší informace. Ze všech získaných zdrojů se pokusím sepsat přehledný nástin této školy.

Především bych chtěla zdůraznit, že tato škola vznikla v politickém okresu Německé Jablonné vůbec jako první po vzniku republiky. Hlavním důvodem byl fakt, že v této oblasti se podle dochovaných zdrojů nacházel největší počet Čechů v celém okresu. „*Ustavena tam byla silná organizace sociálně demokratické strany,*

na jejíž schůze přijížděli poslanci Dundr, Astr a Hampl.¹⁷⁰ České menšině se tak ve velmi krátké době po vzniku republiky podařilo ve Svoru otevřít dokonce dvoutřídní obecnou školu, která existovala až do počátku školního roku 1938/1939, kdy musela být uzavřena jako všechny české školy.

*„Česká státní škola obecná ve Svoru zahájila svou činnost pravděpodobně v roce 1919. Vzhledem k naprosté absenci příslušného vypořádacího materiálu to lze jen odvodit z torzovitých zápisů Místní školní rady ve Svoru.“*¹⁷¹ První zápis schůze totiž pochází ze dne 18. prosince 1919, která se konala v 7hod. večer ve spolkové místnosti. Hlavním tématem se stalo přijetí darů a jejich užití. Členové rady se shodli, že každé dítě dostane stejný díl – jablka a ořechy. Ze zápisu se dovídáme, že na škole pracovala učitelka Matoušková, která podala návrh na koupi inkoustu. Zároveň se hledala učitelka předmětu ručních prací. Dne 19. prosince 1919 byla ustanovena školní rada. Předsedou školní rady se stal řídící učitel (není jmenován), dále byla určena zapisovatelka (není jmenována) a přisedící – Václavík Emanuel, Korec František, Brož František, Adam Alois, Šimek František a Kubát Jan. Téhož dne došlo k rozdělení toho, co kdo oné škole poskytne a sežene – např. nábytek, školní pomůcky, plivátka, sešity, kalamáře aj. Dále se shodli na tom, že by měla být zorganizována vánoční nadílka a děti by měly dostat nějaké dárky. Navíc, že by mělo proběhnout sčítání nemanželských dětí, sirotků a polosírotků od jejich narození až do 14 let. Tím schůze skončila.

Škola pracovala jako smíšená a vznikla především pro děti českých sklářů, kteří pracovali ve sklárně továrníka Riedela z Polubného u Tanvaldu, jednalo se o sklářského magnáta na severu republiky. Vedle školy vznikla také mateřská škola. Obecná škola existovala v budově, ve které musela platit nájem. Prvním správcem školy a třídním učitelem 1. třídy se patrně stal Karel Sucharda, 2. třídu vedla Ludmila Suchardová. Ti pravděpodobně na škole pracovali až do jejího uzavření.

¹⁷⁰ <http://www.cvikov.cz/?show=39.-ceske-skoly-na-cvikovsku> (dne 1. května 2014)

¹⁷¹ Česká státní škola Svor (1919 - 1939). Inventář.

První školní rok tedy začal 16. září 1919. Vyučovalo se v přízemí budovy bývalé německé školy. Podle zjištěných informací Jaroslava Panáčka se vyučovalo v bývalé kanceláři obecního úřadu a v bytě školníka. Počet dětí v prvním roce je zmiňován jen ve školní kronice Rousínova. Podle tohoto zdroje docházelo do školy v roce 1919/1920 16 žáků. V dalším školním roce to bylo 21. Ale nevíme, jestli je to celkový počet, nebo jen jedné třídy.

Dochované záznamy české školy ve Svoru mluví až o školním roce 1921/1922, který zaznamenává počet 27 žáků (15 chlapců a 12 dívek) v 1. třídě a 51 žáků (17 chlapců a 34 dívek) ve 2. třídě. V ostatních letech je jejich počet velmi rozkolísán, jednou se pohybuje kolem 18, podruhé kolem 45 dětí. V posledním předválečném školním roce 1938/1939 bylo zaznamenáno 21 dětí (16 chlapců a 5 dívek) v 1. třídě (najdeme jen nadepsaná jejich jména, ale další údaje již vyplněné nejsou), ve 2. třídě jich bylo zapsáno 16 (10 chlapců a 6 dívek, opět jen sepsána jejich jména, ale tím zápisy končí, zbytek je prázdný).

Další doložený zápis pochází z 19. ledna roku 1920. Z něho je možné vyčíst, že škola stále nemá dostatečné vybavení, zejména alarmující je situace s čítankami, proto paní učitelka navrhla, aby se alespoň koupily brožury dětské četby, aby se děti mohly naučit číst. Škola stále nemohla sehnat učitelku ručních prací, řešilo se, kde ji najít. A v neposlední řadě se řešily učitelké platy. Ze zápisu je patrné, že s nimi byly velké problémy a členové nevěděli, jak to vyřešit. Nakonec se rozhodli napsat výboru Severočeské jednoty, aby věc vyřešila. Jak situace dopadla, se ale již nedovíme.

Dne 5. září 1921 začala schůze, jako vždy, uvítáním všech členů. „*Správce školy prosí členy o podporování ve výchově dětí, z nichž by rád vychoval uvědomělé republikány a Čechy.*“¹⁷² Zároveň žádal o podporu a souhlas, protože chtěl požádat Ministerstvo školství a národní osvěty o různé pomůcky a předměty, které by měly dětem pomoci ve výuce. Na této schůzi se ustanovilo, že výuka na škole bude trvat

¹⁷² Protokol Místní školní rady.

od 1. září do 11. listopadu¹⁷³, dále od 1. dubna do 30. června. Členové chtějí navrhnout paní Labutové, zda by nepřijala školnictví. Nakonec tento návrh přijala a školnicí byla až do roku 1924, kdy se musela pozice vzdát kvůli nemoci. Na její místo poté nastoupila p. Františka Krpalová. Členové rady chtějí na školu pořídit ceduli s českým názvem, ale teprve až v zápisu z 3. října 1922 se píše, že byl pořízen. Od této schůze je pod zápisem podepisován Karel Sucharda, který byl správcem školy.

Na schůzi 2. listopadu 1921 se probírala stížnost jednoho otce p. Veleta, který si nepřál, aby se jeho děti zúčastňovaly společenských akcí, zejména nechtěl, aby na nich vystupovaly. „*Pan Král upozorňuje, že každý otec má mít radost, jestliže jeho dítě veřejně vystoupí, neboť tím se učí dítě ve společnosti pohybovat.*“¹⁷⁴ Na této schůzi se opět řeší vánoční nadílka, členové se shodli, že všichni žáci dostanou stejný díl – vánočku, jablka a ořechy. Jeden člen rady navrhuje, aby se přespolním dětem dávaly polévky, pravděpodobně byl tento návrh schválen. Na další schůzi se potvrdí dárky pro děti, které dostanou o Štědrém dni. Žáci budou mít za úkol sami si ozdobit vánoční stromeček, budou zpívat nějaké koledy a odrecitují básničky. Na schůzi 6. května 1922 se rozhodne, že žáci pojedou na školní výlet do Prahy. Navíc bylo „*usneseno, aby působilo se na české rodiče, by posílali děti do školy české.*“¹⁷⁵ Stále tedy i po vzniku české školy v obci docházelo k tomu, že čeští lidé dávali své děti, nejspíš ze strachu, do německé školy.

Ze zápisu z 3. října roku 1922 se dovíme, že před začátkem školního roku správce školy promluvil k rodičům. Vysvětlil jim důležitost mravní výchovy a zaměřil se také na výhody malého školského zákona. Na druhou stranu rodiče zažádali o zproštění vyučování svých dětí (celkem jich bylo 42) z předmětu katolické náboženství, bez obtíží jim bylo vyhověno. Škola se dočkala také dalších pomůcek a školních potřeb, např. mapy, vycpaniny, navíc se rozrostla také školní knihovna. 28. října sehráli žáci divadelní představení „pro tatíčka prezidenta“. Na konci roku proběhla opět

¹⁷³ Datum je špatně čitelné a přeškrtnuté, je možná odchylka.

¹⁷⁴ Protokol Místní školní rady.

¹⁷⁵ Tamtéž.

vánoční nadílka, děti od školy dostaly zejména flanel, ale také cukroví a „sešitky“. Na nadílku darovali lidé peněžité dary z různých koutů republiky.

Dne 11. ledna 1923 se na schůzi probíral zákon o školních výborech při menšinových školách. Navíc se členové shodli na tom, že při další vánoční nadílce budou obdarovávány všechny děti ze Svoru do 14 let za podmínky, že navštěvují českou školu, a to i např. měšťanskou školu v Boru nebo reálné gymnázium v České Lípě. Dne 14. března stejného roku proběhla další schůze rady, tentokrát i s rodiči. Projednávalo se mimo jiné také stravování žáků. Jelikož nebylo možné vybudovat nikde kuchyň, tak žáci budou dostávat jen naturálie – mouku, cukr, krupici, rýži aj. Navíc se projednávalo také ošacení, ale o tom se více zápis nerozepisuje. Rodiče poté dostali dotazníky, které jim zaslal přímo správce školy. Dále se projednávalo loutkové divadlo, bylo domluveno zakoupení skříně, do které by se loutky schovávaly. Na další schůzi se již píše, že skříně byla zakoupena a navíc, že loutkové hry slaví úspěch, a proto se v představeních bude pokračovat i po prázdninách. Od 1. září 1923 došlo k rozšíření vyučovacích předmětů – občanská nauka a chlapecké ruční práce. Zároveň padlo rozhodnutí, že se stanou členy Loutkáře. Od této doby se loutkářství na škole rychle rozvíjí, škola zároveň spolupracovala se školou v Rousínově, která také pořádala různá loutková představení. Zároveň usneseno, že se schůze školního výboru budou konat vždy první středu po prvním dni v měsíci.

Z roku 1924 se dochovalo velmi málo informací, jako zajímavou bych zmínila jen jednu, že žáci navštívili filmové představení v České Lípě.

Na schůzi dne 18. ledna 1925 se poprvé projednává stavba nové školní budovy. Nic více se ale v tomto momentě nedovídáme. O měsíc později se o budově znovu mluví, tentokrát v tom smyslu, že se má se stavbou zrychlit. Navíc v tento samý měsíc se řeší velká oslava 75. narozenin prezidenta. *„Na oslavu narozenin p. prezidenta pořádána bude dětská akademie. Začátek v 6 hod., vstupné 3 Kč za osobu. Jevišťe se postaví. K pokladně půjde p. Nedvěd a Vondra. Hudbu obstará*

p. Jonák.¹⁷⁶ Tento zápis svědčí o tom, jak to pro lidi byla velmi významná událost, na kterou se chtěli velmi dobře připravit.

Na schůzi dne 11. března roku 1926 se projednávalo slavnostní otevření nové školní budovy. Plánováno bylo na školu pořídit desku s panem prezidentem. Schválen byl tento program slavnostního zahájení: dopoledne slavnostní proslovy (předseda místního školního výboru, zástupci úřadů, školní inspektor Lang, potom řídící učitel atd.), pak proběhne prohlídka školy, odpoledne bude lidová slavnost. Vystoupí zpěváci. Zároveň se nezapomíná ani na zveřejňování článků v novinách, které budou informovat o nové škole. Navíc se musely nechat vytisknout plakáty. Při další schůzi se řešily další detaily (např. hudba, plakáty, fotografie, občerstvení, tombola aj.). Postupně dochází k upřesňování programu: od deseti hodin dopoledne proslovy, ve dvě hodiny průvod a veselí, v osm hodin taneční zábava. Dne 16. července proběhla poslední schůze před slavnostním otevřením. V zápise se píše, že se na budovu připevnila deska s Janem Ámošem Komenským. Je poznat, že přípravy pomalu vrcholí. Bohužel se již nedočteme, jak samotná slavnost probíhala. Najdeme jen poděkování všem, kteří se na otevření podíleli.

Jiné zdroje konkrétněji uvádějí, že vlastní nově postavenou budovu škola získala 8. srpna roku 1926. Podle Jaroslava Panáčka byla tato budova postavena za 1. mil. Kč, budova měla tělocvičnu, kuchyň, mateřskou školu a různé příslušenství.

Na schůzi, která proběhla 23. ledna 1929, se projednávala oslava ke dni 10letého trvání české školy. Schůze konaná 11. května byla věnována tomuto výročí. *„Řídící učitel promluvil o významu vzdělání a školy pro demokracii, zdůraznil význam školy, těžkou práci učitele, žádal o spolupráci rodičů se školou. Poté podal přehled vykonané práce za 10 let trvání školy v Röhrsdorfu.“*¹⁷⁷ Den slavnosti byl nakonec stanoven na 30. června. Podoba samotné oslavy se vyřešila 1. června na konané schůzi, která se tentokrát pořádala v hostinci p. Mojžíše. Došlo ke schválení proslovů, hudby, různých vystoupení žáků, pro děti byly plánovány zábavné

¹⁷⁶ Protokol Místní školní rady.

¹⁷⁷ Tamtéž.

výstupy, občerstvení atd. Opět se bohužel nedozvíme, jak konkrétně tato slavnost probíhala. Jen při další schůzi předseda rady poděkoval všem, kteří se na ní podíleli, zároveň je vyzval k další spolupráci.

25. července byla výjimečně svolána rada kvůli problémům, které se staly na školní slavnosti v Průkopníku, na kterou se svalila vlna kritiky. Bohužel nezjistíme, o co konkrétně šlo, ale možná právě v návaznosti na tuto událost se již na této schůzi probírá podoba vánočních dárků. „*Jednáno o příští vánoční nadílce a usuzováno, zda nebude vhodnější podělovati děti školními potřebami a knížkami a jen těm nejchudším dáti šatstvo.*“¹⁷⁸ Nakonec k tomu ale nedošlo, podělení byli všichni žáci. Zápisy jsou sice velmi krátké, ale i tak je v nich cítit, že učitelé chtěli své, ale vlastně všechny děti zejména o Vánocích potěšit. Chtěli každému dítěti udělat radost, aby dostaly to, co doopravdy potřebují a hlavně dbali o to, aby všechny dostaly stejně.

11. května 1930 skládal školní výbor slib, poté promluvil školní inspektor, který členy výboru poprosil, aby především školu podporovali v její činnosti. Ve zprávě z 3. března 1931 se dočteme, že je stravováno celkem 77 dětí, proto se musí zvýšit i samotné náklady. Zdravotní stav, prospěch, docházka a jiné školní záležitosti byly probírány na schůzi 28. května 1931. Bohužel se ale nic konkrétního nedozvíme. Na druhou stranu zjistíme informaci, že stravování dětí zmírnilo v rodinách bídu. Zároveň se v zápise objevila zmínka o svátku matek, jehož oslava byla hojně navštívena. V tomto stejném zápisu najdeme poprvé poznámku, že poměry jsou tísnivé a od plánované školní slavnosti na konci roku se proto upustilo. Možná právě proto proběhla dne 18. června 1931 schůze s rodiči, na které mimo jiné mluvil správce školy, který vyzdvihoval důležitost péče o vzdělání mládeže a zároveň zdůraznil nutnost spolupráce mezi učiteli a rodiči. Dále se vzpomínalo na začátky samotného otevření školy, mluvilo se o její proměně, také se zavzpomínalo na první učitele, obzvláště byla oceňována práce první učitelky sl. Matoušové. Nově dostal školní výbor za úkol shánět školní potřeby, protože se objevil jejich velký

¹⁷⁸ Protokol Místní školní rady.

nedostatek. V poslední dochované zprávě ze 4. května 1932 se dovídáme, že probíhá stále stravování žáků, tentokrát je schváleno, že všechny děti do 14 let budou stravovány po 4 měsíce. Jedná se o počet 86 dětí.

Obecně se navíc v zápisech dočteme, s jakou peněžní sumou místní školní výbor pracoval. Kdy a jaké se na škole prováděly úpravy. Co se nového do školy pořídilo. V pozdějších zápisech se jen dozvíme, že proběhlo podání zprávy o stavu budovy, ale konkrétnost se zcela vytratila. Skoro na každé schůzi byli přítomni všichni členové. Ze zápisu také zjistíme, že se jednání konala v odpoledních hodinách na různých místech, např. ve škole, ve spolkové místnosti nebo v hostinci. Zároveň se objevují poznámky, že učitelé chtěli po rodičích, aby hlásili své děti na českou školu a pomáhali tak rozvíjet české školství a zároveň aby dbali na jejich chování.

Dále se dochoval inventář, ve kterém je velmi přehledně sepsán majetek školy a jeho počet v jednotlivých třídách, nebo soupis školních pomůcek na jednotlivé předměty. Zapisovalo se, kdy byla také daná věc pořízena, jakým způsobem (nejčastěji uváděna koupě nebo dar od Ministerstva školství a národní osvěty, ale i jiné) a za jakou cenu. Inventář začíná datem 10. února roku 1928 a končí 19. října roku 1932.

Co se dělo od konce roku 1932 až do roku 1938 se mi nepodařilo zjistit. Poslední zmínku o této škole jsem našla ve školní kronice české školy ve Cvikově, která se zmiňuje o tom, že ve školním roce 1936/1937 byl ze cvikovské školy přeložen učitel Miloš Thoř.

„Po válce byly obnoveny správní orgány a Správní komise byla šestičlenná a jejím předsedou byl František Třešňák, tehdy učitel na místní obecné škole, později její ředitel. V roce 1946 byl ustanoven Místní národní výbor, který zde nepřetržitě a bezproblémově fungoval až do 90. let.“¹⁷⁹

¹⁷⁹ <http://www.obecsvor.cz/informace-o-obci/historie/> (6. květen 2014)

Dnes v obci škola stále existuje, jedná se o základní školu, která zahrnuje 1. až 5. ročník.

3.3. Další obce

V ostatních obcích české školy v období předválečném nejspíš vůbec nevznikly, ale v některých se české školy otevřely po roce 1945, jelikož po válce docházelo ke změně názvu okresu, uvádím zde jen jejich krátký seznam:

- Dolní Světlá pod Luží – česká škola od roku 1945 (v bývalé německé budově)
zanikla roku 1963
- Drnovec – česká škola od 7.1. 1946 – zanikla
- Dubnice – česká škola od roku 1945 – trvá dodnes
- Heřmanice v Podještědí – česká škola od roku 1945 (v bývalé německé budově)
zanikla v roce 1976
- Janovice v Podještědí – česká škola od roku 1945 – zanikla v roce 1963
- Kněžice – česká škola od roku 1946 – zanikla v roce 1963
- Lvová – česká škola od roku 1945 – zanikla v roce 1977
- Mařenice – česká škola od roku 1945 (v bývalé německé budově) – zanikla v roce
1983
- Petrovice – česká škola od roku 1945 – zanikla v roce 1973
- Postřelná – česká škola od roku 1945 – zanikla v roce 1964
- Trávník – česká škola od roku 1945 (v bývalé německé budově) – zanikla v roce
1961

- Velký Valtinov – česká škola od roku 1945 (v bývalé německé budově) – zanikla v roce 1966

Většina škol byla uzavřena především z důvodu nedostatečného počtu žáků.

ZÁVĚR

Tato práce byla zaměřena na vznik českého školství v již neexistujícím politickém okrese Německé Jablonné. Před samotným začátkem sepsování jsem si zadala několik cílů, které jsem se snažila co nejlépe splnit a naplnit.

Diplomová práce je rozdělena do tří velkých částí. První část se věnuje správnímu a územnímu vývoji politického okresu. Aby byl pohled ucelenější, na samý začátek jsem zařadila kapitolu, která jen nastiňuje situaci před vznikem okresů. Tato část by v práci být vůbec nemusela, ale já jsem se pro ni rozhodla především z toho důvodu, aby se čtenář seznámil s tím, co vzniku okresů předcházelo, aby tak získal ucelený přehled. Potom jsou jednotlivé kapitoly zaměřeny na vývoj tohoto okresu, vždy nechybí ani seznam obcí, které do okresu v daném období patřily. Rozhodla jsem se ale pro jejich dnešní užívané české názvy, aby byla práce přehlednější a jednodušší. Jen u města a okresu Jablonné jsem vždy napsala, jak se v daném období nazývaly. Tato část je zakončena samotným zánikem onoho okresu. Nebylo to bohužel nic jednoduchého, ale snažila jsem se tuto část sepsat co nejjednodušeji, aby ji mohl pochopit i čtenář, který se o správní vývoj příliš nezajímá, ale dozvěděl se, popř. zapamatoval si, důležité informace.

Druhá část je takovým pojítkem mezi první a třetí částí této práce. Chtěla bych, aby jejím účelem bylo především odpočinutí si od předešlého těžkého tématu a aby naopak povzbudilo a motivovalo čtenáře k další četbě. Zaměřena je především na problematiku školství jako takového. Snažila jsem se popsat to nejdůležitější, co se ve školství dělo. Pro počáteční datum jsem si vybrala už rok 1869. Důvodem byl fakt, že v tomto roce došlo k vydání důležitých zákonů a vyhlášek, které platily ještě po vzniku republiky, proto jsem je nemohla vynechat. Školství je bez mezery popisováno až do roku 1945, protože do té doby se politický okres nazýval Německé Jablonné, po válce již docházelo k jeho přejmenování. Záměrně nebylo vynecháno období válečné, aby si čtenář uvědomil, proč docházelo k uzavírání českých škol, o kterých bude číst v poslední části této diplomové práce. Po této

kapitole následuje druhá, která zvlášť pojednává o podobě školství v severním pohraničí. Je nastíněna situace, jak se školství vyvíjelo a jak bylo na české školy v této oblasti v průběhu doby pohlíženo. Nakonec jsem se do této části rozhodla vložit ještě kapitolu, která pojednává o školních kronikách, je to z toho důvodu, že se mi tyto knihy staly nejčastějšími zdroji, se kterými jsem pracovala. Jelikož mě velmi zaujaly svou podobou, formou psaní a různými informacemi, kterými jsou některé až přehlcené, nemohla jsem jim nedat prostor v této práci. Chtěla jsem čtenářům poskytnout informace o těchto velmi cenných dokumentech, které musely být vedeny na každé škole.

Po těchto dvou částech přichází hlavní část této diplomové práce. Protože byla nejčastější a nejdelší podoba okresu Německé Jablonné taková, že ho tvořily soudní okresy Německé Jablonné a Cvikov, rozhodla jsem se zpracovat právě obce, které do těchto okresů spadaly. Pro lepší přehlednost jsem rozdělila i sepisované české školy podle těchto dvou okresů. Jelikož jsem nevěděla, podle jakého klíče bych měla tyto školy řadit za sebou, jestli od těch u kterých se mi podařilo najít hodně informací po ty, o kterých se dochovalo jen velmi málo zpráv, nebo podle jiných měřítek. Rozhodla jsem se pro abecední řazení. U každé školy jsem se snažila sepsat co nejvíce informací, které se mi k dané škole podařilo sehnat – od jejího vzniku až po její uzavření v roce 1938. Pokusila jsem se tedy zmínit z velké části skoro vše, co jsem se o dané škole dočetla, ale bohužel to u některých škol není možné, a proto v průběhu sepisování odkazuji na nalezené zdroje, ze kterých je možné dál čerpat. Některé školy mají to štěstí, že se do dnešních dní o nich dochovalo mnoho informací, zejména školní kroniky, byly natolik dobře vedené, že se v nich dočteme nejen o samotné škole, jejím vybavení, počtech žáků, o jejich prospěchu, chování, známkách, o návštěvách školního inspektora, ale i o pořádaných školních výletech, společenských akcích, oslavách, konče informacemi o české menšině v obci a v blízkém okolí. Jiné školy takové štěstí bohužel neměly, např. v archivech nemají ani svůj fond, jsou o nich jen zmínky, nebo se o nich píše v jiných kronikách. Celkově jsem našla a sepsala 11 obecných škol a 1 měšťanskou

školu. Sama se domnívám, že se již nestane, že by se někde objevila další. Ale nemohu to samozřejmě vyloučit. Pokud v obci škola stále funguje, nebo zanikla, jsem napsala v závěru její kapitoly. Jelikož jsem zkoumala všechny obce v tehdejší okrese, dozvěděla jsem se snad o každé české škole, která tam vznikla, i když to bylo až po 2. světové válce. Proto jsem se rozhodla ještě sepsat zvláštní kapitolu, která nabízí jen seznam škol, jež vznikly v ostatních obcích po válce. Pokud jsem objevila informaci, že některá z těchto škol zanikla, také jsem to u ní poznamenala.

Zdroje o školách jsem vyhledávala především ve Státním okresním archivu v České Lípě. V tomto archivu jsem se setkala s ohromnou ochotou a snahou mi pomoci vyhledat patřičné informace, popřípadě mi archivářky poradily, jak hledat dál. Po tomto archivu jsem se vydala do Státního okresního archivu v Liberci. Bohužel v tomto archivu byla ochota zaměstnanců pro mě doslova „studenou sprchou“. Na archivářích bylo vidět, že je vlastně „štve“, že je prosím o nějakou pomoc. Chovali se doslova arogantně, otráveně a znuděně. Nakonec jsem se nesečkala s žádnou pomocí a rozhodla jsem se bádát na vlastní pěst. V každé obci, kterou jsem potřebovala zmapovat, jsem se nejprve formou emailové komunikace spojila např. se starostou, matrikářkami, kronikáři nebo mi byli doporučeni učitelé, pamětníci. Z jejich strany jsem se naopak setkala s vřelostí, vždy mi na zprávy odpověděli a pomohli mi vyhledat patřičné informace.

Z těchto všech zdrojů se mi podařilo sepsat práci, která souhrnně pojednává o školství v okrese Německé Jablonné. Při poslední návštěvě archivu v České Lípě jsem navíc našla osobní fond Jaroslava Panáčka, který se zřejmě pokusil sepsat české školství v celém Českolipském okrese. Jeho poznámky jsou psány rukou na několika papírech různé velikosti, často jsou informace přeškrtnuté, neupravené, zpřeházené a bylo vidět, že dílo není dokončené. Jedná se spíše o různé krátké poznámky, které si autor o školách psal. Touto problematikou se zabýval před více než 40 lety a jeho výsledky nikdy nevyšly tiskem. I paní archivářka mě upozorňovala, abych při manipulaci s touto složkou byla velmi opatrná, aby se nic

neztratilo a nepomíchalo. Navíc mě nabádala, abych všechno, co od něj použiji jako informaci do své práce, náležitě ocitovala. Když jsem si jeho zápisy porovnávala se svými, zjistila jsem, že v jeho poznámkách jsou jen velmi strohé informace o školách, které jsem vyhledávala. Ty zprávy, které jsem neznala, jsem do této práce napsala. Nakonec jsem zjistila, že mu v seznamu nějaké školy chybí. Jeho poznámky nejsou tak obsáhlé, jako podávám v této práci já. Ani se nezmiňuje o zdrojích, ze kterých čerpal. Tento fond není mezi lidmi příliš znám, nikdo mě na něj neodkázal. Jen jediný, kdo o tomto kronikáři slyšel, byl pracovník Vlastivědného muzea v České Lípě, který se ale zmínil pouze o mapě, kterou vypracoval a jejíž kopii je možné si prohlédnout ve zmiňovaném muzeu.

Přínosem této práce je podle mého názoru: aktuálnost daného tématu, přehledné vytvoření seznamu českých škol, poutavé a zajímavé sepsání o jejich fungování, dostupnost a doporučení dalšího odkazování na použité zdroje. Jelikož jsem se zabývala všemi obcemi, které byly součástí daného okresu, sepsala jsem i ty školy, které vznikly až po 2. světové válce, protože stále existoval okres, i když s jiným názvem. Ale myslím si, že přínosem může být i sepsání podoby samotného okresu a jeho propojení se školstvím. Domnívám se, že je to práce velmi uceleně sepsaná a pro mnoho lidí velmi zajímavá. Navíc je to práce, které bylo věnováno opravdu hodně času a úsilí, aby byly splněny všechny cíle, které jsem si na začátku zadala, a to se, myslím, nakonec podařilo.

POUŽITÁ LITERATURA

Seznam literatury

Almanach 1998-2013 ZŠ a ZUŠ Jablonné v Podještědí.

Almanach Základní školy Jablonné v Podještědí 1921-1973-1998. Praha: Brána.
ISBN: 80-7243-006-8.

Bukovská, Radka. Vývoj školské správy na našem území. Brno: Bakalářská práce,
2009/2010. Dostupné z:

http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCoQFjAA&url=http%3A%2F%2Fis.muni.cz%2Fth%2F309945%2Fpravf_b%2FBakalarska_prace_na_tema_Vyvoj_skolske_spravy_na_nasem_uzemi.pdf&ei=05o6U5PZEMf-ygPgoIKoBA&usg=AFQjCNEuAu9wKyQEjASJgiwoBzAJJ1XG7A&bvm=bv.63934634,d.bGQ

Čutková, Jana. Vývoj školské správy na našem území. Brno: Bakalářská práce,
2009/2010. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/319652/pravf_b/

Dobeš, Jan, Hledíková, Zdeňka, Janák, Jan. Dějiny správy v Českých zemích od počátků státu po současnost. Praha: Lidové noviny, 2005. ISBN: 80-7106-709-1.

Hromádka, Tomáš. Kroniky. Praha: Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, 2006. 4s. (Dostupné z:

http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCoQFjAA&url=http%3A%2F%2Fnew.nipos-mk.cz%2Fwp-content%2Fuploads%2F2009%2F03%2Fkroniky_2vydani.pdf&ei=4QkzU8uqDcKZyAP4ioGICw&usg=AFQjCNGxrVSaYnt-YrflkjdlBVjLoACr5Q&bvm=bv.63738703,d.bGQ

Jandová, Soňa. Vývoj školské správy v meziválečném Československu. Brno: Bakalářská práce, 2010. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/79640/pravf_b/

Janíková, Marcela a kol. Základy školní pedagogiky. Brno: Paido, 2009. ISBN: 978-80-7315-183-6.

Janiš, Kamil. Vybrané kapitoly z dějin výchovy. Opava. Dostupné z:
<http://ulozto.cz/xNWJc84/vybrane-kapitoly-z-dejin-vychovy-janis-k-kniha-pdf>

Jarolímková, Jaroslava, Sovadina, Miloslav. Bezděz. Vlastivědný sborník, 2003.

Kárník, Zdeněk. Sborník k problematice multietnicity: České země jako multietnická společnost: Češi, Němci a Židé ve společenském životě českých zemí 1848-1918. Praha: Filozofická fakulta UK, 1996. ISBN: 80-85899-17-5.

Kasper, Tomáš, Kasperová, Dana. Dějiny pedagogiky. Praha: Grada, 2008. ISBN: 978-80-247-2429-4.

Knap, Ladislav. Statistické lexikony od minulosti po současnost. Dostupné z:
http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCoQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.czso.cz%2Fxl%2Fredakce.nsf%2F0c6887de3c21a5fbc1256e2f00325860%2F14e47688807b6d6ec12570690042a260%2F%24FILE%2Fp_riloha.pdf&ei=W5o6U6C4C-LOygP84YCACQ&usg=AFQjCNGE4vcJhODIH4BNtRQeGZoxWPosiA&bvm=bv.63934634,d.bGQ

Recmaniková, M. Z historie českých menšinových obecných škol na Brněnsku (se zaměřením na první republiku). Brno: Diplomová práce, 2013. Dostupné z:
https://is.muni.cz/th/265326/pedf_m/

Sovadina, Miloslav. Správní vývoj Českolipska. Česká Lípa: Státní okresní archiv, 1998.

Šimáně, Michal. Zřizování českých menšinových obecných škol na Ústecku v letech 1867 – 1930 (se zřetelem na komunikaci mezi jednotlivými subjekty). Brno: Bakalářská diplomová práce, 2007. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/108981/ff_b/

Spisy o založení školy (1922-1923)

Urban. Německé Jablonné.

Vališová, A. Kasíková, H. a kol. Pedagogika pro učitele. Praha: Grada, 2007. ISBN: 978-80-247-1734-0.

Veselá, Zdenka. Vývoj českého školství. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.

Inventáře

Bendová, Viola. Obecná škola (česká) Jablonné v Podještědí (1921 – 1938). Česká Lípa: Státní okresní archiv, 2007.

Bendová, Viola. Obecná škola (česká) Lvová (1929-38). Česká Lípa: Státní okresní archiv, 2007.

Česká státní škola Svor (1919-1939). Inventář.

Panáček, Jaroslav. České státní menšinové školy na Českolipsku 1919-1938. Osobní fond.

Obecná škola česká Jablonné v Podještědí.

Obecná škola česká Rousínov (1922-1927).

Protokol Místní školní rady.

Sovadina, M. Okresní úřad Jablonné v Podještědí. /1717/ 1851 – 1938 /1945/
Česká Lípa: Okresní archiv, 1976.

Sovadina, M. ONV Jablonné v Podještědí. /1938/ 1945 – 1949 /1953/ Česká Lípa:
Okresní archiv, 1980.

Školství Českolipského okresu.

Urban. Německé Jablonné.

Vojtíšková, M., Rusová, R. Inventář fondu Městský úřad Jablonné v Podještědí.
Česká Lípa: Okresní archiv.

Základní devítiletá škola 1. – 9. ročník Cvikov.

Kroniky

Jednotřídní státní obecná škola s vyučovacím jazykem čsl. v Rousínově u Cvikova.
Kronika.

Kronika pamětní české státní školy ve Cvikově v Čechách.

Obecní kronika obce Rynoltice.

Školní kronika české státní školy v Německém Jablonném.

Školní kronika české obecné školy v Kunraticích u Cvikova.

Školní kronika ze Žibřidic.

Internetové zdroje

<http://athena.zcu.cz/kurzy/depe/000/HTML/25/>

http://csugeo.i-server.cz/csu/2008edicniplan.nsf/krajo/13-5153-08--soudni_okresy

<http://www.cvikov.cz/?show=39.-ceske-skoly-na-cvikovsku>

<http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CDcQFjAA&url=http%3A%2F%2Fhome.tiscali.cz%2Fsokazr%2Fkroniky%2Fskolni.doc&ei=vw0zU-yJFoj-ygPli4CoDQ&usg=AFQjCNFAAj-MxvQpPUohdXUG1dc7M2-2Iw&bvm=bv.63738703,d.bGQ>

http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=9&ved=0CGAQFjAI&url=http%3A%2F%2Fsphmjablone.websnadno.cz%2FHistorie_Lvove.doc&ei=rKReU5awD9TwygPS-oDIBQ&usg=AFQjCNHmZkgg9YRqhopByulCpvhN6v8UyA&bvm=bv.65397613,d.bGQ

<http://www.jablonnep.cz/>

<http://obeckrizany.cz/vlastiveda-skolskeho-obvodu-nemecke-jablonne/d-1393/p1=1485>

<http://www.obecsvor.cz/>

http://skolakemvprotektoratu.pamatnik-terezin.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=920%3Adokument-1&catid=43%3Aze-kolnich-kronik&Itemid=64

<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/>

<http://spcp.prf.cuni.cz/lex/11-18.htm>

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:P2eU93D9KnEJ:www.czso.cz/xl/redakce.nsf/0c6887de3c21a5fbc1256e2f00325860/14e47688807b6d6ec12570690042a260/%24FILE/priloha.pdf+%&cd=11&hl=cs&ct=clnk&gl=cz>

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:w8_OEW0wdWUJ:www.nssoud.cz/historie/144_1867.pdf+%&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz

<http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=788&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

<http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=1089&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

<http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=1873&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

<http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=3020&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

<http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=6371&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

<http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=6923&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

<http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=18160&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

<http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=21527&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

<http://www.msmt.cz/ministerstvo/165-let-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy>

<http://www.msmt.cz/ministerstvo/ministri-skolstvi-od-roku-1848>

<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-121>

<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1947-123>

<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1949-3>

<http://slovník-cizích-slov.abz.cz/>

Další zdroje

Konzultace s panem Jaroslavem Opitem

Rozhovory s pamětníky a učiteli

Internetová komunikace se starosty obcí, matrikáři a kronikáři